

PAP

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

— ΧΑΝΙΩΝ —

Αρ. αρθ. 4799

Χρονολ. Είσαγ. 17-3-1958

Είδος της βιβλιοθήκης

Αρ. 940.542 (17ΑΕ)

1500

ΑΠΟΜΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΤΟΥ 1866.

ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΤ' ΑΥΤΗΣ ΔΙΑΔΡΑΜΑΤΙΣΘΕΝΤΑ

ΜΥΣΤΗΡΙΑ.

ΥΠΟ

ΞΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΑΠΠΑΔΑΚΗ

*Πρόην Πληρέξουσίου τῆς Ἐπαρχίας Μεγαπέλου
παρὰ τῆ γερικῆ Συλλέξει τῶν Κρητῶν.*

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΡΑΔΑΜΑΝΘΟΣ.

(Ὁδὸς Ἀχαρνῶν ἀριθ. 7).

—
1870.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Καθ' ἣν ὥραν ἀνέτελλε τὸ φῶς τῶν γλυκυτέρων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐλπίδων περὶ τῆς ἐντελοῦς ἐπιτυχίας τῶν ἠρωϊκῶν τῆς Κρήτης ἀγώνων ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀρίζοντος, φαίδρὸς δὲ καὶ ἀγαλλόμενος ὁ Ἕλλην ἔχχιρέτα τὸ λαμπρὸν τῆς πατρίδος του μέλλον, νέφος ζοφερὸν καὶ πεπυκνωμένον ἐπεσκίασεν αἴφνης καὶ βαρέως κατέθλιψε πᾶσαν πατριωτικὴν καρδίαν, διὰ τὴν ἀνέλπιστον ὄλως καὶ οὐκτρὰν ἀποτυχίαν της, καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς οἰωνιζομένας ὀδυνηρὰς συνεπείας.

Οὐδέποτε, ἢ πολλὰ σπανίως, θέλει παρασταθῆ πλέον εἰς τὴν σκηνὴν τῶν ἀνθρωπίνων γεγονότων, πράξις ἐπὶ τοσοῦτον εὐκλεῆς καὶ δεδοξασμένη, καὶ μ' ὄλην αὐτῆς τὴν ἀποτυχίαν, ὅσον τῆς Κρήτης ἢ ἐπανάστασις! Ἄλλ' ἔμελλε φεῦ! τὴν εὐκλειαν καὶ τὴν δόξαν ταύτην ν' ἀμαυρώσωσι πράξεις ἀνόσιαι, μεμελετημέναι, ἐπιβουλαὶ ἀνθρώπων ὑποκρινομένων τοὺς πατριώτας διὰ τῶν χειλέων, διὰ δὲ τῶν ἔργων δακνόντων καὶ δηλητηριαζόντων τὴν πατρίδα· ἂν δὲ καὶ πολλὰς τῶν πράξεων τούτων ἐστηλίτευσαν μέχρι τοῦδε πολλὰ ὄργανα τοῦ ἀνεξαρτήτου Ἑλληνικοῦ τύπου, παραδώσαντα τοὺς αὐτουργοὺς αὐτῶν εἰς τὴν ἀδέκαστον κρίσιν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ ἐκ τῶν πράξεων τούτων ἀμέσως πολλὰ πηθόντες, καὶ πολλάκις πικρῶς τὴν προδο-

θεῖσαν ἡμῶν πατρίδα θρηνήσαντες, νὰ ἐξιστορήσωμέν τι-
να τῶν ὁποίων αὐτόπται καὶ αὐτήκοοι μάρτυρες ἐχρημα-
τίσαμεν, καθ' ὅλον τὸν τριετῆ ἱερὸν τῆς Κρήτης ἀγῶνα,
ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ν' ἀπαντή-
σωμεν δὲ συγχρόνως, προκληθέντες καὶ εἰς τινὰς ἐκ τῶν
ὄνειρευομένων νὰ δεσπόσωσιν ἐφ' ἡμῶν καὶ τῆς ἠρωϊκῆς
Κρήτης, ἀντὶ τῶν Τούρκων, προσφέροντες καθ' ἡμέραν ἀ-
θῶα θύματα, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των' ἀλλ' ἐλπί-
ζομεν ἀδισκάλτως ὅτι θέλουσιν ἀνταμειφθῆ ἑπαξίως ἀπὸ
τοὺς τοσαῦτα παθόντας, καὶ διηνεκῶς πάσχοντας Κρήτας.

Ἐπικαλούμεθα δὲ τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀναγνωστῶν μας
ἐν φανῶμεν ὀλίγον ἢ καὶ παντάπασι περιποιητικοὶ κατὰ
τῶν κυρίως ἐνόχων καὶ τῶν αἰτίων τῶν συμφορῶν, οὐ μόν-
ον τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος μας Κρήτης, ἀλλὰ καὶ τῆς
Ἑλλάδος ἀπάσης.

Ἐγγραφοὺν ἐν Ἀθήναις ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ 1870.

ΣΤ. Μ. ΠΑΠΠΑΔΑΚΗΣ.

Α Π Ο Μ Ν Η Μ Ο Ν Ε Υ Μ Α Τ Α
ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΤΟΥ 1866.

Τέλος πάντων ἢ ἐν Ἀθήναις γνωστὴ φατρία τῶν ἐν Κρήτῃ Ἀγγλικῶν ψηφισμάτων, ἐκ πατριωτισμοῦ βεβαίως πάντοτε ἐλαυνομένη καὶ ἐνδιαφέροντος πρὸς τοὺς πρόσφυγας Κρήτας, μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τὰ δύο προηγούμενα συλλάδιά της κατὰ τῆς Κυβερνήσεως Ζαήμη, μετὰ δέμηνον ὄλην προπαρασκευὴν καὶ συνεργασίαν τῶν μελῶν αὐτῆς, ὑπὸ τὸν ὑπεύθυνον δὲ καὶ πάλιν συντάκτην γραμματέα της Στυλ. Σταυρούδην, ἐξέδωκε καὶ τρίτον ἤδη πολυσέλιδον τοιοῦτον, ἐν ᾧ ἐπιτιθέμενος καὶ αὐθιγὰ κατὰ τῆς Κυβερν. Ζαήμη καὶ ὑβρίζων πάντας τοὺς ἐν Ἑλλάδι ἐγκατεσταμένους Κρήτας, ὡς ἀναλγήτους καὶ ἀναισθήτους εἰς τὰ δεινὰ τῶν Συμπατριωτῶν των, ἐξαίρων δὲ μόνον τοὺς Ζυμβρακάκιδας, ἔρχεται ἔπειτα εἰς τὸν κύριον σκοπὸν του· νὰ ὑβρίσῃ δηλαδὴ καὶ συκοφαντήσῃ λίαν ἀγενῶς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους οἱ πάτρωνές του καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐνταῦθα ἐθεώρησαν ὡς πρόσκομμα τῶν ποικίλων σχεδίων των.

Δὲν ἤθελον καταδεχθῆ, νὰ ἀπαντήσω εἰς τοιαύτας ὑβρεις, καὶ παρὰ τοῦ Κυρίου Σταυρούδη ἐκτόξευμένας, ἐὰν ἡ διαστροφή τῶν γεγονότων, ἦν ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ παραμορφώσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως κάμνει, δὲν μὲ ἠνάγκαζε νὰ ὑπερασπισθῶ μὲν τὴν πορείαν, ἦν ἐγὼ καὶ οἱ συνάδελφοί μου ἐν τῇ ἐπαναστάσει ἐτηρήσαμεν, νὰ δείξω δὲ ὅποια ὑπῆρξεν ἢ τῶν πατρῶνων του καὶ πόσας ἔλαβε φάσεις.

Εἰς τὴν ἀπάντησιν ἡμῶν ταύτην, θέλομεν βασισθῆ ἐπὶ γεγονότων καὶ ἐγγράφων ἐπισήμων.

Ἀρχόμεθα δὲ πρῶτον ἀπὸ τὴν 31 σελίδα τοῦ φυλ-
λαδίου του, ἐν ἣ ἀποτεινόμενος ὁ Σταυροῦδης πρὸς
τοὺς ἐν Ἑλλάδι ἐκμεταλλευτάς τῆς Μεγάλης Ἰδέας,
λέγει ὅτι κατὰ τὸ 58 καὶ 60, προσεπάθησαν νὰ ἐξω-
θήσωσι τὴν Κρήτην εἰς ἐπανάστασιν, καὶ ὅτι αὐτός ὁ
ἄγνωστος μέχρι τοῦδε, ἐματαίωσε τὰς τοιαύτας ἐνερ-
γείας των. Προβαίνων δ' ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι προσθέτει
« Ἐγνώριζον ὅτι καὶ κατὰ τὸ 1860 ἔστειλαν ἀποστό-
λους, διὰ νὰ ἐνεργήσωσιν ἐπανάστασιν. Εἶδον τέλος,
ὅτι ἅμα καὶ κατὰ τὸ 1866 ἠννόησαν ὅτι πρόκειται
πολιτικὸν κίνημα, ἔσπευσαν νὰ περιπλέξωσι καὶ ὠθή-
σωσιν εἰς ἕτερον σημεῖον τὰ πράγματα, ὑπαγορεύσαν-
τες εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ νὰ ἐπιδώσωσι
συγχρόνως μὲ τὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀναφορὰν των,
κατὰ τὴν 14ην Μαΐου 1866, καὶ μυστικὸν ὑπόμνη-
μα πρὸς τοὺς ἐν Χανίοις Προξένους ὑπὸ διάφορον
πνεῦμα καὶ θίγον τῆς Ἑνώσεως. Λάθος πολιτικὸν ὡς
ἐκ τῆς συγχρόνου θέσεως δύο διαφόρων ἀρχῶν εἰς τὸ
αὐτὸ κίνημα, ἤτοι πρὸς μὲν τὸν Σουλτάνον μίαν, τὴν
ἐπανάρθωσιν καὶ ἐπαύξησιν τῶν προνομίων τοῦ 58,
πρὸς δὲ τὰς Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις ἑτέραν, τὴν ἀ-
παλλαγὴν ἐντελῶς ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλ-
τάνου, καὶ ἔνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος.»

Ἐνταῦθα καὶ ἡμεῖς Κε Σταυροῦδη, εἴμεθα ἐν μέ-
ρει σύμφωνοι· καὶ ἐγὼ παραδέχομαι λάθος πολιτικὸν
τὸ μυστικὸν πρὸς τὰς δυνάμεις ὑπόμνημα. Ἀλλὰ τί-
νες ὑπῆρξαν οἱ ἐργάται αὐτοῦ; αὐτοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες
ὑπῆρξαν ἐργάται καὶ τῶν μέχρι τέλος ὀλισθημάτων
καὶ τῶν καταχθονίων ἐνεργειῶν. Πρὸς ἐξήγησιν τῆς
περιστάσεως ταύτης ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ κάμω μι-
κράν παρέκβασιν, καὶ νὰ ἀνατρέξω εἰς τὰ προηγηθέν-
τα τοῦ Κρητικοῦ κινήματος.

Οἱ Κρήτες βαρέως φέροντες πρὸ πολλοῦ τὴν ἐπί-

βουλον καὶ πρὸς τὴν ἐξόντωσιν αὐτῶν τείνουσαν διαί-
κησιν τοῦ Ἰσμαήλ Πασσᾶ, μὴ ἀνεχόμενοι ἐπὶ πλεόν
τὴν ἀφόρητον τυραννίαν τῶν ἐν ταῖς φρουρίοις διε-
φθαρμένων παρασίτων ὀργάνων τούτου, βλέποντες
τὰς προνομίας τοῦ 58 μίαν πρὸς μίαν καταρρέουσας
ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς αὐθαιρεσίας, παρατηροῦντες καὶ
αὐτὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν, ἣν ἄλλοτε ὁ χριστι-
ανὸς εὗρισκε συνήγορον καὶ προστάτιν τῶν δικαίων
του, ἀπέναντι τῶν αὐθαιρέτων καὶ ἐπιβούλων διαθέ-
σεων τῶν κατὰ καιροὺς διοικητῶν, γενομένην ἤδη ὄρ-
γανον τυφλὸν τῶν σχεδίων τοῦ Ἰσμαήλ, περιπλέον
δ' ἀποτίοντες φόρους βαρεῖς καὶ καθ' ἐκάστην αὐξανο-
μένους, πιεζόμενοι δὲ καὶ τυραννόμενοι ὑπὸ ἀπλή-
στων καὶ ἐξωλεστάτων ὑπαλλήλων, οἵτινες ὑπὸ τὸ
νέον εἶδος τῆς φορολογίας τοῦ προστίμου, ἐξεμύζων
καὶ τὴν τελευταίαν ἰκμάδα τῶν δυστυχῶν χωρικῶν,
ἐσκέπτοντο πῶς νὰ ἀπαλλαγῶσι τῆς ἀνοικονομίτου
καὶ ὀχληρᾶς ταύτης διοικήσεως. Ἐκ τῶν καταπίεσεων
τούτων προεκλήθη ἡ γενομένη τὸ 1864 ἐν τῷ τμή-
ματι Χανίων ἀναφορὰ πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἣν ἔμα-
ταίωσεν αὐτὸς ὁ Ἰσμαήλ, καθὼς καὶ τὸ σπουδαῖον
Μοναστηριακὸν ζήτημα κατὰ τὸ 65 ἐν Ἡρακλείῳ,
τὸ παρασχὸν τσαῦτα πράγματα εἰς τε τὸ Πατριαρ-
χεῖον, τὸ Μικτὸν Συμβούλιον καὶ τὴν Ἐξουσίαν, καὶ
εἰς τὸ ὁποῖον αἱ Ἐπαρχίαι, οὐ μόνον παραδειγματικὴν
ἔδειξαν ἐπιμονὴν εἰς τὸ δίκαιόν των, ἀλλὰ καὶ φρό-
νησιν σπανίαν.

Ἐπεισόδιον τοῦ Μοναστηριακοῦ ζητήματος ἦσαν
αἱ ἐκλογαὶ τῶν Δημογερόντων καὶ τῶν Συμβούλων
ἐν τῷ αὐτῷ Τμήματι. Ὁ Ἰσμαήλ δηλαδὴ, θέλων νὰ
λύσῃ τὸ Μοναστηριακὸν ζήτημα, ἐναντίον τοῦ Κανονισμοῦ
τῆς ἐν Κων]πόλει Ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ ἐ-
ναντίον τῆς ἀποφάσεως τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου, δι-

καιούσης καθ' ολοκληρίαν τὰς αἰτιάσεις τῶν Ἐπαρ-
χιῶν, μετέβη εἰς Ἡράκλειον ἐκτάκτως κατὰ τὸν Σε-
πτέμβριον 1865. Διὰ τὴν κατορθώσῃ δὲ τοὺς σκοπούς
του ἔχων ἀνάγκην τυφλῶν ὀργάνων, διέταξε κατὰ
τὴν ἐποχὴν ταύτην, νὰ ἐνεργηθῶσιν αἱ ἐκλογαὶ τῶν
Δημογερόντων καὶ Συμβούλων εἰς τινὰς Ἐπαρχίας
τοῦ Τμήματος τούτου, ὅπως ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν καὶ
τὸν ὄγκον του ἀναδείξῃ, οἷους ἤθελεν εὑρεῖν ὅμως ἀ-
προσδόκητον ἀντίδρασιν καὶ ἐπιμονὴν ἐκ μέρους τῶν
Χριστιανῶν. Τρεῖς ἠκύρωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Δημογέ-
ροντος Πεδιάδος, καὶ τρεῖς ὁ λαὸς ἐξελέξατο τὸ αὐτὸ
πρόσωπον τὸν Ἄντ. Ζωγράφον, ἔχοντα σπουδαῖον μέ-
ρος εἰς τὸ Μοναστηριακὸν ζήτημα, καὶ ἐκ τῶν πρώτων
λαβόντα ἔπειτα μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν, καὶ τελευ-
ταῖος πάντων ἀναχωρήσας ἐκ τῶν ὄρεων τῆς Κρήτης,
4 μῆνας μετὰ τὴν ἐντελῆ τῆς ἐπαναστάσεως πτώσιν.
Ἡ σπουδαιοτέρα δὲ πάλιν ἐγένετο ἐν αὐτῇ τῇ πόλει
τοῦ Ἡρακλείου ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ Ἰσμαήλ. Τρεῖς καὶ
ἐνταῦθα ἐπαναλήφθη ἡ ἐκλογὴ, καὶ τρεῖς ἀνεδείχθη Δη-
μογέρων ὁ Στέφανος Νικολαΐδης, ὥστε ἐπὶ τέλους
ἡ κοινότης μὴ ἔχουσα τι ἄλλο νὰ πράξῃ ἐπέδωκε
διαμαρτύρησιν πρὸς τὸν Ἰσμαήλ, ἑλληνιστὶ καὶ γαλ-
λιστὶ, ἧς τὸ ἐμπεριεχόμενον ἦτο περίπου τὸ ἑξῆς.
«Ἐνησκήσαμεν κατ' ἐπαναλήψιν τὸ δικαίωμα, ὅπερ
αἱ προνομίαι τοῦ 58 μᾶς παρέχουσιν. Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ
Σ. Διοίκησις παρὰ τὸν νόμον δὲν θέλει νὰ παραδε-
χθῇ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψήφου τοῦ λαοῦ, ὡς πράξῃ
ὅ,τι θέλει, διότι ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν ἄλλην νόμιμον
ἐνέργειαν.»

Παραπλήσια συνέβησαν καὶ εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Με-
ραμβέλλου καὶ Λασιθίου, καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας,
τὰ ὅποια χάριν συντομίας παραλείπομεν. Βλέπων
ταῦτα ὁ Ἰσμαήλ, ἐταράχθη σφόδρα· μιλῶν δ' ὅτι αἱ

Ἐπαρχίαι διώρισαν δι' ἐπισήμων ἐγγράφων πληρεξουσίους των, τοὺς Κυρίους Λ. Λόγιον, Χρ. Ἀργυράκην καὶ ἐμὲ, ὅπως μεταβῶμεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖ διεκδικήσωμεν τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ, συνέλαβεν ἡμᾶς, καὶ ἐμὲ μὲν ἀπέπεμψεν ἀμέσως ἐκτὸς τῆς Κρήτης, τοὺς δὲ Λ. Λόγιον, Χ. Ἀργυράκην καὶ Βιστάκην, καθεῖρξεν εἰς τὰς φυλακὰς, βραχύτερον δὲ ἤτοι τὴν 17 Ἰβρίου 65, ἐξώρισε καὶ τὸν Λόγιον καὶ Ἀργυράκην, τὸν δὲ Βιστάκην ἐσυγχώρησε τῇ ἐπιμόνῳ παρακλήσει τινῶν ἰσχυόντων ἐν Ἡρακλείῳ, νομιζόντων ὅτι οὗτος ἐστερημένος τῶν συντρόφων του, μικρὸν θὰ ἐπέδρα ἐφεξῆς ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς Πατρίδος του· συνέστη ὁμως καὶ εἰς τοῦτον τὸ ἐναντίον.

Διὰ τῆς ἐξορίας ὄθεν τῶν μὲν, καὶ τῆς φυλακίσεως τῶν δὲ, καταπτοήσας τὴν Συνέλευσιν τοῦ τμήματος Ἡρακλείου, ἣν εἶχε συγκαλέσει πρὸς διευθέτησιν τῶν μοναστηριακῶν, τὴν ὑπεχρέωσε νὰ ὑπογράψῃ Κανονισμὸν, ὃν ὁ ἴδιος τῇ ὑπέβαλε.

Τὸ Μοναστηριακὸν ζήτημα λίαν σχετικὸν πρὸς τὴν ἐπανάστασιν καὶ λίαν σπουδαῖον, παρεκαλεῖται ὁ Λ. Λόγιος, ὡς διαδραματίσας τὸ πρῶτον πρόσωπον εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, νὰ δημοσιεύσῃ μὲ ὅλην τὴν ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν καὶ τὰς ἀναφορὰς τῶν Κρητῶν, ὅπως γίνωσι καταρχνέστεροι αἱ πηγαὶ καὶ αἱ αἰτίαι, ἐξ ὧν προήλθε τὸ μετ' ὀλίγον κίνημα τῆς Κρήτης.

Τοιαύτη λοιπὸν πείσμων καὶ τυραννικὴ διαγωγὴ τῆς Διοικήσεως καὶ τῶν ὀργάνων τῆς, τοιαύτη ἐπέμβασις τοῦ Ἰσμαὴλ εἰς ζητήματα καθαρῶς θρησκευτικὰ καὶ Δημογεροντικὰ, ξένα ὅλως τῆς δικαιοδοσίας του, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ὀργάνων του, τοιαύτη εὐστάθεια καὶ ἐπιμονὴ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ, καὶ συναίσθησις τῶν δικαιομάτων του ἀφ' ἐτέρου, δὲν ἦ ὕψαντο,

ἢ νὰ ἐλθῶσι τάχιον ἢ βράδιον εἰς σύγκρουσιν καὶ νὰ γεννήσωσι πολιτικὸν τι κίνημα.

Καὶ ὄντως· ὅταν ὁ κρητικὸς λαὸς ἀπέκασμεν ἐξαιτούμενος ματαίως θεραπείαν τῶν δεινῶν τοῦ ἀπὸ τὴν τοπικὴν Διοίκησιν, τί ἄλλο τῷ ἔμενε πλέον ἢ διὰ τῆς μόνης δυνατῆς, ἀλλὰ καὶ νομίμου ὁδοῦ, νὰ ἐπικαλεσθῆτὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἀπὸ αὐτὸν ἀπ' εὐθείας τὸν Σουλτάνον, καὶ παρ' αὐτοῦ νὰ ἐλπίσῃ τὴν ἀναστολὴν καὶ παῦσιν τοῦ κακοῦ;

Ὁ Ἰσμαὴλ ἐζήτησε τὴν ἐξόντωσιν τῶν Σφακίων, ἐσχεδιάζε τὸν ἀφοπλισμὸν τῶν χριστιανῶν, προπαρασκεύαζε τὴν καταστροφὴν τῶν προνομίων τοῦ 58, διέφθειρε τὰς συνειδήσεις, συνεκέντρον πᾶσαν τὴν δύναμιν εἰς τοὺς κηφῆνας τῶν φρουρίων, ἐπέεξε δι' αὐτῶν πᾶσαν τάσιν εὐγενῆ καὶ γενναῖον φρόνημα τῶν χωρικῶν καὶ προεμελέτα τὴν ἰσοπέδωσιν τῆς Κρήτης, συμφώνως μὲ τὰς λοιπὰς Ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας.

Ὁ λαὸς ἀντιτάξας πρὸς ταῦτα κατ' ἀρχὰς ὅλα τὰ εἰρηνικὰ καὶ μέτρια μέσα, καὶ οὐδὲν κατορθώσας διὰ τούτων, κατ' ἀνάγκην πλέον κατέφυγεν εἰς ἐραστηριώτερα φάρμακα. Τὸ πολιτικὸν ὅθεν κίνημα τῆς Κρήτης ἦτο ἀναπόδραστος καὶ ἀσφενκτικὸς ἀνάγκη, ἦτο φυσικὴ συνέπεια τῶν πραγμάτων, ἦτο τὸ τελευταῖον καταφύγιον τῶν Κρητῶν, ἐξαντληθέντων ἤδη πάντων τῶν λοιπῶν μέσων.

Τὸ κίνημα λοιπὸν ἐμελετήθη, ἐσχεδιάσθη καὶ ἐνεργήθη ὑπὸ τῶν Κρητῶν.

Πρῶτοι λαβόντες ἐνταῦθα γνῶσιν τούτου ἦσαν ὁ Λ. Λόγιος, καὶ ἐγώ.

Ὁ Σαρολίδης, ὁ ἀείμνηστος Ἐμ. Κρανωτάκης, ὁ Ἄντ. Ζωγράφος, ὁ Τυλλιανάκης, ὁ Μιχ. Βιστάκης καὶ ἄλλοι, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν ἐπιτρέπεται σήμερον νὰ εἴπωμεν, σχεδιάσαντες καὶ ἀποφασίσαντες τὸ κίνη-

μα, ἀπέστειλον ἐνταῦθα τὸν Κ. Βουρβουχάκη, κατὰ τὸν Φεβρουάριον 1866, ἀδελφὸν τοῦ ἔπειτα μέλους τῆς Κεντρικῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιτροπῆς Γ. Νικολαΐδου, ὅπως μᾶς διαφωτίσῃ εἰς τὰ καθέκαστα, ὃ δὲ Μιχ. Βιστάκης μᾶς ἐκοινοποίει διὰ πατριωτικῶν ἐπιστολῶν τὰ οὐσιωδέστερα πρὸ πολλοῦ.

Δὲν ἐζήτουν τὴν γνώμην ἡμῶν ἐπὶ πραγμάτων μελλόντων, ἀλλὰ μᾶς ἐκοινοποιοῦν τετελεσμένα καὶ ἀποφασισμένα, καὶ ἐζήτουν τὴν σύμπραξιν καὶ συνδρομὴν ἡμῶν, ἐζήτουν ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος νὰ κατέλθωμεν ἀμφότεροι, ἢ τοῦλάχιστον ὁ εἷς, φέρων καὶ τὰ ἀναγκαῖα ὑπομνήματα πρὸς τὰς Δυνάμεις, καὶ τὰ λοιπὰ ἐγγραφα τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν κατάλληλα. Ὁ Α. Λόγιος ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἐν Ἀθήναις, ἐγὼ δὲ ὁ μηδὲν κατὰ τὸν Σταυρούδην διὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀπολέσας, καὶ τοι δεκαετίαν ὅλην ἐνταῦθα ἐξ ἰδίων σπουδάζων, τὸ τέταρτον δ' ἤδη ἔτος τῶν Πανεπιστημιακῶν μου σπουδῶν διατρέχων, καὶ εἰς προσεχεῖς διδασκαρικὰς τῶν μαθηματικῶν προπαρασκευαζόμενος ἐξετάσεις, δὲν ἐδίστασα θυσιάζων ἑμαυτὸν νὰ ὑπακούσω εἰς τὴν φωνὴν καὶ τὴν πρόσκλησιν τῆς Πατρίδος, εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἔμελλον νὰ δρέψω τοὺς καρπούς τῶν πόνων καὶ τῶν θυσιῶν μου· δόσας ὅθεν ἐξετάσεις, ἴδια εἰς τὰ κύρια τῆς ἐπιστήμης μου μαθήματα καὶ ἀξιωθεὶς τοῦ κατωτέρου ἐγγράφου, συνεννοηθεὶς προηγουμένως καὶ μετὰ τοῦ κ. Ε. Β. βιλάκη, μόνου ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι Κρητῶν μεριμνῶντος ἀείποτε διὰ παντὸς τρόπου περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κρήτης, χωρὶς τινὰ πλάγιον σκοπὸν ἢ συμφέρον, καὶ περὶ τοῦ φωτισμοῦ αὐτῆς, διὰ τῆς συστάσεως ἀλληλοδιδασκτικῶν σχολείων ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις, προμηθευομένων ὑπ' αὐτοῦ τῶν ἀναγκασιωτέρων βιβλίων πινακῶν κτλ. ἐξ ἰδίας του δαπάνης. Καθὼς ἐπίσης καὶ

μέ τους ἐν τῇ οἰκίᾳ του συνεργομένους συντρόφους τοῦ κ. Α. Βούλγαρη, οἵτινες συγχρόνως μέ ἐμέ ἀνεχώρησαν, οὔτοι μέν διὰ τὴν Θεσσαλίαν, ἐγὼ δὲ διὰ τὴν Κρήτην, κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα τοῦ 66, ἐπιτυχῶν διὰ τινος ἰδιαιτέρου φίλου νὰ ἐξιλεώσω καὶ νὰ καταπραῦνω τὴν κατ' ἐμοῦ δυσμένειαν τῆς Διοικήσεως καὶ τοῦ Μητροπολίτου.

Ἴδου τὸ ἔγγραφο.

Ὁ Κ. Στυλ. Μ. Παπαδάκης, φοιτητῆς τοῦ φυσικομαθηματικοῦ Τμήματος, ἐξετασθεὶς εἰς τὰ μαθήματα, ὅσα ἐδίδαξα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καθ' ὅλην τὴν τετραετίαν, ἀπεκρίθη λίαν καλῶς.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 18 Μαρτίου 1866.

ΙΩ. Γ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ.

Ὁ αὐτὸς ἐξετασθεὶς εἰς τὴν ἀναλυτικὴν Γεωμετρίαν καὶ τὴν Ἑψηλοτέρην Ἀλγεβραν, ἀπήντησε λίαν καλῶς.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 18 Μαρτίου 1866.

Β. ΛΑΚΩΝ.

Ὅτι γνήσιαι αἱ ἀνωτέρω ὑπογραφαὶ τῶν Κυρίων Ἰω. Γ. Παπαδάκη καὶ Β. Λάκωνος καθηγητῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Ὁ Πρύτανης

Ν. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 18 Μαρτίου 1866. (Γ. Σ.)

Ἐμαθον ἐν Ἑρακλείῳ ἀπὸ τοῦς μύστας τοῦ κινήματος, ὅτι ὁ Ρ. ἀποσταλεὶς εἰς Σφακίαν, κατὰ τὸν Ἰοῦριον τοῦ 65, ὅπως κατορθώσῃ συνεννόησιν, εἶχεν ἐπιστρέψει ἄπρακτος, καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα ἀπεστάλη ὁ Α. Λουλουδῆς φέρων ἔγγραφο, δι' ὧν ἐξηγεῖτο ὁ

σκοπός τοῦ κινήματος καὶ ἐπροτείνοντο αἱ βάσεις αὐτοῦ, ὡς ἑξῆς.

α) Τὸ κίνημα νὰ ἦναι πολιτικὸν καὶ οὐχὶ πολεμικόν.

β) Νὰ συγκαλεσθῆ Συνέλευσις, ἣτις ν' ἀποτανηθῆ ἀπευθείας πρὸς τὸν Σουλτάνον.

γ) Ἐν τῷ μεταξὺ νὰ συστηθῆ Προσωρινὴ Διοίκησις, ἣτις νὰ διευθετήσῃ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Κρήτης, ὅσον ἔνεστι κάλλιον.

δ) Νὰ μὴ προβῆ δὲ εἰς οὐδὲν μέτρον κατὰ τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ νὰ βαδίσῃ κατὰ τὰς περιστάσεις κτλ.

Συνελθόντες δὲ ἐκ νέου ἐν Ἡρακλείῳ πλείστοι τῶν σπουδαιοτέρων εἰδημόνων ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ καὶ Προεδρίᾳ μάλιστα πράκτορος ξένης Δυναμείως, καὶ συσκεφθέντες περὶ τῆς ὅσον ἔνεστι φρονιμωτέρας καὶ πληρεστέρας ἐκτελέσεως τοῦ σχεδιασθέντος κινήματος, καὶ πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένων κινδύνων, ἐνέκριναν νὰ μεταβῆ αὐτοπροσώπως εἰς Χανία σπουδαῖον καὶ ἐπίσημον πρόσωπον, ὅπως κατορθώσῃ τὴν ἐντελῆ μετὰ τῶν ἐκεῖσε πατριωτῶν συνεννόησιν, καὶ δοθῆ ὀριστικὸν τέλος ἐκεῖθεν εἰς τὸ σχέδιον τοῦ κινήματος. Ἐγὼ δ' ἐξῆλθον τὴν μεγάλην Πέμπτην εἰς Μεραμβέλον, ὅπως ἀναστείλω τοὺς μέλλοντας κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα νὰ προβῶσιν εἰς τὸ κίνημα κατὰ προηγουμένην περὶ τούτου ἀπόφασιν.

Οὕτως ἀνεφάνη τὸ πρῶτον σύμπτωμα τοῦ κινήματος ἐν Ὀμαλλῶ, ὑπὸ Λακιωτῶν, Σελινιωτῶν καὶ Σφακιωτῶν, καὶ μετὰ συνετῆς ταχύτητος ἐξηπλώθη ἐν τὸς μικροῦ διαστήματος καθ' ὅλα τὰ τμήματα Χανίων καὶ Ρεθύμνης.

Ἄμα δ' ἀγγελλθέντος δι' ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου εἰς Μαλεβύζιον καὶ Πεδιάδα, καὶ συγχρόνως ἐπανακάμφαντος τοῦ ἀνωτέρω ἐπισήμου, προσώπου εἰς Ἡ-

ράκλειον, τάχιστα ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν συνελθὼν ὁ λαὸς κατ' ἐπαρχίας ἐξέλεξε τοὺς Πληρεξουσίου του, καὶ ἐφοδιάσας αὐτοὺς μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἔγγραφα, ἀπέστειλεν εἰς Κυδωνίαν ὅπου ἔμελε νὰ συνέλθῃ ἡ Γεν. Συνέλευσις τῶν Κρητῶν. Τὴν 9ην. Μαΐου τοῦ 66, ἀνεχωρήσαμεν εἰς Πληρεξούσιοι τῶν ἐξ Ἀνατολικωτέρων Ἐπαρχιῶν διὰ τὴν Συνέλευσιν, τὴν δὲ 13ην ἡμέραν Σάββατον ἐφθάσαμεν εἰς Ἀγ. Κυριακὴν, ἔδραν τότε τῆς Συνελεύσεως (ἡ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, ὡς ὠνομάζετο κατ' ἀρχάς.) Τὴν δὲ 14ην ἐναντίον τῶν παρακλήσεων μας τοῦ ν' ἀναβληθῆ, ἡ λίαν κατεσκευασμένως καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς συζητήσεως συνταχθεῖσα ἀναφορὰ πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὅπως ἐπιφέρωμεν καὶ ἡμεῖς τὰς δεούσας παρατηρήσεις, ἀπεστάλη πρὸς τε τὸν Ἰσμαῆλ καὶ τοὺς Προξένους. Τὴν αὐτὴν δ' ἑσπέραν ὁ Κωσταρὸς μετὰ τῶν Παρθενίων, συγκαλέσας ἕκτακτον συνεδρίασιν ἐν καιρῷ συκτὸς, ὑπέβαλεν ὡς λίαν κατεπεῖγον τὸ πρὸς τὰς Δυνάμεις ὑπόμνημα, τὸ ὁποῖον οὕτως ἀσυζητητὶ ὑπεγράφη· ἡμεῖς δὲ βλέποντες ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὸ ἀναστειλῶμεν ἄνευ βλάβης, ἐπροτιμήσαμεν νὰ συγκατατεθῶμεν εἰς τὴν γνώμην τῶν περισσοτέρων. Βλέπετε λοιπὸν φίλε Σταυροῦδη, ὅτι καὶ τὸ ἔργον τοῦτο, ἐνεργηθὲν μὲν ὑπὸ τοῦ Κωσταροῦ καὶ τῶν Παρθενίων, ὑποβληθὲν δὲ ἀγνοῶ πόθεν, ἐπιβαρύνει πάλιν τοὺς φίλους σας;

Ὁμιλῶν ἔπειτα ἐν τῇ 32 σελίδι περὶ τοῦ ἐξόχου ὑποκειμένου σας λέγετε τὰ ἐξῆς. «Τότε δὲ μόνον καὶ ἐγὼ ἀνεμίχθην ἐπὶ πολιτικῶν ἔργων, ὅτε κατὰ τὸν Μάρτιον 68 διάφοροι ἔγκριτοι τῶν ἐπαρχιῶν μας βλέποντες τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ληφθῆ μέτρον τι πρὸς σωτηρίαν τῆς Πατρίδος, ἀνέθεσαν, εἰς μὲν τὸν Κ. Κωσταρὸν Βολουδάκην τὴν πρωτοβουλίαν ν' ἀποταθῆ καὶ κάμη ἀρμόδιον λόγον πρὸς τὴν Μ. Βρετανίαν, εἰς

ἐμὲ δὲ νὰ συνεργασθῶ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐν ἄλλοις καὶ ἐπὶ τῆς συντάξεως τῶν ἐγγράφων, ὅπερ καὶ ἀμφοτέροι ἀνελάδομεν καὶ εἰργάσθημεν ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν » κτλ.» Καὶ ἀλλαγῶ ἐν τῇ 68 σελίδι θρηνῶν τὴν πατρίδα σου καὶ ἀποτεϊνόμενος πρὸς τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν προσθέτεις τὰ ἐξῆς.

« Λοιπὸν ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος μου, ὡς ἀπλοῦς Κρῆς ἀπαιτῶ ἀπὸ ὑμᾶς ἐξηγήσεις διὰ τὴν τοιαύτην ἐν ἐκείναις ταῖς ἐποχαῖς πολιτικὴν διαγωγὴν σας, διότι ἡ Πατρίς σήμερον ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου πάσχει ἐξίσου, ὅπως ἐπίσης θὰ ἀπελάμβανεν ἐξίσου τὰ καλά πάσης βελτιώσεως! »

« Πρὶν δ' ὑμεῖς ἢ τὰ ὄργανά σας δώσωσι τοιαύτας ἐξηγήσεις, ἐγὼ σπεύδω νὰ δώσω τὰς ἀντιθέτους, διατὶ δηλονότι ἐποίησαμεν τὰ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διαβήματα! συντέλεσα, ἂν ὄχι ἄλλο, τοῦλάχιστον ὡς γραμματεὺς τῆς παρὰ ταῖς Δυτικαῖς Ἐπαρχίαις συλλαβούσης πρώτης τὴν τοιαύτην ἰδέαν μερίδος, (α) ἐποίησα τὸ τὸ ἀπὸ 3]15 Ἀπριλίου 68. πρῶτον ἐγγράφον πρὸς τὸν ἐν Χανίοις πρόξενον τῆς Μ. Βρετανίας, ὅπερ υπέγραψεν ὁ ἀναλαβὼν τὴν πρωτοβουλίαν Κασταρὸς Βολουδάκης, ἐποίησα ἀνταπαντήσεις πρὸς ἐπίσημα ἐγγράφα ἀντιπροσώπων τῆς Μ. Βρετανίας, ἐποίησα ὑπομνήματα ἐκτεταμένα, καὶ οὕτως εἶμαι εἰς θέσιν νὰ δώσω τὰς αἰτουμένας ἐξηγήσεις. »

Εὐγε! Ὑπέρευγε! ἔθερμε πατριῶτα καὶ μεγαγαλόνου διπλωμάτα! Σεῖς λοιπὸν μετὰ τοῦ Κωσταροῦ εἶθε οἱ πρωταγωνισταὶ τῆς τελευταίας τροπῆς

(α) Ἐμπνεομένης, ὡς φανερὰ ἤδη ἀπεδείχθη, καὶ ὑμεῖς τὸ ὁμολογεῖτε, ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἰω. Ζυμπράκη, ὅστις τὴν παρέσυρεν εἰς τὴν ἀντεθνικὴν ταύτην ἰδέαν, ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀδελφοῦ του, κ. Χαράλαμπος, ὅστις ἦτο τὸ ἀμεσοῦ ὄργανον Εὐρωπαίων καὶ Τούρκων κατὰ τῆς πατρίδος του.

τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως ; σεῖς εἶσθαι λοιπὸν οἱ πρωτουργοὶ τῶν ψηφισμάτων, οἱ ζητοῦντες οὐδὲν ὀλιγώτερον ἢ τὴν προδοσίαν καὶ ἀτίμως τῆς δυσμοῖρου Πατρίδος σας, κατὰ τὴν ἰδίαν σου ὁμολογίαν, διὰ τὸ τοιοῦτον καὶ καυχᾶσαι ;

Σὰς ὑπερευχαριστοῦμεν διὰ τὴν ὁμολογίαν ταύτην, ἀλλὰ θέλομεν σὰς ἀφαιρέσει τὸ προσωπεῖον καὶ σὰς δείξει ὅτι πανθ' ὅσα ἐπράξατε ἐν Κρήτῃ, τὰ ἐπράξατε διατελοῦντες ὄργανα τυφλῶν ξένων καὶ ἐπιβούλων σκοπῶν, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ σας ἐπροξενήσατε τὸν ὀλεθρον εἰς τὴν νάλαιναν Κρήτην.

Ἰδωμεν ἤδη, τίνι τρόπῳ τὸ μυστικὸν ὑπόμνημα ὑπεγράφη.

Τὸν ἐκ τοῦ ὑπομνήματος κίνδυνον προβλέπουσα ἡ Συνέλευσις, ἐσχέθη τίνι τρόπῳ δύναται νὰ τὸν προλάβῃ καὶ ἀποσοθήσῃ. Καὶ ὁ μὲν Ἰωσήφ Μανουσσογιανκάκης ἐν Ἀγ. Γεωργίῳ Κυδωνίας ἐνθέρμως καὶ ἐπιμόνως ἐσύστησε τὴν ἀμέσως διάλυσιν τῆς Συνελεύσεως, ὡς μὴ ὑπαρχούσης οὐδεμιᾶς πλέον ἐλπίδος βελτιώσεως τῆς τύχης τῆς Κρήτης μετὰ τὸ ὑπόμνημα. Ἄλλοι δὲ ὑπεστήριξαν τὴν διατήρησιν τῆς Συνελεύσεως, τὴν ματαιώσιν δι' αὐτῆς τοῦ ὑπομνήματος καὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ζητήματος εἰς τὴν τακτικὴν πορείαν τοῦ διὰ πράξεως ἐπισήμου καὶ σπουδαίας. Ἡ γνώμη αὕτη ὑπερίσχυσε, καὶ ἡ Συνέλευσις δὲν διελύθη.

Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ ἐκτεθῇ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων πρὸς τοὺς ἐξόχους Συμπατριώτας μας, ἀσίδιμον Δ. Καλλέργην, Βερναρδάκην, Μ. Ρενιέρην καὶ Α. Φ. Παπαδάκην, καὶ νὰ ζητηθῇ ἡ γνώμη αὐτῶν περὶ τοῦ πρακτέου. Πρὸς τοῦτο δὲ ἡ Συνέλευσις διὰ ψηφίσματός της διώριζεν αὐτούς, Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῶν μελῶν δὲ ταύτης ὁ στρατηγὸς Καλλέργης ἔγραψε τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολὴν εἰς

τὴν Συνέλευσιν, συμβουλευόντων καὶ δι' ἄλλων ἐπιστολῶν μεταγενεστέρων τὴν ἐπιμονὴν μας, τὴν ἀποχὴν δ' ἀπὸ πράξεις, δυναμένους νὰ μᾶς φέρωσιν εἰς ἔνοπλον ῥῆξιν μετὰ τῆς Τουρκίας.

Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή.

Πρὸς τὴν Γερικὴν Συνέλευσιν τῶν Κρητῶν.

Ἀθῆναι τῆ 28 Μαΐου 1866.

Ἐντιμοὶ Κύριοι!

Σπεύδω νὰ σᾶς δηλώσω τὴν παραλαβὴν τῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν μοὶ ἐκάμετε τὴν τιμὴν, νὰ μοὶ ἀπευθύνητε ὑπὸ ἡμερομηνίαν 22 τρέχοντος. Ἐσκέφθην μὲ τὴν ἐμβριθεστέραν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου, περὶ οὗ μοὶ γράφετε. Δυποῦμαι πολὺ, ὅτι αἱ εἰρηνικαὶ παραστάσεις Σας κακῶς ἐξηγήθησαν καὶ ὅτι οἱ ὑπάλληλοι τῆς Κυβερνήσεως τῆς Υ. Πύλης ἀπέδωκαν ἐχθρικὰς τάσεις εἰς μίαν ἐκδήλωσιν, γενομένην μὲ μόνον τὸν σκοπὸν ν' ἀποδείξῃ τὰς ὁμοθυμους εὐχὰς τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς Κρήτης, διὰ τὴν διόρθωσιν τὴν ὁποίαν ἤλπιζον νὰ ἐπιτύχωσιν ἐκ τῆς δικαιοσύνης τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐκ τῆς μεσολαβήσεως τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τὰς ὁποίας παρεκαλέσατε.

Γνωρίζων καλῶς τὰς πάντοτε ζωηρὰς συμπαιθείας τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων διὰ τοὺς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς, εἶμαι βαθέως πεπεισμένος ὅτι ἡ παράκλησις (πρόσκλησις), τὴν ὁποίαν ἀπεφασίσατε νὰ κάμητε κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Ἰψηλὴν των πρόνοιαν, διὰ μιᾶς πρὸς ἐκάστην ἀναφορᾶς θὰ εἰσακουσθῇ, ὅτι αἱ Δυνάμεις αὗται δὲν θὰ ἀπαξιώσωσι τὰ συμφέροντά Σας, καὶ ὅτι θὰ ἐνεργήσωσιν ἐπιτυχῶς καὶ συμφώνως μὲ τὴν ἐπιθυμίαν Σας. (α) Ἀλλ' ἡ παράκλησις αὕτη, τὴν ὁποίαν ἐκάματε Σας χαράττει ἀκρι-

(α) Τὰ αὐτὰ περίπου ἔγραψαν καὶ οἱ κ. κ. Ῥενιέρης καὶ Παπαδάκης.

ὥς τὴν διεύθυνσιν τὴν ὁποίαν ὀφείλετε νὰ κρατῆτε προσμένοντες, καθὼς ἐπίσης ἢ πεποιθήσεις, τὴν ὁποίαν θέλω νὰ Σᾶς ἐκφράσω, μοὶ διδάσκει τὴν συμβουλήν, τὴν ὁποίαν τόσον πολὺ μοὶ ἀπαιτεῖτε.

Περιορίζεσθε πάντοτε εἰς τὰ ὅρια τῆς μετριοφροσύνης, καὶ δὲν θὰ πάθητε πλέον τι, εἰμὴ ὅταν ἡ ἐκδήλωσίς Σας μεταβάλλῃ χαρακτῆρα. —

Μὴ ζητῆτε νὰ ἐπιτύχετε σήμερον διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ὄπλων, ὅ,τι ὀφείλετε νὰ περιμένητε διὰ τῆς νομιμότητος τῶν δικαίων Σας.

Ἀλλὰ φροντίσατε νὰ μὴ ἀπολέσητε ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν Σας ὅ,τι ἡ ἐλπίς τῆς ἐπιτυχίας ἔχει. Ἐν ταύτῃ κρατηθῆτε ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ὀρισμένης ταύτης γραμμῆς, καθ' ἣν θὰ φρίνησθε ὅτι ὑποχωρεῖτε εἰς τὴν βίαν· ἀλλὰ νὰ μὴ παραταίηθε τῶν δικαιωμάτων Σας.

Εἰς πᾶσιν περιστάσιν, ἔντιμοι Κύριοι καὶ ἀγαπῆτοι Συμπολίται, θεωρεῖτέ με ἐπίσης ἀφωσιωμένον εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ὀρχίας Πατρίδος μας, καὶ δέχθητε τὴν ἐκφρασιν τῆς ὑπολήψεώς μου, μεθ' ἧς διατελῶ. (α)

Ὁ Ἰμέτερος πιστότατος φίλος καὶ Συμπολίτης.

Δημ. Καλλέργης.

Τὰς φρονίμους καὶ πατριωτικὰς ταύτας συμβουλὰς ἐκτιμῆσασα δεόντως ἡ Συνέλευσις, ἠθέλησε νὰ

(α) Ὄφείλω νὰ παρατηρήσω ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη δημοσιευθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Στρατηγοῦ εἰς τὴν ἐφημερίδα ἢ Ἐλπίς, πρὸς ἀντίρροπον τῶν κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τῆς φαντασίας Ζυμ. καὶ ἄλλων ἐκτοξευομένων κατηγοριῶν, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς ἐπαναστάσεως, εἶναι μεταβεβλημένη εἰς τινὰς φράσεις πολλῆς σπουδαιότητος, τὰς ὁποίας τὸ πρωτότυπον πρὸς τὴν Συνέλ. περιεῖχε, καὶ τὰς ὁποίας χάριν τῶν περιστάσεων ὁ Στρατηγὸς παρέλειψεν εἰς τὴν δημοσίευσιν, καὶ ἐπειδὴ τὰ ἀρχεῖα τῆς Συνελ. δὲν ἔχομεν πρόχειρα, ἀναγκαζόμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ ἐπισυνάψωμεν αὐτὴν ἐνταῦθα, ὅπως ἐδημοσιεύθῃ.

τὸν περιβάλλῃ δι' ὅλης τῆς ἐμπιστοσύνης της, διορί-
σασα αὐτὸν διὰ ψήφισματός της γενικὸν Ἀρχηγὸν
τῆς Κρήτης καὶ πληρεξούσιον ἐπὶ τοῦ ζητήματος
αὐτῆς.

Τὸ ψήφισμα τοῦτο σφοδρῶς ἀντεπολιτεύθη ὁ Κω-
σταρὸς καὶ Παρθένιος Κελαϊδῆς ἐν τῇ Συνελεύσει,
τοῦ μὲν ἀντιποιοιμένου τὴν Γεν. Ἀρχηγίαν τῆς Κρή-
την, φυλάσσοντος διὰ τὸν ἐν Χανίοις μέντορά του Ἰ-
ωαννίδην τὴν πολιτικὴν, τοῦ δὲ ὀνειρευομένου τὴν δι-
εὐθύνειν τῶν ὄλων, ὡς δικτάτορος. (α) Καὶ δὲν ἠδυ-
νήθησαν μὲν οὗτοι, νὰ ματαιώσωσι τὸ ψήφισμα τοῦτο
κατῶρθωσαν ὁμῶς διὰ τῶν ἐν Χανίοις φίλων των ν'
ἀναστείλωσι τὴν ἀποστολὴν του, εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον
ἐπὶ 40 ἡμέρας. Καὶ οὕτω ἡ μὲν Κρήτη, ἀπώλεσεν ἐκ
τῆς πολιτικῆς 40 ἡμέρας εἰς τὴν κρισιμωτέραν περί-
στασιν, μάτην περιμένουσα ἀπάντησιν ἀπὸ τὸν Στρα-
τηγόν, οὗτοι δὲ καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις φίλοι των, εὗρον και-
ρὸν νὰ ραδιουργήσωσι καὶ νὰ ἐξωθήσωσι τὸ ἔθνος καὶ
τὴν Κρήτην εἰς τὸν ὀλεθρον καὶ ἰδοὺ πῶς.

Ὁ Χ. Ζυμβρακάκης, πρὶν γίνῃ Ὑπουργός, ἦτο κατὰ
τοῦ κινήματος τῆς Κρήτης καὶ ἔγραφε κατ' αὐτοῦ
πρὸς τὸν Κωσταρὸν, Χαντζῆ Μιχάλην, Μανουσογιαν-
νάκην καὶ ἄλλους, μία δὲ ἐπιστολὴ του περιεῖχε τὰ
ἑξῆς περίπου. « Συμπατριῶται, ἐπράξατε μέγιστον
λάθος παροργίσαντες τὸν Σουλτάνον, ἐν ᾧ χρόνῳ ἡ
μὲν Εὐρώπη εἶναι εἰρηνικὴ, ἡ δὲ Ἑλλάς δὲν δύναται
νὰ σᾶς συνδράμῃ ὀλοτελῶς. Προσπαθήσατε λοιπὸν
νὰ ἐξιλεώσητε τὸν Σουλτάνον καὶ νὰ ἡσυχάσητε. Μετ'
ὀλίγον ὁμῶς διορίζεται Ὑπουργός. Ὁ δὲ Καλλέργης
τιμᾶται Πληρεξούσιος καὶ Γεν. Ἀρχηγός τῆς Κρήτης.

(α) Σημ. Μετ' τὸ σχέδιόν των τοῦτο συνδέεται καὶ ἡ
κἀθοδος εἰς Κρήτην τοῦ κ. Π. Κορωναίου.

Τὰ πάντα ἐκ τούτων μετεβλήθησαν ἐν ἀκαρεῖ ὡς ἐκ θαύματος. Ἐτέρα του ἐπιστολῆ φέρουσα διαφορὰν ἡμερομηνίας ὀλιγώτερον τῶν 15 ἡμερῶν ἦλθε τότε, τὸ περιεχόμενον τῆς ἦτον ὅλως διάφορον τῆς προγενεστέρας· ἐκοινοποίει δηλαδὴ διὰ ταύτης, ὅτι ὁ Πρωσο-Αὐστριακὸς πόλεμος ἦτον ἀφευκτος, ὅτι οὗτος θέλει λάβει εὐρυτάτας διαστάσεις, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐβριθε μέσων πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἀγῶνός μας, ὅτι τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἡ Σερβία ἦσαν ἐτοιμοπόλεμα, ὅτι ἡ Ἀνατολὴ συνεταράσσετο καὶ ἡ Τουρκία εὕρισκετο εἰς κατάστασιν χρεωκοπίας κτλ. Τὰς ἀλλοκότους ταύτας καὶ ἀσυνεπῆς ἐπιστολὰς εἶδε καὶ ἀνέγνωσεν ἡ Συνέλευσις. Ἴδου ἄνθρωποι ἀξιοῦντες νὰ διευθύνωσι τὴν τύχην λαῶν.

Ἐὐμεγάλου πατριώτης ἡ πολίτης ὡς ἐκάλουν τοῦτον, οἱ εὐάριθμοι ὄπαδοί του, Χαραλάμπης, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ὑπὸ τῆς Κρήτης προτίμησιν τοῦ στρατηγοῦ Καλλέργη, καὶ ἐξ ἀντιπολιτεύσεως πρὸς αὐτὸν ὀργώμενος, ἐνήργει τὰ ἐναντία ἐκείνου, ἀδιαφορῶν ἂν ἡ Πατρίς του ἐμελλε νὰ θυσιασθῇ εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ πάθους καὶ τοῦ φθόνου του ὑποδεικνυόμενα. Ὁ στρατηγὸς συνεβούλευεν τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τοῦ πολέμου. Ὁ Ζυμβρακάκης παρεκίνηει καὶ ὑπεστήριξεν ἐκ πάθους διὰ λόγων καὶ ἔργων πλέον αὐτόν, ἐνῶ πρότερον, ὡς εἶδομεν τὸν ἐμπόδιζεν. Ἐπραττε δὲ τοῦτο, ἄνευ ἀρχῶν καὶ συστήματος, διότι ἔβλεπεν ἄλλους ἄνευ ὁμῶς σκοποῦ δευτερεύοντος καὶ μόνον ἀπὸ ἀγνὸν πατριωτισμὸν παροτρύνοντας εἰς τὸν πόλεμον, διὰ νὰ μὴ ἀποδοθῇ εἰς αὐτοὺς τὸ ἐλπιζόμενον μετὰ βεβαιότητος αἴσιον ἀποτέλεσμα, ἐὰν δὲν κατεπροδίδετο μυριοτρόπως, καὶ πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. (α)

(α) Ὅτι ὁ Ζυμβρακάκης ἐφθόνητε διὰ τὴν ἀρχηγίαν

Τέλος δ' ἀφοῦ διὰ τῶν ὀργάνων του καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν Κρήτῃ, διέδωκεν ὅτι ὁ στρατηγός, ὄργανον ὦν τοῦ Ναπολέοντος, προσπαθεῖ τὴν προσάρτησιν τῆς Κρήτης εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ προδιέθεσεν οὕτω τὰ πνεύματα κατὰ τοῦ στρατηγοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπέστειλε διὰ τοῦ Κωσταροῦ μίαν ἀναφορὰν πρὸς τὴν Συνέλευσιν συνιστῶν τὴν ἀμέσως ὑπογραφὴν τῆς καὶ διαβεβαιῶν ὅτι τούτου γενομένου ἡ Κρήτη σώζεται. (Τὸ περιεχόμενον τῆς ἀναφορᾶς παραλείπεται.)

Ὁ Κωσταρὸς διστάσας κατ' ἀρχὰς καὶ αὐτὸς ἀνέβαλε τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἐγγράφου τούτου ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, τέλος δὲ περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου τοῦ 66, τὸ παρουσίασε διὰ τοῦ Ἀντ. Ζωγράφου εἰς τὴν Συνέλευσιν. Τὸν σκοπὸν καὶ τὰς συνεπειὰς ἐννοήσασα ἡ Συνέλευσις μετὰ πολὺν χρόνον συζήτησιν καὶ ὠριμον σκέψιν, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, ἀπέρριψε παμψηφεὶ τὸ ἐγγράφον, ὑποστηριχθὲν μόνον ὑπὸ τῶν Παρθενίων καὶ εὐαρίθμων ἄλλων ὀργάνων τοῦ Κωσταροῦ. Καθόσον ἡ παραδοχὴ τῆς τοιαύτης ἐμπαθοῦς καὶ ἀσυνέτου συμβουλῆς, γενομένη μόνον διὰ νὰ οὐδετερώσῃ τὸν διορισμὸν τοῦ στρατηγοῦ, ἠδύνατο ἀμέσως ἢ νὰ περιπλέξῃ τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ τὰς λοιπὰς Δυνάμεις, ἢ νὰ τὴν ἀναγκάσῃ ἀφεύκτως νὰ λάβῃ θέσιν ἐχθρικὴν καὶ πολεμίαν κατὰ τῆς Κρήτης, ὅπερ φαίνεται καὶ ὁ ἥρωὸς μας ἐπεδίωκε, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ Κρήτη εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ προτεινομένην συνδιαλλα-

---

τοῦ Καλλέργη, ἀπόδειξις καὶ τὸ ἐξῆς· ὅταν ἀνηγγέλθη ἐνταῦθα ὁ διορισμὸς του, ἀνώτεροι ἀξιοματικοὶ προέτεινον εἰς αὐτὴν νὰ τὴν παρακολουθήσωσιν εἰς τὸ ἐπιτελεῖόν του· οὗτος ὅμως ἠρνήθη, εἰπὼν ὅτι οὐρὰ δὲν γίνεται οὐδενός.ο

γὴν μετὰ τοῦ Σουλτάνου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὡς βλέπομεν, ἤλπιζε τὰ πάντα. Τὴν ἐπομένην καὶ πάλιν ἐπανελήφθη ἡ συζήτησις πεισματωδέστερα ἐπιμένοντος τοῦ Κωσταροῦ καὶ ἀπειλοῦντος τὴν ἀποχώρησίν του ἐκ τῆς Συνελεύσεως, ἃν δὲν παρεδέχετο.

Τὰ ἐν τῇ συζήτησει ταύτῃ εἰσὶ λίαν σπουδαῖα. τινὲς τῶν πληρεξουσίων ἤλθον σχεδὸν εἰς χεῖρας, ἀλλὰ τέλος πάντων καὶ πάλιν ἀπερρίφθη. Μετὰ τινὰς ἡμέρας θέλων νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ καὶ πάλιν εἰς συζήτησιν, προσεκάλεσε κατὰ τὴν συνήθειάν του καὶ τινὰς μαχαιροφόρους, ἐν οἷς καὶ τοὺς ἐντίμους πατριώτας καὶ γαμβρούς του Καυκαλάκιδες, ὅπως πιέσῃ τὴν Συνέλευσιν, καὶ ἰδίως ἐκφοβίσῃ τὸν Τσουδερὸν καὶ τοὺς νέους, οὓς ἐθεώρει πρόσκομμα τῶν σχεδίων του. Τούτους ὁμως κατέπεισεν ἡ Συνέλευσις κατὰ τοῦ ἐγγράφου, ὥστε ὁ Κωσταρὸς ἀπέτυχε καθ' ὀλοκληρίαν. Τὰς ἐπιμόνους ἐνεργείας ταύτας βλέποντες ἡμεῖς καὶ πληροφορηθέντες, ὅτι καὶ σημαίας προπαρεσκεύαζον καὶ ἄλλα ἐπαναστατικὰ μέσα καὶ θέλοντες νὰ προλάβωμεν τὴν καταστροφὴν, γινώσκοντες δ' ἤδη καὶ τὴν εἰς τὰ Χανία κράτησιν τοῦ ψηφίσματος τοῦ στρατηγοῦ, ἐπροτεῖναμεν, καὶ ἡ Συνέλευσις μετὰ μακρὰν συζήτησιν παρεδέχθη, ἵνα ὁ Ἰωσήφ Μανουσογιαννάκης, νέος μετριόφρων καὶ ὀρθῶς σκεπτόμενος, ἄσπονδος ἐχθρὸς τῆς πολιτικῆς τοῦ θεοῦ του Κωσταροῦ καὶ σπουδαιότατος διὰ τὴν οἰκογενειακὴν του ἐπιρροήν, ἀποσταλῆ ἐπίσημως ἐν Ἀθήναις, ὅπως κομίσῃ ἀντίτυπον τοῦ ψηφίσματος τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἄλλα σπουδαῖα ἐγγραφα, δι' ἧν πᾶσα περὶ τῆς τύχης τοῦ κινήματος ἀπόφασις ἐναπετίθετο καὶ πάλιν εἰς μόνον τὸν στρατηγὸν, καὶ ἐζητοῦντο παρ' αὐτοῦ αἱ περὶ τοῦ πρακτέου ὁδηγίαι, ἃς ἐμελλε νὰ κομίσῃ εἰς Κρήτην, ὁ αὐτὸς Ἰ. Μανουσο-

γιαννάκης. Δυστυχῶς ὁμως, καὶ θὰ τὸ εἶπω μετὰ πολλῆς θλίψεως, ἐματαιώθη καὶ ἡ σπουδαία αὕτη ἀποστολὴ καὶ ἡ ἐκ 'Ρεθύμνης λαθραία ἀναχώρησις τούτου διὰ μυρίων πρὸς τοὺς ἀναλαβόντας τὴν διευκόλυνσιν καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ τόπου, ὧν ἡ ἐπαγρύπνησις ἐξηγέρθη διὰ ραδιουργιῶν αὐτῶν τούτων, φοβουμένων μὴ οὗτος διακοινώσῃ, ὅπου ἐφοβοῦντο τὰ σχέδιά των καὶ ματαιώσῃ ταῦτα, ὡς ἔπειτα ἐβεβαιώθη.

Συγχρόνως ἡ Συνέλευσις ἀπέστειλεν ἐμὲ καὶ τοὺς ἀοιδίμους Ἐμ. Κρανωτάκη καὶ Π. Ντεντηδάκη εἰς τὸ τμήμα 'Ηρακλείου πρὸς ἐκπλήρωσιν σπουδαίας ἐντολῆς.

Τότε ὁ Κώστας μετὰ τοῦ Παρθενίου ἐνόμισαν, ὅτι ἦτον ἡ κατάλληλος εὐκαιρία νὰ τελειώσωσι τὸ περὶ τῆς ἀναφορᾶς σχέδιόν των, μὴ δυνάμενοι δὲ νὰ παρρουσιάσωσι πλέον εἰς τὴν Συνέλ. τὸ αὐτὸ ἔγγραφον, συνεννοηθέντες μετὰ τοῦ Ζυμβρ. καὶ τῶν ἐν Χανίοις, ἕκαμον ἕτερον ὑπὸ τὸ αὐτὸ μὲν πνεῦμα, ἀλλ' ὑπὸ διαφόρους λέξεις, ὅπως ἐξαπατήσωσι τοὺς ἀπλουστέρους ἐν τῇ Συνελεύσει.

Τοῦτο δὲ παρουσίασαν περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου εἰς τὴν Συνέλ. καὶ ὁ Παρθένιος Κελαϊδῆς συστήσας τὸ πρᾶγμα ὡς νέον καὶ ἐξ ἐπισήμου πηγῆς, παρ' ὀλίγον ἐπειθε τὴν Συνέλ. νὰ ὑπογράψῃ αὐτό· ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ Βιστάκης ἀντικρούσας καὶ πάλιν τὸ σχέδιον τοῦτο καὶ παραστήσας τοὺς σατανικοὺς σκοποὺς, οὓς αἱ ἐργάται του ἐπεδίωκον πρὸς καταστροφὴν τῆς Κρήτης, κατώρθωσε νὰ μεταπέισῃ τὴν Συνέλ. ἥτις μιᾶ φωνῇ ἀπεδοκίμασεν ἐκ νέου αὐτό. (α)

(α) Τὰ τῆς συζητήσεως ταύτης ὡς λίαν περίεργα καὶ σπουδαῖα παρκαλεῖται ὁ Μιχ. Βιστάκης νὰ ἐκθέσῃ καθόσον μάλιστα περιποιῶσι τιμὴν εἰς αὐτόν.

Ἀποτυχόντες καὶ πάλιν ἐζήτησαν δολίως νὰ ἐρωτηθῆ περὶ τούτου ἢ ἐν Ἀθήναις Κεντρικῇ Ἐπιτροπῇ, ἀλλὰ καὶ ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Συνελ. τότε ὁ Παρθένιος μὴ ὀπισθοχωρῶν ἀπέναντι οὐδενὸς προσκόμματος καὶ πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ ἀποβλέπων, βέβαιος δ' ὢν, οὐ μόνον περὶ τῆς ἀτιμωρησίας, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς οὕτω ἐκπληρώσεως τοῦ σχεδίου του, συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν κρατούντων τὴν ἐξωτερικὴν ἀλληλογραφίαν, ἀπεσφράγισε τὸν φάκελλον καὶ ἔγραψεν ἐν ὑστερογράφῳ εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἀθήναις Κεντρ. Ἐπιτροπὴν, ἐπιστολὴν τῆς Συνελ. καὶ ὡς ἐκ μέρους δῆθεν αὐτῆς, ἐρωτῶν τὴν γνώμην αὐτῆς περὶ τῆς εἰρημένης ἀναφορᾶς· ἐν ὑστερογράφῳ δὲ καὶ ἐκείνη ἀπήντησε καὶ ἐσύστησε τὴν ταχεῖαν ὑπογραφὴν καὶ ἀποστολὴν της. (α)

Τὰς πολυειδεῖς καὶ πολυμηχάνους ταύτας μηχανογραφίας, τὰς εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς Κρήτης τεινούσας, θέλοντες ἀπαξ καὶ διὰ παντὸς νὰ καταβάλωσιν οἱ περὶ τὸν Μ. Τσουδερόν καὶ Μ. Βιστάκην, συνεννοημένων ὄντων καὶ μεθ' ἡμῶν, ἐπρότειναν εἰς τὴν Συνελ. τὸ ἐξῆς ψήφισμα, ὅπερ ἐναντίον ὅλης τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Κωσταροῦ καὶ Παρθενίου, ἡ Συνέλευσις παρεδέχθη καὶ διέταξε τὴν ἐκτέλεσίν του.

Εἶχε δὲ ὡς ἐξῆς.

ΨΗΦΙΣΜΑ.

Ὁ λαὸς τῆς Κρήτης συνελθὼν εἰς Γενικὰς κατ' ἐπαρχίας Συνελεύσεις καὶ σκεφθεὶς τὰ πρὸς σωτηρίαν τῆς Πατρίδος,

Ἐπειδὴ ὁ Γενικὸς Διοικητὴς μεθ' ὅλων τῶν ὀργάνων

(α) Ὁ ἀμφιβάλλων περὶ τούτου, δύναται νὰ ζητήσῃ τὰς σχετικὰς ἐπιστολάς παρὰ τῆ Κεντρικῆ Ἐπιτροπῇ καὶ πείθεται περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων.

καὶ ὑπαλλήλων αὐτοῦ Ὀθωμανῶν καὶ Χριστιανῶν δὲν ἔπαυσεν ἐπιβουλευόμενος τὸν τόπον καὶ τὰ δίκαια αὐτοῦ, ζητῶν διὰ παντὸς τρόπου τὴν ἐξόντωσιν τῶν Χριστιανῶν,

Ἐπειδὴ παραμορφώσας τὰ πράγματα καὶ ἀποδώσας πολεμικὰς καὶ ἐχθρικὰς διαθέσεις εἰς τὸν τόπον, ἐπροκάλεσεν ἀρνητικὴν ὄλωσιν καὶ ἀπειλητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀναφορὰν μας καὶ τὴν ἀποστολὴν στρατῶν καὶ στόλων, ἐμβαλὼν ματαίως ὑποψίας εἰς τὴν Σ. Αὐτοκρ. Κυβέρνησιν,

Ἐπειδὴ ἀμελήσας τὰ διοικητικὰ του καθήκοντα, καὶ διενεργῶν ἀταξίας καὶ ἐγκλήματα πρὸς ἐνοχοποίησιν δῆθεν τοῦ τόπου, συνέτεινεν εἰς τὴν παραλυσίαν τῆς τάξεως καὶ εἰς τὴν ἀπελπησίαν τοῦ λαοῦ.

Διὰ ταῦτα ἀποφασίζει οὗτος καὶ ἐγκρίνει.

Α. Ἀποκηρύττει τὸν Γεν. Διοικητὴν τῆς Κρήτης Ἰσμαήλ Πασσάν μεθ' ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν ὀργάνων καὶ ὑπαλλήλων αὐτοῦ Ὀθωμανῶν καὶ Χριστιανῶν.

Β'. Κηρύττει ἀκύρους ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε πράξεις αὐτοῦ, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὸ εἰρηνικὸν κίνημα ἡμῶν, καὶ δὲν ἀναγνωρίζει οὔτε δέχεται εἰς τὸ ἐξῆς οὐδεμίαν οἰκονομικὴν ἀνάμιξιν αὐτοῦ εἰς τὰ πράγματα τῆς Πατρίδος.

Γ'. Ἀνυθέτει τὰς ἐλπίδας καὶ τὴν ἀφοσίωσιν του, ὁ λαὸς τῆς Κρήτης εἰς μόνον τὸν Σεβ. αὐτοῦ Αὐτοκράτορα Σουλτάν Ἀμπδὺλ Ἀζίζ Χάν καὶ εἰς τὰς τρεῖς Μεγάλας Δυνάμεις, Γαλλίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ρωσίαν, καὶ ἐπικαλεῖται παρ' αὐτῶν τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης του.

Τὴν . . . Ἰουλίου 1866.

Ὁ λαὸς τῶν Ἐπαρχιῶν κ. τ. λ.

Τὸ ἔγγραφο τοῦτο ἦτο καθαρῶς Κρητικόν, ἦτο τὸ πνεῦμα τῆς μεγάλης πλειονοψηφίας τῆς Συνελεύσεως καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἦτον ἡ ἀληθὴς πολιτικὴ, ἦτις ἤρμοζεν εἰς τὴν Κρήτην, ἦτον ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τοῦ κινήματος, ἦτον ἡ ματαίωσις

τοῦ μυστικοῦ ὑπομνήματος καὶ τῶν ἄλλων ξένων ἐνεργειῶν, ἦτον ἡ πρόληψις τῆς ἐπαναστάσεως καθ' ἡμᾶς, ἦτο τὸ ὄριον τοῦ κινήματός μας, καὶ ἡ ἐπιτυχία του, ἦτον ἡ φρόνησις αὐτή!

Μετὰ προθυμίας καὶ ἐνθουσιασμοῦ ὑπεδέξατο ὁ λαὸς τὴν πρῆξιν ταύτην, καὶ προέβη εἰς ὑπογραφὴν τοῦ ψηφίσματος καὶ ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς ἐπαρχίαις, ὅπου ἐγὼ καὶ ὁ Κιρανιωτάκης παριστάμεθα, ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς Συνελεύσεως, καὶ ἐν Μαλεβουζίῳ, ὅπου ἀπεστάλη ὁ Μιχ. Βιστάκης καὶ ἐν τῷ τμήματι Ῥεθύμνης, ὅπου ἀπεστάλη ὁ Ίσουδερὸς καὶ ἄλλοι, ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ὑπεγράφησαν ὑπὸ χιλιάδων ἀνδρῶν τὰ ψηφίσματα ταῦτα. Ἐν ταῖς ἕξ Ἀνατολικωτέραις ἐπαρχίαις ἐτέθησαν 7 χιλιάδες ὑπογραφαί· φιλότουρκοι καὶ ὑπάλλαλοι τῆς Τουρκίας ὑπεγράφησαν αὐθορμητῶς, ὁ δὲ Ξεσχίσης Μουδίρης (Ἐπαρχος) Πεδιάδος, οὐδαμῶς ἐκώλυε τὰς τοιαύτας ἐνεργείας. Τὸ γνήσιον τῆς ὑπογραφῆς, ἐπεκύρωσαν δύο ἀρχιερεῖς, ὁ Πέτρος καὶ Χερρονήσου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἐπισημότητι ἐστάλησαν διὰ νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τοὺς ἐν Ἡρακλείῳ Προξένους.

Καὶ οὕτω μὲν ἡμεῖς καὶ οἱ μεθ' ἡμῶν ἐνεργοῦμεν συμφώνως πρὸς τὰς περιστάσεις, τὴν βούλησιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν πολιτικὴν φρόνησιν, ἄλλως ὅμως ἔδοξε τοῖς ἐν Ἀθήναις φατριασταῖς καὶ τινι Πρακτορείῳ Χανίων, καὶ γρίμματα ἐσπευσμένως καὶ πολλαχόθεν φθάνοντα πρὸς τὴν Συνέλ. καὶ πρὸς πάντα τὰ τμήματα τῆς Κρήτης, διέταπτον νὰ παραλείψωσι πᾶσαν πλαγίαν σκέψιν καὶ νὰ προβῶσιν εἰς τὸ ἐν καὶ μόνον «τὴν Ἐνωσιν». Καὶ τὸ μὲν τμήμα Ἡρακλείου δὲν ἐπέιθετο, ἀλλ' ἡ Συνέλ. ἀφ' ἧς ἤδη ἔλειπον τὰ μέλη ἐκεῖνα, ἅτινα ἠδύναντο νὰ ματαιώσωσι τοιαῦτα σχέδια, μεταβαλοῦσα σκέψιν ἀνέστειλε μὲν τὸ προη-

γούμενον ψήφισμα ἐν τῷ τμήματι τῶν Χανίων, ὅπερ ἠκολούθησε καὶ τὸ τῆς Ῥεθύμνης, ὑπέγραψε δὲ τὴν πολυθρόλλητον ἐκείνην ἀναφορὰν, ἣτις πρότερον τοσάκις ἐναυάγησεν ἀπέναντι τῆς φρονήσεως, καὶ τέλος ἐπῆλθεν ὡς συνέπεια ἀναπόφευκτος, τὸ ψήφισμα τῆς ἐνώστεως καὶ ὁ πρὸς τὸν Σουλτάνον πόλεμος.

Οὕτω λοιπὸν ἀνερρίφθη ὁ κῆδος· ἡ Κρήτη παρεδόθη εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον, τὸ δὲ ἔθνος συνεπῶς εἰσῆρχετο εἰς τὰς συνεπείας μιᾶς ἀβούλου καὶ μὴ προπαρασκευασμένης πάλης περὶ τῶν ὄλων, ἐκ τῆς ἀκρισίας τινῶν ἐν Ἀθήναις, τοῦ φθόνου καὶ τῆς ἰδιοτελείας τοῦ Ζυμβρακάκη, τῆς μωρίας τοῦ Κωσταροῦ, ὅστις ἀπὸ μελισσοουργός καὶ βουνόμος ἐνόμιζεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐννοῇ καὶ λύῃ πολιτικὰ ζητήματα καὶ τῆς κενοδοξίας τοῦ Παρθενίου Κελαϊδῆ τοῦ μηδεμίαν συνείδησιν ἔχοντος. Εἶπον, ὅτι τὸ τμήμα Ἡρακλείου δὲν ἐπείθετο εἰς τὰς ἰδέας, ἀς τότε ἡ Συνέλευσις ὑπεστήριξε παραπεισθεῖσα ἐκ τῶν ἔξω. Καὶ τῶ ὄντι ἅμα γνωσθέντος, ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ὑπογραφῆ ἡ ῥηθεῖσα ἀναφορὰ, αἱ ἐπιτροπαὶ Ἡρακλείου διεμαρτυρήθησαν καὶ διεκήρυξαν, ὅτι δὲν ἐννοοῦν οὔτε ἀναγνωρίζουν ἄλλην πολιτικὴν, ἐκτὸς ἐκείνης, ἣτις στηρίζεται ἐπὶ τῶν ὀδηγιῶν τοῦ στρατηγοῦ Καλλέργη, καὶ ἣτις δύναται νὰ ἐλπίζῃ τὰς συμπαθείας ὄλων τῶν Δυναμέων. Ἀκολούθως ὅμως διὰ πλημμύρας γραμμάτων, μεστῶν πάσης ἐλπίδος καὶ ὑποσχέσεως ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ μὴ προέλθῃ διαίρεσις, καθότι τὸ τμήμα Χανίων διευθυνόμενον ἀμέσως ὑπὸ τῆς Συνελ. εἶχεν ἀσπασθῆ τὴν πολιτικὴν τῆς, πρὸς ταύτην δ' ἐτάχθη καὶ τὸ τμήμα Ῥεθύμνης, διὰ ταῦτα καὶ τὸ τμήμα Ἡρακλείου ἔκρινεν, ὅτι δὲν ἦτον οὔτε φρόνιμον οὔτε πατριωτικὸν εἰς τόσον κρίσιμον στιγμήν, νὰ ἐκδηλώσῃ ἀντίθεσιν φρονημάτων καὶ νὰ ἐπι-

φέρη ἀντίστασιν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐξ ἧς ἄφευκτον ἦτο
νὰ καταστραφῆ ἄρδην πᾶσα ἡ ὑπόθεσις. Ἦρξατο
λοιπὸν ὁ πόλεμος. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν χριστιανῶν
κατ' ἀρχὰς ἦτον ἀκράτητος καὶ πανταχοῦ τῆς Κρή-
της, ἐφέροντο νικηφόρα τὰ χριστιανικὰ ὄπλα· ἡ δὲ νῆ-
σος ἐκτὸς τῶν φρουρίων, περιήλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν
τῶν ἐπαναστατῶν, ὧν ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ αἱ ἐλπίδες
δὲν ἐβράδυνον νὰ μαρανθῶσι καὶ διὰ τὴν παντελεῖ ἔλ-
λειψιν τῶν ἐφοδίων καὶ διὰ τὴν ἀποτυχίαν μάλιστα
τοῦ Βαφῆ (12 Ὀκτωβρίου) καὶ τοῦ Βρύσινα· Ρεθύμνης
ἔπειτα (21 Ἰουλίου).

Ὁ Παρθένιος Κελαϊδῆς διὰ λόγους γνωστούς μό-
νον αὐτῶ, προσεκάλεσεν ἐν ὀνόματι δῆθεν τῆς Συνελ.
μόλις ἀρξάμενου τοῦ πολέμου, καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ταύτης
διὰ τοῦ ἐπομένου ἐγγράφου του τοὺς ἡμίσεις κατοί-
κους τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης, ὅπως συζητήσωσι
τὴν τύχην τῆς πατρίδος των, μετ' ἀπεσταλμένων δῆ-
θεν τῶν Δυνάμεων, οἵτινες φθάσαντες διὰ πολεμικῶν
πλοίωνεῖς Σούδαν ἐζήτησαν τὴν Συνέλευσιν ταύτην τοῦ
λαοῦ.

Ἰεοῦ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐγγραφον.

Ἐν Παλαιοκάστρῳ 20 7μβρίου 1866.

Ἀδελφοί!

Σᾶς πληροφορῶ ὅτι ἤλθον Εὐρωπαϊκὰ πλοῖα καὶ ἀπ-
εστάλην διὰ νὰ εἰσέλθω εἰς αὐτὰ καὶ νὰ ὀμιλήσω τὴν
κατάστασιν τοῦ τόπου, καὶ ὅσα ἄλλα ἡ περίστασις ὀδη-
γεῖ. Λοιπὸν εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ εἰδοποιήσητε τὰ χω-
ρία αὐτοῦ, νὰ συναχθῶσι τοῦλάχιστον οἱ ἡμίσεις ἐδῶ ν'
ἀκούσωσι τὴν πρότασιν, τὴν ὁποῖαν θὰ μᾶς κάμωσιν οἱ
Ἀπεσταλμένοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, καὶ μὲ μίαν συμ-
φωνίαν νὰ δώσωμεν τὴν πρέπουσαν ἀπάντησιν· Σᾶς λέ-
γω πρὸς τοῦτοις, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχητε μεθ' ἑαυτῶν
τροφὴν διὰ νὰ μὴν ἀναγκάζησθε νὰ καταφύγητε εἰς κα-

ταχρήσεις, αἱ ὁποῖαι βλάπτουσι καιρίως τὸν γενικὸν ἀγῶνά μας· με βίαν σᾶς γράφω, περιμένω νὰ πράξητε τὰ δέοντα, καὶ σᾶς ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς.

Παρθένιος, Κελαϊδής.

Ὁ λαὸς ὅθεν ἔτρεξε κατὰ χιλιάδας, πεισθεὶς εἰς τὰς βαττολογίας τοῦ Παρθενίου, ἀλλ' ἰδὼν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτον ὅλως ψευδές, ἀπηλπίσθη διὰ μιᾶς καὶ ἤρξατο νὰ ἐπιτιθηται κατὰ τῆς Συνελ. ὡς ἐμπαιζούσης αὐτόν. Συγχρόνως ἐκ τῆς ἀπουσίας τοσούτων ἀνδρῶν, ευρῶν ὁ ἐχθρὸς εὐκαιρίαν ἐπροχώρησεν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ κατώρθωσε νὰ ἐνσπείρῃ τὴν ἀποθάρρυνσιν καὶ τὸν τρόμον· (δὲν γνωρίζω ἐκτὸς τῆς Συνελ.) καὶ πόσοι ἄλλοι Πληρεξούσιοι, ἀρχηγοὶ καὶ ἐπίσημοι ἐπαναστάται ὑπέφερον τὰς συνεπείας τῆς μωρίας τοῦ Παρθενίου· ἀλλ' ὁ Κων. Σφακιανάκης, Ἄντ. Ζωγράφος, Κ. Σαρολίδης, Κ. Κοζηράκης, Μ. Σφακιανάκης, Τριφίτσος καὶ Λόγιος, κάτωθεν τοῦ χωρίου Μουρὶ Ἀποκορώνου ἐγὼ καὶ ἄλλοι ὑπέστημεν μαρτύρια καὶ ἐκινδυνεύσαμεν σπουδαίως ἀλλαχόσε διὰ τὴν πλάνην ταύτην· μοὶ φαίνεται ὅτι τὸ στρατήγημα τοῦτο ἐνέβαλεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Παρθενίου ξένος τις ἐχθρὸς τῆς ἐπαναστάσεως, διὰ νὰ τὴν καταστρέψῃ καὶ ἐν μέρει ἐπέτυχε. Τέλος δὲ καὶ μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ Βαφέ, καὶ τὰς μάχας τῆς Κασταμονίτσας καὶ Κερᾶς, καθ' ἃς ἐφονεύθησαν ἐκ μὲν τῶν ἡμετέρων οἱ ἥρωες Τυλιανάκης καὶ Νικόδημος μετὰ πολλῶν ἐτέρων, καὶ ἐτραυματίσθη ὁ Ἄντ. Ζωγράφος, ἐκ δὲ τῶν ἐχθρῶν πλεῖστοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Γιαγιὰ Πασᾶς, ἡ ἐπαναστάσις σπουδαίως ἐκλονίσθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν Κρήτην. (α)

(α) Παραλείπομεν τὰς μάχας Κωντάνου, Βρυσῶν καὶ ἄλλων, συγχρόνων ὡς δι' ἐπισήμων ἐκθέσεων κοινοποιηθεισῶν

Πᾶς τις ἤδη ἐκ τῶν ῥηθέντων φρονεῖ, ὅτι οἱ ἀλη-
 θεῖς πατριῶται, ἀφοῦ ἡ Κρήτη εἰσῆλθεν εἰς τὰ δεινὰ
 τοῦ ἀγῶνος, ἀφοῦ ἔρρευσε τοσοῦτον αἷμα, καὶ ἐπῆλθε
 τοσαύτη καταστροφή, ἀφοῦ πλέον ἢ τιμὴ τῆς Κρή-
 τῆς καὶ τοῦ ἔθνους ἐκινδύνευε, χρέος εἶχον νὰ ὑπο-
 στηρίξωσι καὶ διὰ τοῦ αἵματός των ἀκόμη τὸ σύνθη-
 μα τῆς ἐν ὧ σ ε ω ς, νὰ κρατήσωσι τὴν σημαίαν τῆς
 ἐπαναστάσεως ἀλώθητον, καὶ νὰ ὑπερμαχήσωσιν ὑπὲρ
 τῆς κινδυνευούσης ἐθνικῆς τιμῆς· ὅτι δὲ οἱ πρωταί-
 τιοι τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴν ῥῆξιν οὕτως ἀώρως
 παρασκευάσαντες, πρῶτοι ἔμελλον νὰ δώσωσι τὸ
 παραδείγμα. Δυστυχῶς ὁμως συνέβη τὸ ἐναντίον,
 καὶ οὔτοι μὲν ἐπὶ παντίαις προφάσεσι δὲν ἐβράδυναν
 νὰ μεταστρέψωσι πολλαχῶς τὰς ἰδέας των. Οἱ δὲ
 ὑπὲρ τῶν συνετῶν μέτρων ἐξ ἀρχῆς κηρυχθέντες, ἐ-
 φάνησαν ἔπειτα ἐνωτικιώτεροι καὶ ἐπαναστατικιώτεροι
 πάντων, συναισθανόμενοι πλέον τὸ καθῆκον, ὅπερ ἡ
 σωτηρία καὶ ἡ τιμὴ τῆς πατρίδος των καὶ τοῦ ἑλλη-
 νισμοῦ ταῖς ἐπέβαλεν. Ὀλίγον μετὰ τὴν μάχην τοῦ
 Βαφῆ ὁ Καυκαλάκης ἐν Ἀσκύφῳ μὲ ἐβίαζε νὰ συν-
 τάξω ἀναφορὰν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, δι' ἧς νὰ ζητή-
 σωμεν τὴν προστασίαν αὐτῆς ἐπὶ τῆς Κρήτης, ἀρνού-
 μένου δ' ἐμοῦ καὶ κρυπτομένου τοῦ γραμματέως των
 ἀγνοῶ ποῦ, ὁ Παρθένιος συνέταξεν αὐτὴν καὶ ἔμελ-
 λεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Καυκαλάκη ὑπὸ τὴν προεδρίαν
 καὶ προτροπὴν τοῦ Κωσταροῦ νὰ ὑπογραφῆ.

Τότε ἐγὼ συνεννοηθεῖς μετὰ τοῦ Ἀρ. Μπογια-
 τζόγλου καὶ τοῦ πληγωμένου καὶ Πετριτζῆ ἐπηρεα-
 ζόντων πολὺ τοὺς Λακιώτας, ἐματαιώσαμεν τὴν ἀνα-
 φορὰν ταύτην, πείσαντές τινες νὰ μὴν τὴν ὑπογρά-
 ψωσι καὶ τὸν Πληρεξ. Νικολοῦδην νὰ λάβῃ τὴν σφρα-
 γίδα τῆς Συνελ. καὶ ν' ἀναχωρήσῃ, ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Τίς δὲ θέλει πιστεῦσαι ὅτι ὁ Κωσταρὸς προσῆλθε

τῷ Μουσταφᾷ καὶ συνῆψε καὶ ἀλληλογραφίαν μετ' αὐτοῦ; καὶ ὁμοίως εἶναι γεγονός γνωστότατον καθ' ἅ-
 πασαν τὴν Κρήτην· πρὸς τὰς παρατηρήσεις δὲ τῆς
 Συνελ. ἀπῆντα ὅτι προσπαθεῖ νὰ τὸν ἐξαπατήσῃ, ἵνα
 λάβῃ ὀπίσω τὰ χρήματά του, ἅτινα δῆθεν εἶχον ἀνα-
 σκάψει οἱ στρατιῶται τοῦ Μουσταφᾶ. Ἐν τούτοις ἡ
 Συνέλ. πληροφορηθεῖσα ὅτι ἐνήργει ὑποταγὴν ζητῶν
 ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ ἄλλων ἰδιαιτέρας τινὰς ὠφε-
 λείας, ἠναγκάσθη πρὸς ματαίωσιν τοιοῦτων ραδιουρ-
 γιῶν νὰ προβῇ εἰς νέαν διακήρυξιν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστά-
 σεως, δι' ἧς ἐκηρύσσοντο προδότες τῆς πατρίδος οἱ δο-
 λειούμενοι αὐτὴν καὶ αὐτοὶ δὲ καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν
 ἐκπτωτοὶ τῶν ἐθνικῶν δικαιωμάτων των. Κατὰ δὲ τὴν
 27 Ἰδρίου ἐν Μεσολῶ Κυδιωνίας, παρόντος τοῦ Κόρα-
 κα καὶ τοῦ ἀοιδίου Παυλῆ Ντεντιδάκη μετὰ τῶν
 ὑπ' αὐτοῦ ἀρχηγῶν καὶ καπετανέων τοῦ τμήματος
 Μεσσαράς καὶ Μαλεδουζίου, τοῦ Τσουῆρου μετὰ τῶν
 Πληρεξ. ἀρχηγῶν καὶ καπεταναίων τοῦ τμήματος Ῥε-
 θύμνης καὶ τοῦ Κορωναίου καὶ Ζυμβρακάκη ταύτην
 δὲ συνυπέγραψαν μετὰ τῆς Συνελ. καὶ οὗτοι. (α)

(α) Ὁ συντάκτης ταύτης Λ. Λόγιος παρακαλεῖται, νὰ
 τὴν δημοσιεύσῃ. Εἰς τὴν ὑπογραφήν τούτου συνέβη καὶ
 τὸ ἐξῆς. Ὁ Παρθένιος Κελαϊδῆς ἐπρότεινε νὰ ὑπογράψω-
 σι καὶ τοὺς ἀπόντας καὶ ὀνομαστὶ τὸν Κωσ-ταρόν. Ὁ Λό-
 γιος ἀντέτεινε εἰπὼν, ὅτι ἡ πράξις αὕτη ὑψηλὴ καὶ βε-
 βαιὰ διὰ τοὺς ὑπογράφαντας δὲν ἐπιτρέπει εἰς οὐδένα ἡ-
 μῶν, νὰ ἐπιβάλωμεν τὴν ἢν ἡμεῖς ἀναλαμβάνωμεν εὐθύ-
 νην εἰς ἄλλους ἀπόντας, ὧν τὴν διάθεσιν καὶ τὰς ἀπο-
 φάσεις δὲν γινώσκουμεν· ἐπομένως μόνον οἱ παρόντες πρέ-
 πει νὰ ὑπογράψωσι ταύτην, καὶ οἱ ἀπόντες ἔπειτα ἀνα-
 γινώσκοντες καὶ ἀναδεχόμενοι, καὶ μετὰ τὴν τότε πρῶτον
 διάκρισιν, ὅπως ἐν ἰδίᾳ στήλῃ ὑπογράψωσιν οἱ ἀρχηγοὶ
 καὶ ἐν ἰδίᾳ οἱ πληρεξούσιοι, ὅπως καὶ ἐγένετο, φημι γέν-

Παρατρέξωμεν δ' ἤδη τὰ ἐφεξῆς, καὶ ἔλθωμεν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς μεταβάσεως τοῦ Ἀαλῆ εἰς Κρήτην, δι' ἣν ὁ Σταυρούδης καὶ οἱ πάτρωνές του θρηνοῦν ὅτι ἀπώλεσαμεν ἐναντίον τῶν συμβουλῶν καὶ προσπαθειῶν των τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν τοῦ νὰ σωθῶμεν.

Ὀλίγον πρὸ τῆς καθόδου τοῦ Ἰσμαῆλ εἰς Κρήτην, ἡ Συνέλευσις ἐψηφίσατο, νὰ καταρτισθῇ ὁ ἐκ τρατῶν διὰ τὰ παράλια πρὸ τοσοῦτου καιροῦ προτεινόμενος κρητικὸς στολίσκος διὰ ψηφίσματος τῆς δημοσιευθέντος ἔκτοτε εἰς τὰς ἐφημ. Μέριμναν κ. λ. πεισθεῖσα ἐκ τε τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν ὑπαγορεύσεων ξένων φιλελλήνων καὶ εἰλικρινῶν πατριωτῶν. Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἀπέστειλεν ἡ Συνέλευσις εἰς Ἀθήνας δι' ἐπίτηδες ἐπιτροπῆς ἐπταμελοῦς, ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιφορτισμένης συνάμα νὰ κανονίσῃ μετὰ τῆς κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τὸν τρόπον τῆς διανομῆς τῶν χορηγουμένων εἰς τὴν ἐπανάστασιν, καὶ μετὰ τὴν τότε Κυβέρνησιν τοῦ Κουμουندούρου, καὶ πρὸς διαπραγματεύσιν δανείου, κ. τ. λ.

Τὴν εἰδησίην τῶν ἐνεργειῶν τούτων τῆς Συνελεύσεως ἐκομίσατο ἀπεσταλμένος αὐτῆς ὁ Ἀντώνιος Μιχελιδάκης εἰς τὰς ἐπαρχίας μας μετὰ τινων ἀπορρή-

---

τος μάλιστα τοῦ Π. Κελαϊδῆ διὰ τοῦ ἐξῆς πλήρους ἐννοίας λόγου τοῦ Π. Κορωναίου, «Εἶναι ἀληθές, εἶπεν οὗτος, ὅτι ὁ Κωσταρός εἶναι πατριώτης· ἀν δὲ τώρα ἀπεσύρθη, τὸ ἔπραξεν, ὡς ὁ ἴδιος μᾶς εἶπε προχθές εἰς Ἀρεβίτι, διότι ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τὸν Μεχμέτ Πασσά διὰ μέσου τοῦ Μουτίρη Ἀποκορώνου, διὰ νὰ σώσῃ τὰ διαμαντικά καὶ τὰ χρυσαφικά τῆς οἰκογενείας του, τὰ ἐν τινι τόπῳ κεκρυμμένα, ἀλλ' οὐχ ἦτταν θὰ ἦναι πάλιν ἰδικός μας, καὶ ὅταν ἀναγνώσῃ ὁ ἴδιος, θὰ ὑπογράψῃ, ὡς καὶ ἄπαντες. »

των, τῶν ὁποίων ἡμεῖς ἐκτιμήσαντες τὴν ἀξίαν καὶ γνωρίζοντες τὰ πράγματα ἐκ τοῦ πλησίον, ἐσκέφθημεν, ὡς ἀκολούθως.

Ἡ ἐπαράστασις ἤδη ἀκμάζει, τὰ ψηφίσματα τοῦ στόλου πιθανὸν νὰ καταθορυβήσωσι τὴν Τουρκίαν καὶ νὰ τὴν θέσωσιν εἰς ὑπονοίας, ὅτι ὑπάρχει ἕλεος δάκτυλος ἢ ἀποστολὴ ἐπιτροπῆς ἐν Ἀθήναις μετὰ τὸν Γρηγόριον προηγουμένον, Α. Παππαδάκη, Α. Μαρτακάκη καὶ τὸν Γεν. Γραμματέα τῆς Πρ. Κυβερνήσεως Δόριον, ἐνδέχεται νὰ τὴν φοβήσῃ καὶ ἡ διαπραγματεύσεις δαρείου, ἔστω καὶ ἀκατορθώτου, θὰ τὴν φέρῃ εἰς ἀνησυχίας κτ.λ. Λοιπὸν καιρὸς ἢ Κρήτη, νὰ διεεργήσῃ ταῦτα πάντα καὶ νὰ ἐπωφεληθῇ.

Τὰς σκέψεις ταύτας ἐξέφερον εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπιστολῶν τῆς Γεν. Συνελεύσεως ἐν Μάλια Πεδιάδος, παρόντος τοῦ Γεν. Ἀρχηγοῦ τῶν ἐξ Ἀνατολικῶν Ἐπαρχιῶν Κων. Σφακιανῆ, τοῦ Ἀρχηγοῦ Πεδιάδος Ν. Τυλλιανῆ, τοῦ Ὀπλαρχηγοῦ Μεραμβέλλου Ἀναγ. Χρυσῆ, τοῦ Καστελιανοῦ καὶ ἄλλων συνάμα δ' ἐπρότεινον, νὰ ἐκλεχθῶσι 24 νέοι πληρεξούσιοι, 4 ἐξ ἑκάστης ἐπαρχίας, ἵνα μεταβῶμεν ὁμοῦ εἰς τὴν ἔδραν τῆς Συνελ. πρὸς ὑποστήριξιν τῆς σωτηρίου αὐτῆς ιδέας.

Ἄλλ' ὁ Γεν. Ἀρχηγὸς ἐθεώρησε κάλλιον, νὰ σταλῶσι πρῶτόν τινες εἰς Ἀθήνας, ὅπως βεβαιωθῶσι σαφέστερον περὶ τῶν πραγμάτων, ἐντεῦθεν δὲ νὰ κατέλθωσιν οὗτοι εἰς τὴν Συνέλευσιν· συγχρόνως δὲ νὰ σταλῶσιν ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν καὶ ὅσοι ἄλλοι πληρεξούσιοι χρειασθῶσιν, ὅπως ἐνεργηθῇ πᾶν ὅτι ἀπητεῖτο πρὸς σωτηρίαν τοῦ τόπου.

Συγκαλέσας ὅθεν ὁ Γεν. Ἀρχηγὸς τοὺς Πληρεξούσιους, Ἀρχηγούς καὶ Καπεταναίους τῶν ἐξ Ἀνατολικωτέρων Ἐπαρχιῶν, ὑπέβαλε τὰς σκέψεις ταύ-

τας· οὔτοι δ' εὐρόντες αὐτὰς ὀρθὰς, τὰς ἠσπάσθησαν, καὶ ἀμέσως ἐκλέξαντες τὸν ἀείμνηστον Ἐμ. Κρανωτάκην, Μ. Σφακιανάκην καὶ ἐμὲ, ἀπέστειλαν ἡμᾶς εἰς Ἀθήνας, ἐφωδιασμένους μὲ τὰ κατωτέρω ἐγγράφα.

Ἡ Ἐπιτροπὴ καὶ τὸ Ἀρχηγεῖον τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπαρχιῶν

Πρὸς τὴν ἐν Αἰθήραις ὑπὲρ τῶν Κρητῶν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν.

Ἐντιμοὶ Κύριοι!

Βλέποντες, ὅτι τὸ πολυθρήλλητον Κρητικὸν ζήτημα παρατείνεται ἐπ' ἀόριστον, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπὶ πολὺ ἰσως εἰσέτι διατηρήσεως τῆς ἐπαναστάσεως πρὸς τὸ ἔθνικὸν συμφέρον, ἀποροῦντες δὲ καὶ διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ ἀδιαφορίαν ὑμῶν πρὸς τὰς ἡμετέρας Ἐπαρχίας, καὶ εἰς τὴν ἄνοιαν ὑμῶν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀποδίδοντες τοῦτο, ἀποστέλλομεν πρὸς ὑμᾶς τοὺς Πληρεξουσίους κυρίους κ. Στυλιανὸν Παππαδάκην, Ἐμμ. Κρανωτάκην καὶ Ματθαῖον Σφακιανάκην, παραγγέλλοντες αὐτοῖς, τάδε.

Α. Νὰ παρστήσωσιν ὑμῖν τὴν ἀκράδαντον καὶ σταθερὰν ἡμῶν ἀπόφασιν καὶ ἐπιμονὴν εἰς τὴν μετὰ τῆς Μητροπόλεως Ἑλλάδος ἔνωσιν τῆς Πατρίδος μας.

Β. Νὰ ἐκθέσωσι τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῶν ἐξ Ἀνατολικῶν Ἐπαρχιῶν, τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, καὶ νὰ ὑποδείξωσιν ὑμῖν τὰ μέσα τῆς θεραπείας των.

Γ. Νὰ συνεννοηθῶσι μεθ' ὑμῶν πρὸς παραλαβὴν Οἰκογενειῶν ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν ἡμῶν ἐν περιστάσει παρατάσεως τῆς ἐπαναστάσεως.

Δ. Νὰ φροντίζωσι τὴν ἀποκατάστασιν ἕλων τῶν ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν ἡμῶν πρὸς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα καταφευγουσῶν Οἰκογενειῶν.

Ε. Νὰ συνεργάζωνται καὶ συνεννοῶνται μεθ' ὑμῶν περὶ παντὸς ἀφορῶντος τὴν ἐπανάστασιν τῶν ἐξ Ἀνατολικῶν Ἐπαρχιῶν.

Στ'. Νὰ διαμένωσιν αὐτόθι μέχρι δευτέρης ἡμῶν διαταγῆς.

Οἱ κύριοι οὗτοι Πληρεξούσιοι παρὰ τῇ Γενικῇ τῶν Κρητῶν Συνελεύσει καὶ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπαρχιῶν, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ πολυμόχθου ἱεροῦ τῆς Πατρίδος ἀγῶνος, μετ' αὐταπαρνήσεως, ζήλου, τιμιότητος καὶ δραστηριότητος ὑπηρετοῦντες τὴν Πατρίδα, δικαίως ἀπολαύουσι τῆς γενικῆς ὑπολήψεως καὶ ἐμπιστοσύνης πάντων. Ὅθεν παρακαλοῦμεν τὴν Σεβ. Ἐπιτροπὴν, νὰ ἔχη πᾶσαν ἐμπιστοσύνην πρὸς αὐτούς.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρέτου ἡμῶν ὑπολήψεως, μεθ' ἧς διατελοῦμεν.

Ἐν Μάλιᾳ, 17 Ἰουλίου 1867.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἀνατολικ. — Τὸ Ἀρχηγεῖον τῶν ἐξ Ἀνατολικ. Ἐπαρχιῶν, οἱ Ἀρχηγοὶ καὶ Ὀπλαρχηγοί.

Χ. Γ. Τυλλιανᾶκης.

Κων. Σφακιανᾶκης, Γεν. Ἀρχηγὸς τῶν ἐξ Ἀν. Ἐπαρχιῶν

Γ. Χατζᾶκης.

Νικόλ. Τυλλιανᾶκης, Ἀρχηγὸς Πεδιάδος.

Μιχαὴλ Μπογιᾶκης.

Γεώρ. Μανουσᾶκης. » »

Ἐμ. Παππαδάκης.

Ἄντ. Τριφίτζος. » »

(Τ' Σ.)

Μανόλης Μηλιαρᾶς Ἀρχηγὸς Λασιθίου.

Ἐμ. Καζανᾶκης » »

Γεώρ. Μιχαλοδημητράκης,

Γεν. Ἀρχηγὸς Ρίζου

Μαν. Χατζᾶκης, ἀρχ. Ρίζου.

Σίφης Δηρμιτζᾶκης, Ἀρχ. Σιτείας.

Ἐμ. Ξομπλαρός. » »

Ἐμ. Κοκίνης, Ἀρχ. Μεραιμβέλου.

Κων. Κοζηράκης. » »

Ἡ Ἐπιτροπὴ καὶ τὸ Ἄρχηγ τῶν Ἄρατ. Ἐπαρχιῶν.

Πρὸς τοὺς Πληρεξούσιους Κ. Κ. Στυλ. Παππαδάκη, Ἐμ. Κρατιωτάκη καὶ Ματθ. Σφακιανάκη.

Κύριοι!

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ κρίσιμον τῶν περιστάσεων καὶ τὰς ἀπολύτους ἀνάγκας τῶν ἐπαρχιῶν ἡμῶν, καὶ ἐκτιμῶντες τὸν ἀκραιφνῆ καὶ ἄδολον πατριωτισμὸν ὑμῶν καὶ τὴν ἰκανότητα, ἀποστέλλομεν ὑμᾶς πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν.

Τὴν ἀποστολὴν, ἣν ἀναθέτομεν ὑμῖν νὰ ἐκπληρώσητε, βλέπετε ἐν τῷ ἐγκλείστῳ ἡμῶν πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν ἐγγράφῳ. Δι' αὐτοῦ θέλετε ὀδηγηθῆ εἰς τὰς πράξεις, τὰς ὁποίας ἔχετε νὰ ἐκτελέσητε. Γινώσκοντες καλῶς τὰ τῶν ἐπαρχιῶν ἡμῶν, θέλετε δώσει τὰς ἀναγκαίας καὶ ἀκριβεῖς πληροφορίας πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν, θέλετε ἐκθέσει καὶ διαφωτίσει αὐτὴν περὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ κυρίου Δημητρακάρου μέχρι σήμερον διαδραματισθέντων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μας, θέλετε δὲ διαμένει εἰς Ἀθήνας, διατηροῦντες πρὸς ἡμᾶς τακτικὴν ἀλληλογραφίαν, μέχρι δευτέρης ἡμῶν διαταγῆς.

Περὶ ἀποστολῆς ἀναγκαίων ὑλικῶν μέσων θὰ συνεννοήσθε μετὰ τῆς ἐν Σύρῳ ἐπιτροπῆς.

Πειθοῦντες δὲ, ὅτι θέλετε ἀνταποκριθῆ πληρέστατα εἰς τὰς προσδοκίας ἡμῶν καὶ εἰς τὰς παρούσας κρίσιμους τῆς Πατρίδος περιστάσεις, εὐχόμεθα ὑμῖν καλὸν κατευόδιον.

Δέχθητε τὴν πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρετὸν ὑπόληψίν μας.

Ἐν Μάλιᾳ 17 Ἰουλίου 1867.

(Ἔπονται αἱ ὑπογράφαί.)

Καθ' ἣν στιγμὴν ἡμεῖς ἀφικνούμεθα εἰς Ἀθήνας, ὁ Ἀαλῆς ἐχαίρετα τὴν Κρήτην, φέρων ἄφθονα μέσα πρὸς σαγήνευσιν τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἐνταῦθα, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς μας, ἐλάβομεν ἀφορ-

μὴν, νὰ ἴδωμεν τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν, καὶ ἐν συνεδριάσει, καὶ κατ' ἰδίαν ἐν ἕκαστον τῶν μελῶν αὐτῆς, ἐπεσκέφθημεν πολλοὺς τῶν ἐπισήμων πολιτικῶν ἐξ ὅλων τῶν ἀποχρώσεων, καὶ ἐξ ὅλων τούτων ἐσχηματίσαμεν ἐντελῆ πεποιθήσιν, ὅτι ἡ Ἐνωσις εἶναι ἀδύνατος.

Εἶδουμεν τότε καὶ τὸν Χ. Ζυμβρακάκη πολλάκις, ὅστις ἀληθῶς κατ' ἀρχὰς συνεβούλευε τὴν συνθηκολόγησιν μετὰ τοῦ Ἀαλῆ, λίαν ἀτέχνως ὅμως καὶ ἀδεξιῶς, ὀλίγον δ' ἔπειτα κατὰ τὴν συνήθειάν του τὰ ἐγύρισε καὶ ἔλεγεν,

«ὅτι εἶδε πράγματα πλέον σπουδαῖα, ὅτι ἤκουσεν ἐκ πηγῆς ἀσφαλοῦς καὶ ἐβεβαιώθη περὶ τῆς υπάρξεως πόρων ἐπαρκῶν διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ἀγῶνος, συνεπῶς ὅθεν μετεπέισθη καὶ συνεβούλευε τὴν ἐπιμονὴν τῶν Κρητῶν διετάχθη δ', ὡς ἔλεγε, καὶ νὰ γράψῃ πρὸς τὸν ἀδελφόν του, νὰ διαμείρῃ ἐν Κρήτῃ κτ.λ.»

Ταῦτα ἔλεγεν, οὐ μόνον πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ ἀδιακρίτως πρὸς τὸν τυχόντα.

Τὸν Χαραλάμπην πρὸ πολλοῦ γινώσκοντες, οὐδέ κἀν ἐλαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν τὰ πολιτικὰ φρονήματά του.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπεσκέφθημεν καὶ τὸν Δ. Βούλγαριν, ἐγὼ καὶ ὁ Κρανωτάκης, παρ' ᾧ εὔρομέν τινες ἀγνώστους ἡμῖν καὶ τὸν ἀξιότιμον κ. Β. Σαπουντζάκη· οἱ ξένοι μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησαν, καὶ ὁ κ. Σαπουντζάκης ἔσχε τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς συστήσῃ, κατόπιν δ' ἀνεχώρησε καὶ οὗτος, καὶ ἡμεῖς μείναντες μόνοι ἤλθομεν λεπτομερέστερον ἐπὶ τὰ Κρητικά.

Προβλέποντες ἡμεῖς, ὅτι οὗτος ἔσται ὁ διάδοχος τοῦ Κουμουνδούρου μεταξὺ τῶν ἄλλων ἠρωτήσαμεν, τί φροναῖ, ἂν ἔλθῃ ἑτέρα Κυβέρνησις, θὰ ὑποστηρίξῃ τὸν ἀγῶνα καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν αὐτὴν πολιτικὴν πορείαν τοῦ ὑφισταμένου Ἰπουργείου, πα-

ρέχουσα τὰ ἀναγκαῖα ὑλικά μέσα, ἢ ὄχι; Οὗτος ἐξ ἡμῶν εἶπε τὰ ἐξῆς φρόνιμα καὶ συνετὰ αὐτολεξεί.

« Ἄν ἔλθῃ μία πατριωτικὴ καὶ σοβαρὰ Κυβέρνησις θὰ ἀνοίξῃ τὸ Ταμεῖον, καὶ θὰ σᾶς εἴπῃ, ὅτι δὲν ἔχει χρήματα· θὰ ἐξετάσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Εὐρώπης, καὶ θὰ σᾶς εἴπῃ, ὅτι δὲν εἶναι εὐνοϊκὴ, θὰ ἐξετάσῃ τὰς δυνάμεις μας καὶ θὰ σᾶς εἴπῃ ἂν ἦναι φρόνιμος, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ πολεμήσωμεν πρὸς τὴν Τουρκίαν κτ.λ.»

Πρὸς ταῦτα ἡμεῖς ἀπεκρίθημεν, ἀφοῦ λοιπὸν οὕτως ἔχουσι τὰ πράγματα, διατί νὰ μὴ λάβῃ εἰς σπουδαῖος καὶ ἐξοχος πατριώτης τὴν πρωτοβουλίαν, ν' ἀπαλλάξῃ καὶ τὸ ἔθνος τῶν περαιτέρω ἀσκόπων θουσιῶν καὶ τὴν Κρήτην τῆς ἐφεξῆς ματαίας καταστροφῆς; Οὗτος δὲ, τρίβων τὰς χεῖράς του, ἐγερθεὶς καὶ ἐπανακαθίσας, ἀνταπήντησεν.

« Ὅτι οὐδεὶς δύναται ν' ἀναλάβῃ τοιαύτην εὐθύνην, ἐκτὸς τῶν Κρητῶν, οἵτινες ὑποφέρουσι καὶ τὰς πραγματικὰς συνεπειὰς, ὡς ἐκ τῆς παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος, καὶ ὅτι σεῖς οἱ Κρητες πρέπει νὰ κάμῃτε, ὥστε νὰ φέρῃτε εἰς θέσιν τὴν Κυβέρνησιν, διὰ νὰ μάθῃτε, ἂν ὑπάρχωσι χρήματα· διότι ἐγὼ, ἐξ ὅσων γνωρίζω, δὲν ὑπάρχουν, ἐκτὸς ἂν ἡ Κυβ. ἔχει πόρους τιτὰς, ἀγνωστούς εἰς ἐμέ· νὰ τὴν ὑποχρεώσῃτε δὲ συγχρότως, νὰ σᾶς ἐξηγήσῃ, ποῦ στηρίζει τὰς ἐλπίδας της, διὰ τὴν ἐθνικὴν ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος, καὶ τὰ παρόμοια.»

Πρὸς ταῦτα ἡμεῖς παρατηρήσαμεν, ὅτι οἱ Κρητες δὲν δύνανται, νὰ ἔχουσιν οὐδεμίαν πρωτοβουλίαν ἐπὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, διότι, ὅταν ἐν ὑπάρξει ἢ συγκατάθεσις τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως, αὕτη ἐνδέχεται ν' ἀποστερήσῃ τὸν ἀγῶνα τῶν ἀναγκαίων ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν μέσων, θὰ παύσῃ τὰ σιτηρέσια τῶν προσφύγων οἰκογενειῶν, καὶ περιπλέον θὰ τὰς ἀποπέμψῃ· τότε δὲ ὁ ἀγὼν μόνος του θὰ καταπέσῃ, χωρὶς ὁ Ἄαλῆς νὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην, νὰ χορηγή-

ση τι εἰς τὴν Κρήτην. Οἱ Κρήτες ὄθεν ἐπ' οὐδενὶ τρόπῳ δύνανται, νὰ ἔχωσιν ἰδίαν σκέψιν καὶ πολιτικὴν, ἀλλ' εἶναι ἠναγκασμένοι, νὰ πολεμῶσι μέχρις ἐξουτώσεως, ἐνόσω θέλει ἡ Ἑλλάς.

Ὁ Βούλγαρος καὶ πάλιν ἐξέφρασε τὰ αὐτὰ περίπου.

Τὰς σπουδαίας ταύτας κρίσεις καὶ συμβουλὰς διεβιάσαμεν πιστῶς καὶ ἐγκρίτως πρὸς τοὺς ἐντολεῖς μας, ἐκοινοποιήσαμεν δὲ καὶ τοῖς ἐνταῦθα φίλοις μας.

Τέλος δὲ καὶ ἡμεῖς ἐσκέφθημεν, καὶ ἄλλοι τινὲς φρόνιμοι καὶ καλοὶ πατριῶται συνεβούλευσαν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιζητήσωμεν Συνέλευσιν ἐξ ὅλων τῶν πολιτικῶν ἀποχρώσεων καὶ τῆς Ἡπειρο-Θεσσαλικῆς Ἐπιτροπῆς, πρὸς ἣν νὰ ὑποβάλωμεν τὰ ἐξῆς·

Ὅτι ἡ Κρήτη, λαβοῦσα τὰ ὄπλα κατὰ τῆς δυναστείας τοῦ Σουλτανου καὶ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, ἤλπιζε βεβαίως τὴν παρέμβασιν τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ αὐτῆς, ἢ ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἡπειρο-Θεσσαλίας καὶ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, ἐν ἀνάγκῃ ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς οὐδὲν τούτων συνέβη· νὰ καταδειξώμεν δ' ὅτι ἀδύνατον ἐφεξῆς, ἡ Κρήτη ἐξαντληθεῖσα ἤδη καὶ ἀποκαμουσα, νὰ ἀνθεῖξη καθ' ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς Τουρκίας μεμονωμένη, νὰ ζητήσωμεν δὲ νὰ μάθωμεν ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν, εἴαν, ὡς διεφημίζετο, ἐνεργῆται κίνημά τι ἀλλαχοῦ πρὸς ἀντιπερισπασμὸν, ἢ εἴαν ἔχωσιν ἄλλας τινὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος· καὶ εἴαν μὲν οὕτω, ἡ Κρήτη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον· ἂν δὲ τὸναντίον, νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς παρούσης εὐκαιρίας, ἵνα βελτιώσῃ τὴν τύχην τῆς. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐν τῶν δύο ἠδύνατο νὰ εἶπῃ, ἢ ὅτι ἐργάζεται ὑπὲρ κινήματός τινος, ἢ ὅχι· ἂν μὲν τὸ πρῶτον, ἡμεῖς ἠθέλομεν ἀπαιτῆται, ὥστε νὰ προστεθῇ ἐν πρόσωπον, ἐκλεχθησόμενον ὑπὸ τῶν

Κρητῶν, ὅπως συνεργάζεται μετ' αὐτῆς, ἀφοῦ ὁ ἀγὼν θὰ ἦτο κοινός· ἂν δὲ τὸ δεύτερον, ὅπερ ἦτο καὶ τὸ βέβαιον, ἡμεῖς ἐδικαιούμεθα, νὰ πράξωμεν ἀνεξαρτήτως ἐν τῇ πατρίδι μας ὅ,τι ἐνομίζομεν καλόν, χωρὶς ὁ Ἑλληνισμὸς νὰ δικαιούται νὰ μᾶς εἴπῃ ποτέ, ὅτι τὸν ἐπροδώκαμεν.

Τὴν ιδέαν ταύτην, ἀφοῦ ἠσπάσθησαν καὶ πολλοὶ τῶν ἐπισήμων συμπατριωτῶν μας ἐνταῦθα, ἐκτὸς τοῦ Ἄντ. Ζωγράφου, ἐνεπιστεύθημεν εἰς τι ἔξοχον πρόσωπον ἐκ τῶν μελῶν τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, ὅπερ ἐφάνη ἀσπαζόμενον αὐτὴν καὶ διατεθειμένον, νὰ τὴν ἐνεργήσῃ.

Καὶ ταῦτα μὲν ἡμεῖς ἐσκεπτόμεθα, ἀλλ' ἀλλαχόθεν ἐματαιώθη ἡ ιδέα αὕτη, καὶ ἐστάλη Ἡπιτροπὴ εἰς Κρήτην, ἧς γνωστὸς ὁ σκοπὸς καὶ τὰ ἀποτελέσματα.

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ δημοσιεύσωμεν τὰ κατ' αὐτὴν, τὴν ἐπίσημον ἡμῶν ἀλληλογραφίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, τὰς σκέψεις, τὰς ἐνεργείας μας, τὰ ὑποδειχθέντα παρ' ἄλλων σχέδια καὶ διαγγέλματα ἐπιφυλασσόμεθα ὁμως. Γνωσταί εἰσι καὶ αἱ διαθέσεις τῶν πληρεξ. τοῦ τμήματος Ἡρακλείου κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην. Δὲν εἶναι ὁ Κωνστ. Σαρολίδης, ὅστις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καταβάς ἐντεύθεν πεπεισμένος, καὶ βεβαιωμένος καὶ ὑπὸ ξένων φιλελλήνων περὶ τοῦ ἀκατορθώτου τῆς Ἑνώσεως, προσεπάθησε νὰ διαφωτίσῃ, τὸν Κριάρην, τὸν Χατζῆ Μιχάλην, τοὺς Μαντακίχιδες, καὶ εἰς τὴν Συνέλευσιν ἔπειτα ὑπερεμάχησεν ὑπὲρ τῆς μετὰ τοῦ Ἀαλῆ διαπραγματεύσεως; Δὲν εἶναι ὁ Παρθένιος Κελαϊδῆς, ὅστις δημοκοπῶν πρὸς τὸν Ἀντωνιάδην, ἅμα ἀποβάντα εἰς Κεφαλᾶ Ἀποκορώνου, ἔλεγεν «ἐμούτισεν ὁ Λόγιος;» Δὲν εἶναι ὁ Λ. Αἰόγιος, τὸν ὁποῖον ἀπεκάλεσεν ἐν μέλος τῆς εἰς Κρήτην ἀποσταλείσης Ἐπιτροπῆς, προδότην ἐν τῇ Συν-

ελεύσει, διότι προείπε τὴν θέσιν τῆς πατρίδος του, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν πολεμιστῶν, καὶ δι' ὃ τὸ μέλος τοῦτο τῆς Ἐπιτροπῆς προσεκλήθη ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῆς Συνελεύσεως, οἵτινες ἀνέλαβον ἰδίαν τὴν ὕβριν κατὰ τοῦ ὄλου Σώματος καὶ τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἠναγκάσθη καὶ ἐγγράφως καὶ αὐτοπαριστάμενος, νὰ ἀνακαλέσῃ τοῦτο; δὲν εἶναι ὁ Παρθένιος, ὁ μάτην καὶ θορυβωδῶς διαρρήξας τὰ ἱμάτιά του, διὰ νὰ ματαιώσει ἐγγραφον ἐπίσημον τῆς Συνελ. διότι δὲν προσεκήρυτε καὶ πάλιν διαρρήδην τὴν ἔνωσιν, ὅτε καὶ τῷ ἐπεβλήθη σιωπὴ ὑπὸ τοῦ πληρεξουσίου Μαντακάκη; Δὲν εἶναι ὁ Κώστας Π. Βελουδάκης, ὁ Πωλογιαννάκης καὶ ἄλλοι, οἵτινες ἐνέπαιζον τοὺς Πληρεξ. τοῦ τμήματος Ἑρακλείου, λέγοντες, «ἐμούτισαν οἱ Καστρινοὶ, μὴ τὸ ἔξυρωμεν δὲ ἡμεῖς, πῶς ἢ πέντε ἐπαρχίαι θὰ τὴν βαστάξωσι τὴν ἐπανάστασιν;» Δὲν εἶναι ὁ Κώστας Π. Βελουδάκης, ὅστις, ἐπιστρέψας εἰς Κρήτην ἐξ Ἀθηνῶν, ἔλεγεν εἰς Μέσα Γωνιά, ὅτι θὰ λύσῃ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ἢ ἐπανάστασις;

Σεῖς εἶπθε λοιπὸν οἱ ἐργαζόμενοι τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἔθνους καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, ἢ ἡμεῖς; ποῦ εἶναι αἱ πράξεις, αἱ ἐνέργειαι καὶ τὰ σχέδιά σας καὶ ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ; αὐταὶ περιορίζονται εἰς τὰς πομπῶδεις πολυλαλίαις τοῦ Χαρχαλάμπη, ὅστις ἀγνοεῖ ὁ ἴδιος, τὸ εἶναι του, εἰς ἐν μυστικὸν γράμμα τινῶν πρὸς ἓνα ξένον ἀρχηγόν, διὰ νὰ λάβῃ τάχα αὐτὸς τὴν πρωτοβουλίαν καὶ διαπραγευθῇ μετὰ τοῦ Ἀαλῆ, ἐπὶ τῷ ὄρω βέβαια καὶ πάλιν νὰ δοθῶσιν εἰς αὐτοὺς ἐξαιρετικὰ προνόμια. Ὁ ἀρχηγός, πρὸς ὃν ἐγράψαν, ζῆ, τὸ δε γράμμα διατηρεῖται παρ' αὐτῷ . . . Οὕτω λοιπὸν σέζουν τὴν Πατρίδα, κύριε Σταυροῦ ἠ καὶ συντροφία, καὶ τολμᾶτε ἀκόμη, νὰ παρουσιάζησθε εἰς τὸ κοινόν, ὡς πατριῶται;

καὶ ἐξελέγγοντες τοὺς λοιποὺς εὐάνδρους πρωταγωνιστὰς καὶ ἐντίμους πατριώτας ζητεῖτε νὰ ἐπιρρίψητε εἰς αὐτοὺς τὰς ἀσχημίαις σας; αἶσχος μὰ τὴν ἀλήθειαν!

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Ἀαλῆ συνοπτικώτατα.

Μεταβῶμεν δ' ἤδη εἰς τὴν ὅσον ἄτιμον διὰ τοὺς κατηγοροὺς μας καὶ τοὺς πάλτρωνάς των, τοσοῦτον ἐνδοξον δι' ἡμᾶς καὶ τοὺς συναδέλφους μας, ἐποχὴν τῶν Ἀγγλικῶν ψηφισμάτων, δι' ἣν τὴν αἰσθητικὴν δὴθεν τροπὴν μας ἀπὸ μετριοφρόνων εἰς σφόδρα ἐνωτικούς καὶ ἐπαναστάτας μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξηγήσωσι, καὶ μὴ ἀνεχόμενοι, χαρακτηρίζουσιν ἡμᾶς μὲ τὰ ἀρμόζοντα αὐτοῖς μόνοις ἐπιθετα, ὡς αὐτὰ τὰ πράγματα μαρτυροῦσι.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ὑπουργείου Κουμουνδούρου κατήλθομεν εἰς Κρήτην, καίτοι ἀπληπισμένοι ὀλοτελῶς· διότι πᾶσα ἐλπίς καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ὑπουρ. Κουμουνδ. ἐξέλιπεν, ἀλλ' ἵνα ἐκ καθήκοντος συμμερισθῶμεν τὴν τύχην τῶν συμπατριωτῶν μας.

Μετ' ὀλίγον πίπτει καὶ τὸ Ὑπουργεῖον Μωραϊτίνῃ, καὶ τὸ διαδέχεται ὁ Βούλγαρης. Μετὰ τὴν ἀνάβασιν τούτου εἰς τὴν ἔδραν τῆς Πρωθυπουργείας, ἐξηγέρθησαν τοῦ ληθάργου καὶ οἱ καλοῖμας πατριῶται Ζυμβρακάκιδες, Κωσταρός τε καὶ ὁ ὑπομέγας Σταυρούδης, καὶ εἶδον, ὅτι μάτην κοπιῶμεν περὶ ἐνώσεως. Διὸ λαβόντες τὴν πρωτοβουλίαν κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ Σταυρούδῃ, ἐζήτησαν νὰ σώσωσι τὴν πατρίδα, προστρέχοντες κατ' ἀρχὰς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀναγνωρίσαντες ἔπειτα τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου ἄνευ ἄλλου σκοποῦ καὶ ἀνάγκης, εἰμὴ μόνον, διότι οὕτως ὠδηγήθησαν.

Ἐνταῦθα ὁ κ. Σταυρούδης διαστρέφει ἐντελῶς τὰ

γεγονότα. Ἴσως δὲ καὶ ἐξ ἀγνοίας πράττει τοῦτο· εἶοτι τὸ ἔργον του ἐν Κρήτῃ ἦτο, νὰ ἀποθηκεύῃ τὰ ἐν Ἀγία Ῥουμέλῃ ἀποβιβαζόμενα ἔθνικὰ πράγματα ἐν Σαμαρείᾳ, ἐξ ἧς ὁ εὐκλεῆς οὗτος τῆς πατρίδος γόνος, καὶ ποτε δὲ νὰ διατηρῇ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ζυμβραχάκη, ἀντιπράττων καθ' οὔτινος ὑπερασπίζεται σήμερον ἐντίμου Σ. Χιονουδάκη, συντάττων παραμεμορφωμένας ἐκθέσεις ἀπὸ τὰ ἀπρόσιτα τοῦ Ὀμαλοῦ ὄρη, ἐνθα εἶχον σχεδὸν διαρκῶς τοποθετήσει τὸ Ἀρχηγεῖόν των. Ἐς εἰπωμεν λοιπὸν ἡμεῖς ὅσον ἀντελήφθημεν ἐκ τῶν πραγμάτων.

Ἡ Κρήτη πάσχουσα ἐζήτησε νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν της διὰ γενικοῦ πολιτικοῦ κινήματος. Τὴν περιστατικὴν ἐκμεταλλευθέντες ἄλλοι πρὸς ἰδίους σκοποὺς, καὶ ἐπωφελούμενοι τῶν ἐθνικῶν αἰσθημάτων, ἅτινα φλέγουν ἀείποτε ζωηρῶς τὰ στήθη τῶν Κρητῶν, ἐξώθησαν αὐτοὺς εἰς ἐπανάστασιν, ἔχοντες ἐν Κρήτῃ ὄργανα τὸν Κωσταρόν, Παρθένιον καὶ ἄλλους.

Τὴν ἀνακηρυχθεῖσαν ἐπανάστασιν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῆς ὑπεστήριξαν δι' αἵματος καὶ ἀπείρων θυσιῶν ὁ Κρητικὸς λαὸς καὶ τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ βραδύτερον μερὶς τις ἐν Ἀθήναις, ὑπέικουσα ἢ εἰς ἰδίᾳς ἀρχάς, ἢ εἰς ξένα συμφέροντα, ἀνεκήρυξεν ἀντίθετον πολιτικὴν, τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ ἀπέλπιδος ἀγῶνος· ἐπελθόντος δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν καὶ αὐτοὶ οἱ νομιζόμενοι φίλοι ὠπιασχωρήσαν εἰς τὴν Δυτικὴν πολιτικὴν, ἀνῆλθεν ἡ μερὶς αὕτη εἰς τὴν ἐξουσίαν· δυστυχῶς ὅμως, οὔτε τὸ θάρρος εἶχεν, οὔτε ἐγνώριζε, νὰ ἐφαρμώσῃ τὰς ἀρχάς της, αἵτινες θὰ ἐδύναντο ἴσως, νὰ σώσωσικαὶ τὴν Κρήτην καθ' ἑαυτὴν, καὶ τὴν Ἑλλάδα· ἀλλὰ θελήσασα, ἀφ' ἐνόος ἀπλῶς νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς Κρήτης, καὶ ἀφ' ἐτέρου νὰ φανῇ δῆθεν,

ὅτι δὲν προῆλθεν ἢ ἐγκατάλειψις αὐτῆς ἐξ αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς, ἐπεννόησεν, οὐχὶ βεβαίως εὐγενῶς καὶ ἐν-
 τίμως, ἵνα ἅπασα ἢ εὐθύνη ἐπιρριφθῆ ἐπὶ τῆς μάρ-
 τυρος Κρήτης. Πρὸς τοῦτο εἶχεν ἀνάγκην Κρητῶν,
 οἵτινες νὰ γείνωσιν ὄργανα αὐτῆς πρόθυμα, ἐν γνώσει
 καὶ ἐν ἀγνοίᾳ. Ὑπῆρχεν ἤδη ἕτοιμος ὁ γνωστός Χα-
 ράλαμπος Ζυμβρακάκης, ὑπῆρχεν ἐν Κρήτῃ πρόθυμος
 ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης, ὑπῆρχεν ὁ Κωσταρὸς, ὁ
 Παρθένιος καὶ τινες ἄλλοι, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Κρητικοῦ
 κινήματος οὐδὲν ἀφ' ἑαυτῶν σκεπτόμενοι καὶ ποιοῦν-
 τας, οὐδὲν ὠρισμένον ἐπωφελὲς καὶ πρακτικὸν σχέ-
 διον ἐν νῶ ἔχοντες, οὔτε ἐπιδιώκοντες, ἀλλὰ πάντοτε
 εἰς ἐξώθεν καὶ ἀλλοτρίας εἰσηγήσεις ὑπακούοντες.
 Ἐλθόντα λοιπὸν ἐπὶ τούτῳ τὸν Κωσταρὸν ἐκ Κρήτης
 εἰς Ἀθήνας, ὠδήγησαν οἱ φίλοι του πρὸς τὸν πρέσβυν
 τῆς Ἀγγλίας κ. Ἔρσκιν, ἀπατῶντες καὶ ἀπατώμε-
 νοι, καὶ τὰς ὁδηγίας τούτου κατὰ τὸ συμφέρον αὐ-
 τοῖς παραποιοῦντες. Ἀψευδῆς μάρτυς τῶν γεγονότων
 τούτων, ἔστω ἡ ἐξῆς ἐπιστολὴ τοῦ κ. Ἔρσκιν πρὸς τὸν
 Κωσταρὸν.

Ἀθῆναι τῆ 13[25] Ιουλίου 1868.

Πρὸς τὸν Κύριον Κωσταρὸν Βελουδάκη.

Κύριε!

Δὲν ἔλλειψα νὰ φέρω εἰς γνώσιν τῆς Κυβερνήτεώς μου
 τὸ ἐμπεριεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς Σας, ὑπὸ χρονολογίαν
 δ' 18 τοῦ τρέχοντος, μόλον ὅτι τὸ ἀντίγραφον τοῦ ψηφί-
 σματος τὸ ὁποῖον ἐμπεριείχεν, εἶχεν ἤδη κοινοποιηθῆ πρὸς
 τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωπον τῆς Α. Μ. διὰ
 τοῦ ἐν Χανίοις Ἄγγλου Προξένου.

«Ἦθελεν εἰσθαι δι' ἐμὲ γλυκεῖα εὐχαρίστησις νὰ δυνη-
 θῶ νὰ συντελέσω, κατὰ τινὰ τρόπον, πρὸς κατάπαυσιν
 τῆς πάλης, ἣτις μαστίζει τὸν δυστυχεῖν τρόπον Σας πρὸ
 τοσούτου χρόνου ἀλλὰ φοβοῦμαι πολὺ μήπως ὁ τρόπος

τὸν ὁποῖον μοὶ δίδετε δὲ εἶναι ἀρκετὰ εὐάσιμος, ὥστε ἡ Κυβέρνησις τῆς Α. Μ. νὰ εὐρεθῇ εὐδιάθετος τοῦ νὰ ἐπιφορτισθῇ νὰ εἰσέλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Υ. Πύλης, ἐπὶ τοιούτων βάσεων.

Περὶ τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς Σας κάμνετε μνειάν λύσεως τινός, τὴν ὁποίαν Σας εἶχον προτείνει προφορικῶς κατὰ τὸν τελευταῖον Φεβρουάριον ἐ. ἔ.

« Σας θεβαιῶ ὅτι παρενόησις τις ἔλαβε χώραν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, καθόσον οὐδέποτε Σὲ ἔκαμα λόγον περὶ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον συμβιβασμός τις ἠδύνατο νὰ συν-ομοιωθῆται μετὰ τῆς Πύλης καὶ τῶν ἐπαναστατῶν αὐτῆς ὑπηκόων. Ἐν τῇ μόνῃ συνομιλίᾳ τὴν ὁποίαν ἐλάβομεν ἀπὸ κοινοῦ περιωρίσθην, νὰ ζητήσω καὶ νὰ γνωρίσω τὰς διαθέσεις τῶν συμπατριωτῶν Σας ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

Ὁ εὐπειθὴς δοῦλός Σας

I. M. ΕΡΣΚΙΝ.

Ἄρδην ὅθεν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀνατρέπεται ἡ πρωτοβουλία σας, νάννοι, καὶ δὲν εἴσθε, ἢ τυφλὰ ὄργανα, ζητοῦντες τὴν ἀτιμίαν τῆς Πατρίδος σας· οὔτε ἐσκέφθητε ἀπ' ἐαυτῶν ὅπως διὰ τῆς Ἀγγλίας σώσητε τὸν τόπον σας, οὔτε σὰς παρεκάλεσαν συμπατριῶταί σας περὶ τούτου, ἀλλ' ἐξηγοράσθητε, ἐνεπαίχθητε καὶ ὑπηρετήσατε ξένα καὶ ἐχθρικά σχέδια, τείνοντες πρὸς μόνον τὸ ἀτομικὸν συμφέρον σας, καὶ ἀδιαφοροῦντες περὶ τῆς Κρήτης καὶ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ.

Κατὰ τῆς πολιτικῆς τῶν πατρῶνων σας καὶ τῶν σχεδίων σας, ὡς ἦτον ἐπόμενον, ἀντετάχθη κατ' ἀρχὰς μὲν ἅπασα ὀμοθυμαδὸν ἡ μαχομένη Κρήτη· ἀφοῦ δὲ δι' ἀπειρῶν μέσων, καὶ πλείστων περιστάσεων συντελουσῶν, κατώρθωσαν ἐνταῦθα νὰ προσελκύσωσιν εἰς τὰς ἰδέας των μέρος τῶν ἐλθόντων βουλευτῶν Κρήτης καὶ ἄλλων· ἔκτοτε ἠδυνήθησαν μὲν, νὰ διαιρέσωσι καὶ τοὺς ἐν Κρήτῃ νὰ προβῶσι δὲ ἐν μέρει πρὸς

ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου των. Παρατίθεται ἐνταῦθα ἡ ἐξῆς ἐπιστολὴ σπουδαίου προσώπου τῆς ἐπαναστάσεως, ἀποπλανηθέντος ἐπὶ τέλους, καὶ τοῦ διακεκριμένου τούτου πατριώτου ἐκ τῶν παντοίων ὑποσχέσεων . . .

Ἀγαπητέ μοι!

. . . . Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν Ἀγγλικὴν ῥαδιουργίαν, ὅπου λέγετε ἐν τῇ ἐπιστολῇ σας, καὶ ζητεῖτε νὰ σας ἐξηγήσωμεν, σας λέγω, ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἑλλάδος . . . σκοπὸς δ' αὐτῆς ἦτον, ἵνα διὰ ψηφίσματος ἀναθέσῃ ὁ Κρητικὸς λαὸς τὰς ἐλπίδας του εἰς τὴν Βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίαν καὶ εἰς τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματός μας σύμφωνα πρὸς τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς πόθους αὐτοῦ, καὶ τοῦτο ὅπως προβῆ ἡ δύναμις αὕτη εἰς ἀποτελεσματικὴν λύσιν, καθ' ὅσον αὕτη ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος εἶχε κηρυχθῆ οὐδετέρω, ὥστε ἦτον ἀνάγκη νὰ κολακεύσωμεν αὐτὴν, ἐπειδὴ θέλει νὰ χαίρῃ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ανατολῆς τὴν πρωτοβουλίαν. Καὶ ἡμεῖς κατ' ἀρχὰς εἴμεθα ἐναντίοι εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἀφοῦ εἶδομεν τοὺς ἀπεσταλμένους μας καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς, τοὺς μεταβάντας εἰς Ἀθήνας νὰ λέγουν, ὅτι τὸ μόνον σωτήριον εἶναι ἡ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἀπότασις τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, καθὼς ὠδηγήθησαν πολλοὶ τῶν ἰδικῶν μας παρὰ τῶν Ὑπουργῶν, ἀπεφασίσαμεν, νὰ προβῶμεν εἰς τὸ διάβημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐλπίζομεν, ὅτι θέλει ἔχει ἀποτελέσματα εὐάρεστα. Τὰ δὲ πολεμικὰ ἔργα τῶν Ἐπαρχιῶν μας εἰσὶ τὰ ἀκόλουθα. κ. τ. λ.

Περιμένων τὴν ταχεῖαν ἀπάντησίν σας, διατελῶ ὄλος θυμέτερος. Ἐν Βρῦσαις Ἀμαρίου τῇ 13 Ἰουλίου 1868.

Ἰωσήφ Χ. Ρ. Βουρδουμπάκης.

Καὶ ἐτέραν.

Ἀσφένδου 1 Θμβρίου [68.

Πρὸς . . . .

Τὸ Στραταρχεῖον τοῦ Μιλεβυζίου κατέστη πλέον ἀνυπόφερτον ἀπεφάσισεν, ὡς φαίνεται, νὰ ὑποτάξῃ ἕλην

τὴν Κρήτην, μετερχόμενον πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τσου. Κινδυνεύει ἤδη, νὰ διαλύσῃ ἡ Γεν. Συνέλευσις καὶ ἡ Κυβέρνησις ἕνεκα τῶν ἐπιτηδείων ῥαδιουργιῶν τῶν περὶ αὐτὸ τυχοδιωκτῶν, (α) βοήθου ἑνῶν καὶ ἐξ Ἀθηνῶν, ὡς συμφέρον εἰς τοὺς σκοποὺς τῶν ἐν τῇ Κεντρ. Ἐπιτροπῇ. Δήλωσον ἡμῖν ὅσον τάχος τὴν γνώμη σας, καὶ ἂν συμφωνήτε, ἢ ὄχι, πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν ἐν Μαλεβουζίῳ· διότι ὁσονούπω θὰ ἴδωμεν ἐντελῆ χαλάρωσιν τῶν πραγμάτων μας, ἥτις θέλει ἐπισπεύσει τὸν ἠθικὸν ἡμῶν θάνατον. Δέξασθε κ. τ. λ.

Ὁ Πληρεξούσιος. * * *

Σημ. Ὁ ὑπογεγραμμένος εἶναι πρόσωπον λίαν σπουδαῖον· παραλείπεται τὸ ὄνομά τσου καὶ διότι εὐρίσκεται ἐν Κρήτῃ, καὶ διότι δὲν ἐνέχεται εἰς τὰ προκαλέσαντα κατ' ἀρχὰς τὴν ἐπανάστασιν, καὶ διότι ἐπὶ Ἀαλῆ ἦτο ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς πατρίδος του, καὶ διότι τελευταῖον ἐκ πεποιθήσεως, ὅτι ἡ Κρήτη θὰ σωθῇ διὰ τῶν ἰδεῶν καὶ ἐνεργειῶν των, ἔγραφε ταῦτα.

Τὴν δὲ τοῦ Ρουσσάκη δημοσιεύω ἐνυπογράφως, ἵνα καταδειχθῇ, τίνες οἱ πρωτουργοὶ καὶ ὑπεύθυνοι τῶν Ἀγγλικῶν ψηφισμάτων, οὐχὶ δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν, τοῦ ν' ἀποδώσω τὴν ἐλαχίστην μομφὴν πρὸς αὐτόν. Ὁ Ρουσσάκης, γόνος ἐνδόξου καὶ διακεκριμένου ἀγωνιστοῦ τοῦ 1824, πλούσιος καὶ ἐν ὑπολήψει διάγων πρὸ τοῦ κινήματος, ἠσπάσθη τοῦτο ἐκ τῶν πρώτων, τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς Πατρίδος περιφρονήσας, ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν ἐπανάστασιν μέ-

---

(2) Ὑπαινίσσεται τὸν Λόγιον, Χ. Παππαδάκην, Ν. Θεοδόκη, οἵτινες περιεστοίχουν τότε τὸν Κόρακα καὶ τὴν Ἐπιτροπὴν Μαλεβουζίου, καὶ οἵτινες εἶχον διαμαρτυρηθῆ εἰς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβείας κατὰ τοῦ ἐπὶ τῆς προεδρείας τοῦ γράφοντος γενόμενου ψηφίσματος τῆς ἡγεμονείας, καὶ ἀποκηρύξει μετὰ τοῦ τμήματος Ῥεθύμνης τὴν κυβέρνησιν τοῦ Κωσταροῦ, καὶ προκαλέσει τὸν λαὸν εἰς ἐκλογὴν νέου, πληρεξουσίου μὴ ἐπιόρκων, πρὸς σχηματισμὸν νέας Συνελεύσεως.

χρι τέλους, ἐνῶ τοῦ ἐγένοντο πολλάκις προτάσεις λίαν ἐπικερδεῖς, νὰ προσέλθῃ, καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ. (α) Οὐδόλως δὲ θεωρῶ αὐτὸν προσβαλλόμενον διὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἀφοῦ δλόκληρος μερὶς τοῦ ἔθνους ἠπατήθη.

Ἄλλὰ καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἡ γενναία καὶ ἰσχυρὰ ἀντίστασις μεγάλου μέρους τῆς Κρήτης ἀρχηγούντων τοῦ Λογίου, Κόρακα, Κριάρη, Σρακιανάκη, Ζωγράφου, Χιονουδάκη, Σκαλίδη, Γσουβεροῦ, καὶ τόσων ἄλλων ἢ θαρραλαία στηλήτευσις αὐτῶν, καὶ δι' ἀγορεύσεων δημοσίων καὶ διὰ τοῦ τύπου, καὶ εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς Σύρον, ὑπὸ ἀχραιφνῶν καὶ γνησίων πατριωτῶν τὴν ὁποίαν καὶ ἡμεῖς ἐντεῦθεν, ὡς βουλευταὶ Κρήτης, συνεμερίσθημεν καὶ ὑπεστηρίζαμεν παντὶ σθένει, ἐματαιώσατε τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ σεῖς διὰ τῶν σχεδίων σας ἐπεδιώκατε, τούτέστι τὴν ἀτίμωσιν σὺν τῇ καταστροφῇ τῆς Κρήτης. Οὕτω δὲ ἡ μὲν νῆσος ἔπασεν ἐντίμως καὶ ἐνδόξως, σεῖς δὲ μόνοι καὶ οἱ πάτριονές σας φέρετε ἀνεξάλειπτον ἐπὶ τοῦ μετώπου τὸ στίγμα τοῦ ὀνειδισμού. Δικαίως λοιπὸν ὀργίζεσθε τοσοῦτον κατ' ἐκείνων, οἵτινες διὰ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς ἐπιμονῆς των κατώρθωσαν, νὰ διασωθῇ τὸ πολυτιμότερον καὶ κειμήλιον τῶν Κρητῶν, ἡ τιμὴ τοῦ ἀγῶνός των, νὰ ἀφαιρεθῇ δὲ ἀπὸ σας τὸ προσωπεῖον, καὶ νὰ δειχθῇ ἡ μορφή σας, ὁποῖα πράγματι ἀνέκαθεν ἦτον. Ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι ἡ λαμπροτέρα καὶ ἐνδοξοτέρα διὰ τὴν Κρήτην, δεικνύει δὲ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀκατάδλητον ἰσχύϊν τῆς ἐπαναστάσεως, ἣτις πολεμοῦσα ἐπὶ τρία ἔτη κατὰ τῆς Τουρκίας

(α) Ὁ κ. Φλωρὰνς καὶ ὁ Λόγιος, εἰς οὓς ἐμπιστευτικῶς ὁ εἰρημίνος ἔδειξε τὰς προτάσεις ταύτας τοῦ Μουσταφᾶ, ἅς ὁμολογήσωσι τὰς γενναίας τοῦ ἀνδρός τούτου καὶ τῆς οἰκογενείας του σκέψεις καὶ ἀποφάσεις.

καὶ Αἰγύπτου, ἀντίστη γενναίως καὶ κατὰ τῆς πολιτικῆς τῶν πατρῶνων σας ἐπὶ ὀλόκληρον ἔτος, ἕως οὗ ἐπὶ τέλους, τῆς μὲν Ῥωσσίας ὑποχωρησάσης ἢ ἔη πρὸ πολλοῦ, τῆς δὲ Ἑλλάδος δεσμευθείσης ὑπὸ τοῦ Χόδαρτ καὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συνεδρίου, ἠναγκάσθη καὶ αὐτὴ νὰ κλίνη τὸν αὐχένα, καὶ μετὰ τοῦ μαρτυρικοῦ στεφάνου τῆς νὰ καταδῇ εἰς τὸν τάφον ἐντίμως.

Ἄλλὰ λέγετε, ὦ ἄνθρωποι, ὅτι διὰ τῶν ψηφισμάτων ἐκείνων ἐνηργεῖτε ἡγεμονεῖαν ἐν Κρήτῃ· πολὺ μωρὸς πρέπει νὰ ὑποτείξῃ τις, ἵνα πιστεῦσῃ, ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν οἱ μὲν πολιτικοὶ τῆς Ἑλλάδος, ἀπηλπισμένοι πρὸ πολλοῦ περὶ Ἐνωσεως, οὐδὲν ἄλλο ἐφρόντιζον, ἢ μόνον πῶς ν' ἀπαλλαχθῶσιν ἀπλῶς καὶ καθαρῶς ἀπὸ τῆς Κρήτης καὶ τοῦ ζητήματος αὐτῆς, ἢ δὲ Εὐρώπῃ εἶχεν ὅλως ἐγκαταλείψει εἰς τὴν τύχην του τὸ ζήτημα τοῦτο· εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην, λέγω, πολὺ μωρὸς θὰ ἦτον ὁ πιστεύσας, ὅτι ἡ Ἀγγλία, ἢ ἀπ' ἀρχῆς κηρυχθεῖσα κατὰ τοῦ ἀγῶνος τῶν Κρητῶν, καὶ οὐδέποτε ἀξιώσασα νὰ μεσολαβήσῃ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν, ἢ κηρύττουσα μέχρις ἐπ' ἐσχάτων διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις πρέσβεως τῆς, ὅτι οἱ Κρητῆς πρέπει, πρῶτον νὰ παραδώσωσι τὰ ὄπλα καὶ νὰ ὑποταχθῶσι, καὶ ἔπειτα νὰ ζητήσωσι παρακλητικῶς θεραπείαν τινὰ τῶν δεινῶν των, ἤθελε στέρξει καὶ μάλιστα μονομερῶς μετὰ τὸ 1856, νὰ ἀνακινήσῃ ζήτημα περὶ ἡγεμονείας ἐν Κρήτῃ, ἐνῶ τέσσαρες προηγουμένως Δυνάμεις, ζητοῦσαι ἐξέτασιν ἀπλῶς παραπόνων, οὐδόλως εἰσηκούσθησαν παρὰ τῆ Πύλῃ. Δῆλον ὅθεν, ὅτι τὴν περὶ ἡγεμονείας ἰδέαν μετεχειρίσθητε ἀγενῶς καὶ σεῖς καὶ οἱ πάτρωνές σας, διὰ ν' ἀπατήσητε τοὺς δυστυχεῖς Κρητῆς.

Ἡ Ἀγγλία τότε μόνον ἠθέλην ἐνεργήσει, οὐχ'

πρὸς χάριν τῶν Κρητῶν, ἀλλὰ πρὸς χάριν τῆς φίλης τῆς Τουρκίας, ὅταν ἡ ἐπανάστασις ἐθριάμβευε καὶ ἐπεκτείνεται ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, καὶ ὁ Σουλτάνος ἠδυνάτει, νὰ τὴν ὑποτάξῃ διὰ τῆς βίας· ἀλλὰ τοιαύτη πλέον ἀνάγκη δὲν παρίστατο, ἀφοῦ σεῖς καὶ οἱ πάτρωνές σας ἀνεδέχθητε λίαν προθύμως, νὰ καταστρέψητε τὰ πάντα. Ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν προεμελέτα οὐδὲν ἐξ ὧν σεῖς ὑπέσχεσθε ἐν ὀνόματι αὐτῆς, ἀπόδειξις ἔστω αὐτῆ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Ἐρσκιν καὶ τὸ Εὐρωπαϊκὸν Συνέδριον, ἔνθα οὐδὲ κἄν λόγος ἐγένετο περὶ Κρήτης· μήπως καὶ ἐκεῖ ἐμπόδιζον οἱ ἐκμεταλλεῦται τῆς Μεγάλῃς Ἰδέας, ἢ ἡμεῖς διὰ τῆς ἀντιδράσεώς μας;

Ἀντὶ λοιπὸν νὰ συναισθάνησθε τὴν βαρεῖαν εὐθύνην, ἣν φέρετε, ἀντὶ ν' ἀναγνωρίσητε τὸ ἐγκλήμά σας καὶ νὰ σιωπήσητε, τολμᾶτε νὰ κατέρχησθε καὶ εἰς τὴν δημοσιότητα, διαστρέφοντες τὰ γεγονότα καὶ ἐπιρριπτοντες εἰς ἄλλους τὴν εὐθύνην τῶν ἔργων σας;

Ἦλθετε ἀσυνειδήτως, νὰ ὑβρίσητε τοὺς πολεμήσαντας τὰ καταχθόνια ἢ κουφόνοα σχέδιά σας! Ἐπιμένετε λοιπὸν, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναγνωρίση ἐπισήμως ἡ Κρήτη, μετὰ τοσοῦτον χυθὲν αἷμα, τοσαύτην καταστροφὴν, τοσαύτας ἐθνικὰς θυσίας, τὴν ἐπισήμως ἀναγνωρίσιν τῆς δυναστείας τοῦ Σουλτάνου, ὅπως ἐζητήσατε σεῖς ἐν Μυλοποτάμῳ τὴν 24 Σεπτεμβρίου 68; (Ἴδε σελὶς 54).

Σεδόμενοι τὸ Ἔθνος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκομεν, καὶ ὑπὲρ τοῦ ὁποίου τρία ὄλα ἔτη ἠγωνίσθημεν καὶ συγκατεστράφημεν, θυσιασθέντες ἐν τῇ πατρίδι μας, κρατοῦμεν τὴν δικαίαν ἡμῶν ἀγανάκτησιν κατὰ τῶν ὀλετήρων τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Κρήτης, καὶ τηροῦμεν σιγὴν, ρίπτοντες σήμερον πέπλον λήθης εἰς πολλὰ ἀπόκρυφα, γεγονότα σπουδαῖα, ἐγκλήματα ἀσύγγνω-

στα, καὶ ἔγγραφα ἐπίσημα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς παρασι-
ωπῶμεν τὰ ἐντεῦθεν ἐπινοηθέντα, τὰ ὅποια οὐδ' αὐ-
τὸς ὁ Σαρχὸς Πασσᾶς τῆς Κισσάμου δὲν διενεώθη.
Δὲν ἐξηγοῦμεν τὰς ἐνταῦθα ἐνεργείας, οὔτε ἐκθέτο-
μεν τὰς κατ' εἰσήγησιν τῶν ἐνταῦθα, λεγομένων φί-
λων, ἐνεργηθείσας ἐν Ἀσκούφῳ συγκεντρώσεις τοῦ
καταραξιοεργηθέντος καὶ ἀποπλανηθέντος πατριώτου
λαοῦ, ὅπως κατασπαράξωσι πάντας τοὺς ἐναντίους
τῶν σκοπῶν τῶν κατὰ τὰς ἐντεῦθεν προγραφὰς ἐν
καταλόγοις, καὶ λεηλατήσωσιν ὀλοκλήρους Ἐπαρχίας
καὶ τμήματα, ἃν ἤθελον δυνηθῆ. Λησμονοῦμεν τὴν
μόνην ἀμυυρίζουσαν σκηνὴν τῆς Δαμάστας, τὸ προα-
νάκρουσμα τῆς 24 Σεπτεμβρίου εἰς Λειβάδια Μυλο-
ποτάμου, παραλείπομεν τὴν ἐκθεσιν τῶν ἐνταῦθα κω-
μωδιῶν, καὶ ἀφίνομεν τὴν ἀποκάλυψιν εἰς τὴν Ἱστο-
ρίαν. Παραθέτομεν δὲ μόνον ἔγγραφα τινὰ ἐπίσημα
τῶν πολλῶν σχετικῶν, ἐπικυροῦντα τὰ προεκτεθέντα
γεγονότα καὶ τὰς κρίσεις μας, τὰς προκληθείσας ὑπὸ
τῶν ἀρξαμένων χειρῶν ἀδίκων.

Καὶ ταῦτα μὲν συνοπτικώτατα περὶ τῆς πολιτι-
κῆς πορείας τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἐξ οὗ κατάδη-
λον ἐγένετο ἤδη, τίνες εἶναι ἔνοχοι εἰς τὴν ἀπώλειαν
αὐτοῦ καὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἔθνους, τίνες οἱ πραγματικῶς
ὑπεύθυνοι, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ καταρᾶται καὶ ἡ
Κρήτη καὶ ὁ Ἑλληνισμός.

Μεταβῶμεν δ' ἤδη εἰς τὰς κατὰ τῆς Γεν. Συνε-
λεύσεως ὑβρεῖς σας.

Ἐν τῇ 28—29 σελίδι καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ δι' ἄλλων
καὶ διὰ τῶν ἐξῆς, ὑβρίζεις τὴν Συνέλευσιν λέγων·

«Διετέλεσα στρατιωτικὸς γραμματεὺς τοῦ Ἀρχηγείου
τοῦ τμήματος Κυδωνίας, ὅπερ δὲν εἶναι, φρονῶ, μικρότε-
ρος ἐπαναστατικὸς τίτλος τοῦ πληρεξουσίου.» Καὶ παρα-
κατιό· «Ἄν ἤθελον εἶτι τίτλους καὶ δόξαν, θὰ ἤμην καὶ

εἰς τὴν Συνέλευσιν καὶ μέλος αὐτῆς, διότι ὁ τίτλος πληρεξουσίου δὲν ἐδίδετο μετὰ δυσκολίας, ὡς περὶ τούτου ὑπάρχουσι πλείστα παραδείγματα.»

Ἐπρεπε βέβαια, νὰ μὴ μείνη οὐδὲν ὄσιον καὶ ἱερὸν τῆς πατρίδος σου, ὅπερ νὰ μὴ διέλθῃ τῆς ῥυπαρᾶς γραφίδος σου!

Ἐπρεπε νὰ ἐξευτελίσης καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκείνην, πρὸς ἣν πᾶσαι αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἔκλινον κεφαλὴν, καὶ ἧς αἱ διαταγαὶ καὶ ἀποφάσεις ἐθεωροῦντο ἱεραὶ καὶ σεβασταί, καὶ κεραυνοὶ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ νὰ παραστήσης αὐτὴν ὡς συναγωγὴν τῶν τυχόντων!

Ἐπρεπεν ὄντως, νὰ ἦσθε σεῖς, διὰ νὰ καταδικάσητε τοσοῦτον τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος σας, τὸν κολλοσσὸν τῆς Ἐπαναστάσεως! Ὁ τίτλος γραμματικὸς Ἀρχηγείου, ἦτο λοιπὸν, κατὰ σέ, ἴσος, ἢ καὶ ἀνώτερος τοῦ πληρεξ. ἄρα οἱ ἀπειράριθμοι γραμματίσκοι τῶν διαφόρων Ἀρχηγείων ἦσαν ἴσοι τῶν πληρεξουσίων; Παράδοξον! πῶς δὲν ἐζήτησαν οἱ πατέρωνές σου δι' αὐτῶν, νὰ ἐνεργήσωσι τὰ ψηφίσματα, ἀλλὰ προσέφυγον εἰς τὴν Συνέλευσιν; Διατί τότε ὁ κ. I. Ζυμβράκακης παρσπονεῖτο εἰς τὰ Πετράδια ἐν τῇ Συνελεύσει, ὅτι μόνος αὐτὸς δὲν ἔγεινε πληρεξούσιος παρὰ μόνον ἀρχηγός, ἐνῶ οἱ πληρεξούσιοι ἐγίνοντο ἀρχηγοὶ, κυβερνῆται, φροντισταί, φλέβες ἀρδευτικαὶ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὅτι ἔπρεπε καὶ αὐτοὶ νὰ ἀλλάξουν, νὰ ἔλθῃ καὶ αὐτός; διατί δὲν τὴν διέλυεν, ἀντὶ νὰ παραπονηθῆται, ὡς καὶ ἄλλοι, καὶ νὰ τὴν ὑβρίζῃ διὰ τοῦτο, νὰ ζητῇ δ' ἔπειτα εὐχαριστήριον, τὸ ὁποῖον εἰ μὴ ὑπογράψαντες ὑβρίζονται σήμερον ὑπὸ σοῦ;

Ὁ τίτλος τοῦ πληρεξουσίου δὲν ἐδίδετο λοιπὸν μετὰ δυσκολίας, καὶ ἔχεις καὶ πλείστα (λέγεις) παραδείγματα περὶ τούτου· δὲν μᾶς παρουσίασες ὁμῶς ἐν

ῶρισμένον. Ἄς σοὶ ἀναφέρω ἐγὼ καὶ ἄλλο ἐκ τῶν πολλῶν, τὸ ἐναντίον ἀποδεικνύον.

Οἱ Σφακιανοὶ ὑπὲρ τοὺς 300 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χιονουδάκη, μετὰ μάχην τινὰ ἐπιτυχῆ ἐν Φεθῦμνῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, κατὰ Φευρουάριον τοῦ 67, μεταδάντες εἰς τὴν Συνέλευσιν, ἐδρεύουσαν τότε ἐν Σελιᾷ τῆς Ἐπαρχίας Ἀγ. Βασιλείου, ὅπως διὰ πάσης θυσίας ὑποστηρίξωσι πληρεξούσιον τὸν Βαρδινογιάννην, ἀπέτυχον, ἀρνηθείσης τῆς Συνελεύσεως, καὶ κηρύξαντος τοῦ προέδρου, ὅτι ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ὄπλων δὲν συνεδριάζει, ἀλλὰ θέλει διαλυθῆ, ἐπιρρίπτουσα τὰς συνεπείας εἰς τοὺς αἰτίους. Μάρτυρας τοῦ γεγονότος τούτου ἐπικαλοῦμαι τὸν ἐντιμον πατριώτην, κ. Χιονουδάκη, τοὺς τε Λόγιον καὶ Νεργάκη. Πῶς λοιπὸν, ἀφοῦ ὁ Βαρδινογιάννης δὲν κατώρθωσεν ἀμέσως εὐκόλως, (ὡς ἤθυνασο σὺ νὰ εἰσέλθης,) νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὑποστηριζόμενος ὑπ' ὅλης τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων, ἦτο εὐκόλος ἢ εἰσοδος τοῦ τυχόντος ἐν αὐτῇ; Ἐξαίρεσις βέβαια ἡ ἕννατο μόνον νὰ ὑπάρξῃ, προκειμένου περὶ Σταυρούδη, ἡ τῶν συντρόφων του, διότι οὗτοι ἤθυνατο, ὡς ἐκ τῶν ἀπείρων πρὸς τὴν Κρήτην δικαιοματιῶν, οἰκογενειακῶν τε καὶ ἀτομικῶν, ὡς ἐκ τοῦ ὄγκου τοῦ ὀνόματός των, νὰ παρακαθίσωσι πληρεξούσιοι, ὅποτε ἤθελον !!

Ἡ Συνέλ. τῆς Κρήτης δὲν συνέκειτο ἐκ τυχόντων, συνεκροτεῖτο ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων, νοσημονεστερῶν, καὶ μᾶλλον πλουσιωτέρων καὶ ἐντιμοτέρων Κρητῶν· οὗτοι δὲ δὲν ἦσαν μόνον πολιτικοὶ, ἐγίνοντο στρατιωτικοὶ, Ἀρχηγοὶ, Καπετανεοὶ, στρατιῶται, ἀπόστολοι, κήρυκες, τὰ πάντα ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος αὐτῶν ἀναδεχόμενοι· ἦτο αὕτη τὸ παλλάδιον τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ σώτειρα τῆς τιμῆς τῆς Κρήτης, καὶ ἡ ὑπέρμαχος

κατὰ τῶν ἐπιζητούντων τὴν πτώσιν αὐτῆς· δι' ὃ καὶ πολλὰ πολλοὶ κατεμόχθησαν εἰς διαλυσιν ταύτης, καὶ τότε μόνον αὕτη ἐκηρύχθη διαλελυμένη ὑπὸ τῶν πατριωτῶν ἐκλογέων πάλιν, ὅταν ἡ γνωστὴ φατρία κατώρθωσεν ἐν μέρει, νὰ τὴν ἐξαπατήσῃ πρὸς φανακισμόν τῆς πατρίδος της.

Ἡ Συνέλ. διὰ τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς τῶν μελῶν της, συνεκράτησε τὴν ἐπανάστασιν τρία ὅλα ἔτη, προέλαβε διὰ τῆς φρονήσεώς της πολλὰς ἀναφεισάσας διαιρέσεις μεταξὺ τμημάτων καὶ ἐπαρχιῶν, μεταξὺ σωματαρχῶν, ἐθελοντῶν καὶ ἐντοπιῶν Ἀρχηγῶν, διετήρησε δὲ διὰ τῆς μεγάλης συνέσεως καὶ αὐταπαρνήσεώς της τὴν ἐνότητα τῆς Κρήτης μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀγγλικῶν ψηφισμάτων, τὰ ὅποια εἰσήξαν οἱ πάτρωνές σου, διὰ τοῦ ἀκολουθοῦ ἐν Ἀθήναις χαλκευθέντος προδοτικοῦ ἐγγράφου.

Ψ Η Φ Ι Σ Μ Α .

Οἱ ὑποφαινόμενοι ἀντιπρόσωποι τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης, ἐκλεχθέντες ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν της νήσου, συνελθόντες σήμερον τὴν εἰκοστὴν τετάρτην Σεπτεμβρίου τοῦ χιλιοσοῦ ὀκτακοσιοσοῦ ἐξηκοσοῦ ὀγδῶου ἔτους εἰς τὸ χωρίον Δειβάδικα τῆς ἐπαρχίας Μηλοποτάμου, ὅπως συσκεφθῶμεν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς πατρίδος ἡμῶν, καὶ θεωρήσαντες ὅτι ἡ παράτασις τῆς ὑφισταμένης καθ' ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτακρατορίας πάλιν, ἀφοῦ αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις τῆς Εὐρώπης δὲν συνεφώνησαν μέχρι σήμερον νὰ ἐπεμβῶσιν ἀπὸ κοινοῦ πρὸς εὐκόλυνσιν τῶν ἐθνικῶν πόθων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, νέας συνεπάγεται καταστροφὰς καὶ αἱματοχυσίας ἐν τῷ τόπῳ, καὶ θέλοντες νὰ προλάβωμεν ταύτας, συγχρόνως δὲ σκεπτόμενοι ὅτι ὁ Κρητικὸς λαὸς, ἕνεκα τῶν παρελθόντων καὶ τῶν ὑφισταμένων θυσιῶν καὶ ἀγώνων του, δικαιοῦται νὰ ἀπολαύσῃ πολίτευμα ἐξασφαλίζον τὴν εὐημερίαν καὶ πρό-

οδόν του και προλαμβάνον ὅμοια ἐν τῷ μέλλοντι δυσυχήματα, ἀποφασίζομεν δημοψήφως νὰ καθυποβάλωμεν δι' ἀναφορῶν μας εἰς τὴν ἔγκρισιν τῶν ἐξ Μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων τῶν ὑπογραψασῶν τὴν συνθήκην τὴν ἐν Παρισίοις τοῦ [1856. τὸ ἀκόλουθον, τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζον τὴν κυριαρχίαν τῆς Υ. Πύλης ἐπὶ τὰς νήσου, ἐρείδεται ἐπὶ βάσεων ἰσότητος καὶ μελλούσης εὐημερίας διὰ τὸν λαὸν τῆς Κρήτης, ἀμφοτέρων τῶν φυλῶν.

Α. Αὐτόνομος ἡγεμονεία τῆς Κρήτης μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Υ. Πύλης.

Β'. Σημαία χωριστὴ προσδιορισθησομένη. Ἡ σημαία καὶ οἱ Κρητῆς ὑπάηκοι ἐκτὸς τῆς νήσου νὰ προστατεύονται ὑπὸ τῶν προξενικῶν ὑπαλλήλων τῶν ἐξ Μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ δικαιώματα τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων ἐθνῶν.

Γ'. Ἐπιτόπιον στρατὸν μικτὸν, στρατολογούμενον ἐκ τῶν δύο φυλῶν ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ, πρὸς φρουρήσιν τῶν φρουρίων καὶ ἀστυνομικὴν ὑπηρεσίαν τῆς νήσου, χωρὶς νὰ δύναται ἡ κυρίαρχος δύναμις νὰ ζητῇ στρατὸν ἐκ τῆς νήσου, οὔτε νὰ προσθέτῃ ἄλλον ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ.

Δ'. Οὐδέτερότης τῆς Κρητικῆς Ἡγεμονίας, καὶ ἐγγύησις τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς καὶ τῶν προνομίων τῆς ὑπὸ τῶν ἐξ Μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων τῶν ὑπογραψασῶν τὴν ἐν Παρισίοις συνθήκην τοῦ 1856.

Ε'. Αἱ συνθήκαι τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους νὰ μὴν ἐπιβαρύνωσι τὴν ἡγεμονείαν τῆς Κρήτης ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ.

Στ'. Φόρος πρὸς τὴν Υ. Πύλην ἄπαξ προσδιορισθησόμενος, ὅστις νὰ ἀνεθῇ ἐπὶ δέκα ἔτη πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως ζημιῶν.

Ζ'. Συνταγματικὸν πολίτευμα ἐπὶ τὰς ἐξῆς βάσεις.

1] Ἡγεμῶν Χριστιανός, διοριζόμενος ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου· οὗτος διορίζει καὶ παύει τοὺς ὑπουργοὺς του, συγκαλεῖ καὶ ἀναβάλλει τὴν Βουλὴν τῶν Κρητῶν, ἀρχει τοῦ ἐπιτοπίου στρατοῦ, καὶ διορίζει ὅλους τοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ὑπαλλήλους ἐκ τῶν δύο φυλῶν ἀνεξαιρέτως.

Ὁ Ἡγεμὼν παύεται δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς ἐπὶ παραβιάσει τοῦ Συντάγματος καὶ ἐσχάτη προδοσίᾳ, ὅτε ἡ Πύλη ὀφείλει νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ.

2.] Ἀντιπροσωπεῖα ἐπιτόπιος, ἥτις θέλει φέρει τὸν τίτλον, «Βουλὴ τῶν Κρητῶν». Οἱ βουλευταὶ θέλουν ἐκλέγεσθαι ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πληθυσμοῦ ἐκάστης φυλῆς. Ἡ Βουλὴ ἔχει τὴν Νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ψηφίζει τὸν κατ' ἔτος προϋπολογισμόν, οὐδεὶς δὲ φόρος δύναται νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν τόπον ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Βουλῆς. Οἱ Νόμοι καθίστανται ἐκτελεστοὶ διὰ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ Ἡγεμόνος, ἃν ὁ Ἡγεμὼν ἀρνήται νὰ ἐπικυρώσῃ νόμον τινά, ἐπιστρέφεται οὗτος εἰς τὴν Βουλὴν, παρὰ τῆς ὁποίας, ἃν ψηφισθῇ καὶ ἐκ δευτέρου, γίνεται ἐκτελεστός.

3] Δικασικὴ ἐξουσία ἀνεξάρτητος τῆς Νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς· οἱ δικασταὶ διορίζονται ὑπὸ τοῦ Ἡγεμόνος ἰσοσπίως, παύονται δὲ ἐπὶ ἀνικανότητι ἢ παραβιάσει τῶν Νόμων. Νὰ συζητῶσι δικασήρια τοῦ Καδῆ, δικάζοντα τὴν μεταξὺ Ὄθωμανῶν διαφορὰν τῆς ἀπορρέουσας ἐκ τῶν αἰκογενειακῶν καὶ κληρονομικῶν σχέσεων.

4] Θρησκευτικὴ ἐλευθερία. Οἱ λειτουργοὶ τῶν δύο ἐπικρατουσῶν θρησκειῶν ἔχουν πνευματικὴν μόνον δικαιοδοσίαν· ἐξαρτῶνται δὲ ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πνευματικῶν ἀρχηγῶν των.

5] Ἐλευθερία τοῦ τύπου, κανονισθησομένη δι' εἰδικοῦ νόμου.

6] Ἐλευθέρᾳ ἐκπαίδευσις. Ἐκαστος εἶναι ἐλεύθερος, νὰ ἰδρῆ ἐκπαιδευτικὸν κατὰστημα, συμμορφούμενος μὲ τοὺς καθιερωτάς νόμους.

7] Δημοτικὴ αὐτοδιοίκησις. Εἰς τοὺς δήμους, τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς εἶναι μικτός, ὁ δήμαρχος, οἱ δημοτικοὶ πάρεδροι καὶ οἱ σύμβουλοι νὰ ἐκλέγωνται ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ ἐκάστης φυλῆς.

8) Ἡ Ἐπαρχία Σφακίων, ὡς ἔχουσα ἀνέκαθεν ἐξαιρετικὰ τινὰ προνόμια, νὰ ἀπολαμβάνῃ καὶ αὐθις τοιαῦτα, κανονισθησόμενα ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Κρητῶν.

9) Ἐλευθερία τῆς ἐμπορίας καὶ βιομηχανίας. Ὅλοι οἱ λιμένες τῆς νήσου ἀνοικτοὶ εἰς τοὺς ἀλλοδαπούς· ἕκαστος ἀλλοδαπὸς δύναται νὰ γείνη πολίτης Κρής, ἀφοῦ ἀποκατασταθῆ ἐν τῷ τόπῳ καὶ δηλώσῃ τὴν περὶ τούτου θέλησίν του.

10) Σύστασις Γεωργικῆς Τραπεζῆς.

Η.) Ἄμα τῇ παραδοχῇ τῶν ἀνωτέρω ὄρων τὰ ἐν τῇ νήτῳ ὀθωμανικὰ στρατεύματα νὰ ἀποσυρθῶσιν ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας καὶ τοὺς πύργους, ὠρισμένος δὲ ἀριθμὸς αὐτῶν νὰ κατέχη μόνον τὰ φρούρια τῶν πόλεων μέχρι τῆς συντάξεως τοῦ πολιτεύματος, μετὰ τὸ πέρασ τῶν ὁποίων ἐμβαίνει εἰς ἐνέργειαν ὁ τρίτος ὄρος.

Θ.) Μὴ ὑπάρχόντων ἐκλογικῶν καταλόγων, νὰ συνέλθῃ ἀμέσως ἕκτακτος συνέλευσις ἐκ πληρεξουσίων τὸ ἐν τρίτον Ὀθωμανῶν καὶ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν, οἵτινες νὰ ἐκλεχθῶσιν ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας, ὑπὸ δύο ἢ τριῶν ἀντιπροσώπων ἐκάστου χωρίου καὶ συντάξωσι τὸ πολίτευμα ἐπὶ τῶν ἀνωβάσεων ἐντὸς ἑξ μηνῶν τὸ πολὺ.

Ι.) Ἐγγύησις τῶν ἀνωθεν ὄρων ὑπὸ τῶν ἑξ Μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων τῶν ὑπογραψασῶν τὴν ἐν Παριτίσις συνθήκην τοῦ 1856.

Διὰ τῶν αὐτῶν δὲ ἀναφορῶν νὰ ἰκετευθῶσιν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῶν ῥηθρισῶν δυνάμεων, ὅπως μεσολαβήτωσι νὰ ἐπέλθῃ ἀμέσως ἀναγκωχὴ τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἕως νὰ ἀποφανθῶσιν αἱ χριστιανικαὶ Κυβερνήσεις περὶ τῶν αἰτήσεων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης.

Ἔπονται ἐννενήκοντα ὑπογραφαὶ πρωτότυποι, τὰς ὁποίας παραλείπομεν χάριν τῆς ὑπελήψεως τῶν ὀγδοήκοντα, ἴσως, ἐξ αὐτῶν, ἀθῶων, ὧν οἱ μὲν ἐκ πλάνης, οἱ δὲ ἐξ ἀγνοίας, οἱ δὲ καὶ δὴ ἀπειλῶν, ἔνιοι δὲ καὶ ἀπόντες ἦσαν ὑπογεγραμμένοι.

Ἄρνεῖσαι ταῦτα; οἱ τοῖχοι τῶν Ἀθηνῶν ἤχοῦσιν ἀκόμη τὰς στερεοτύπους λέξεις «ἡ πολυαρχία, ἡ Συνέλευσις πρέπει νὰ παύσῃ.» ποῖον ἦτο το πρόγραμμα

Σας εἰς Πετράδια, ἃς ὁμολογήσῃ ὁ φρονίμως κρίνας τότε Χιονουδάκης· καὶ ποῖον τὸ εἰς Λειβάδια, ἃς ἠχήσῃ ἢ Δαμάστα !!

Ταύτην λοιπὸν ἤλθες νὰ ὑβρίσῃς, καὶ δὲν ἐννοεῖς πατριῶτα, ὅτι ὑβρίζων τὴν Συνέλ. ὑβρίζεις τὴν ἐπανάστασιν, δικιωνεῖς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς καὶ ἀμαυροῖς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος σου; Τοῦτο πῶς δύναται τις νὰ τὸ ὀνομάσῃ;

* Ἐπειτα, ἀφοῦ ἡ Συνέλ. συνέκειτο ἐκ τῶν τυχόντων, θὰ ἦτο καὶ ἀνίσχυρος, ἐπομένως θὰ διελύετο λίαν εὐκόλως· πῶς λοιπὸν δὲν κατώρθωσαν τοῦτο οἱ ἐν Ἀθήναις ἐχθροὶ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ οἱ ἐν Κρήτῃ αὐθένται σου, ὧν διακαῆς μέριμνα ὑπῆρξεν ἀνεκαθὲν ἢ διάλυσις αὐτῆς;

Τὰ ὀλίγα ταῦτα καὶ περὶ Συνελεύσεως.

* Ἐλθωμεν δ' ἤδη εἰς τοὺς Ζυμβρακάκιδας, οὓς ἐξυμνεῖ ἐπὶ τοσοῦτον τὸ φυλλάδιον, (1) καὶ οἵτινες εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον προσφιλεῖς τῷ Σταυρούδῃ, ὥστε εἰς ἑκάστην σελίδα εὐρίσκει ἀφορμὴν, νὰ τοὺς παρουσιάζῃ, ὡς τὰ πρότυπα τοῦ πατριωτισμοῦ, τῆς αὐταπαρνήσεως καὶ τῆς πολιτικῆς συνέσεως ὑβρίζων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ τοῦτον πᾶσαν τὴν Κρήτην, τὰς Ἐπιτροπὰς ἐν Ἑλλάδι, τοὺς ἐν Ἑλλάδι παροίκους

(1) Ἐργάται τοῦ φυλλαδίου εἰσὶν αὐτοὶ οὗτοι οἱ Ζυμβρακάκιδες, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ· μάλιστα δ' ἐγὼ δικαιοῦμαι ἔτι μᾶλλον νὰ πιστεύω τοῦτο, καθότι ἐν τῷ Ἰπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Χιονουδάκη καὶ ἄλλων, ὁ Ἰωάν. Ζυμβρ. μοι εἶπεν ὅτι θὰ ἐξελέγξουν διὰ τοῦ τύπου ἡμᾶς τε καὶ τὸ τμήμα ἡμῶν. Ἴδού λοιπὸν ἐξεπλήρωσε τὸν λόγον τοῦ τοῦτον. Ἐπειτα δὲ εἶναι ἢ συνήθης τακτικὴ των.

πατριώτας, ἄλλους συμπαθόντας σωματάρχας, ἀνωτέρους καὶ κατωτέρους· ἐξέλαδες τὸν ἑαυτὸν σου καὶ 2 ἢ 3 ἄλλους ἐπαινουμένους, πολὺ στρατηγηματικούς. Τίς ἐμέμφθη τὸν ἀρχαῖον ἀγωνιστὴν τοῦ 21 Α. Μανουσogiαννάκη, ἢ τὸν Σ. Χιονουδάκη, ἢ τὸν Σεργάκη, καὶ ἤλθες σὺ νὰ τοὺς ἐπαινέσης μετὰ τοῦ ὀνόματός σου, διὰ νὰ ἐρεισθῆς νὰ ὑψώσης ἐπὶ τούτων τὸν Ἀρχηγόν σου, καὶ νὰ ὑδρίσης τὴν λοιπὴν Κρήτην ἅπασαν; οὔτε ὁ Κριάρης, οὔτε ὁ Χ. Μιχάλης, οὔτε ὁ Κορκίδης, οὔτε ὁ Σκαλίδης, οὔτε ὁ Γιαννουδοβάρης, οὔτε ἄλλος ἀρχηγὸς τοῦ δυτικοῦ τμήματος σοὶ ἀρέσκουσιν, οὐδ' οἱ τῆς Ῥεθύμνης, πλὴν τοῦ Μ. Σκουλά, ὅν ἐῖναι ἀξιοὶ τοῦ φυλλαδίου σου. Τοὺς δὲ τοῦ Ἀνατολικοῦ τμήματος κατ' οὐδέν λογίζεσαι· τίνας λοιπὸν σοὶ ἀρέσκουσιν, ἐντιμὰ πατριῶτα καὶ μεγάλε ἀγωνιστά;

Παρατρέξωμεν τὰ ἐν ταῖς λοιπαῖς σελίσιν θυμιάματα ταῦτα, καὶ ἀποβλέψωμεν μόνον εἰς τὰ ἐξῆς ἐμπεριεχόμενα ἐν ταῖς σελίσιν 57, 58 καὶ 61·

«Εἶναι ἀληθὲς ὅτι παρὰ πάσας τοὺς ἐν Ἑλλάδι σημαίνοντας Κρήτας ἐκτιμῶ πλείονον τοὺς ἀδελφοὺς Ζυμβρακάκιδας, καὶ τὸν Κ. Σταμ. Χιονουδάκην. Ἐκτιμῶ τοὺς ἀδελφοὺς Ζυμβρακάκιδας, διότι εἰς πάντας τὰς κρίσεις τοῦ ἔθνους ἐποχὰς ἐτάχθησαν πρὸς τὴν ἐθνικὴν μερίδα, κατὰ τε τὸ 1843 καὶ 1862, προσενεγκόντες εἰς τὸ ἔθνος τὰς ὑπηρεσίας των μὲ πᾶσαν θυσίαν των ἐκτιμῶ αὐτοὺς διότι ὁ εἷς τούτων, ὁ Κ. Ἰωάννης (καθόσον καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ καὶ δι' οἰκογενιακοὺς καὶ δι' ἄλλους λόγους δὲν ἠδύναντο τὸ αὐτὸ νὰ πράξωσι) κατήλθεν εἰς Κρήτην καὶ προσέφερε τὰς σπουδαιότατας ὑπηρεσίας ἐκτιμῶ αὐτοὺς, διότι συνεμερίσθησαν τὸν σκοπὸν τῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διαβημάτων τῆς ἰδιαιτέρας Πατρίδος των, ὡς τὸ πρακτικώτερον καὶ συμφερώτερον, ὅπως εἶχον τὰ πράγματα, διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν μέτρον, καὶ δὲν ἐδίστασαν νὰ ὑποστηρί-

ξωσιν ἀνδρικῶς τὰ φρονήματά των ταῦτα, ἀδιαφοροῦντες πρὸς τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας ὑβρεῖς καὶ ραδιουργίας τῶν ἐκμεταλλευτῶν τῆς Μεγάλης Ἰδέας, τῶν ἐχθρῶν τῶν ἐκτιμῶ αὐτοὺς διότι εἶναι οἱ μόνοι ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπισήμων Κρητῶν οἵτινες ἔχουσιν ἀνοικτὰς τὰς οἰκίας τοῦ εἰς τοὺς δυστυχεῖς συμπατριώτας των, μικροὺς καὶ μεγάλους, τοὺς ὑποδέχονται συμπαθῶς καὶ τοὺς παρηγοροῦσι τοῦλάχιστον, ἐνῶ οἱ ἄλλοι σημάινοντες Κρηῖτες καὶ τὰς οἰκίας των πρὸς αὐτοὺς κλείουσι καὶ τοὺς περιφρονοῦσιν. Ἐκτιμῶ αὐτοὺς διότι πρὸς μικρὰν ἀνακούφισιν τῶν ταλαιπωριῶν τῶν θυμάτων τῆς Πατρίδος των καταβάλλουσι πλεοντείας σχετικῶς τῶν ἄλλων Κρητῶν προσπαθείας, καὶ πρὸ ὑπουργοῖς καὶ πρὸ ἄλλοις δυναμένοις...

« Ἴδου ποίους ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι Κρητῶν ἐγὼ ἐκτιμῶ καὶ διὰ ποίους λόγους. Ὑμεῖς οἱ ἄλλοι ἐκτιμῶντες δεῖξατέ μας τὰς πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν πραγματικὰς ὑπηρεσίας των νὰ κλίνωμεν καὶ ἡμεῖς γόνυ ἐνώπιόν των! »...

« Πλὴν δὲν μᾶς λέγουσιν οἱ λοιδοροῦντες τοὺς ἀδελφοὺς Ζυμβρακιάκιδας, Κρηῖτες, διατὶ πράττουν τοῦτο, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι μικροὶ ἀπέναντι αὐτῶν ὡς πρὸς τὰς πραγματικὰς πρὸς τὸ ἔθνος καὶ τὸν Ἑλληνισμόν ὑπηρεσίας των! Ἄ! οἱ Ζυμβρακιάκιδες εἶναι κακοὶ διότι δὲν ἦσαν καὶ δὲν εἶναι ὁπαδοὶ τῶν ἐκμεταλλευτῶν τῆς Μεγάλης Ἰδέας! καὶ κατ' αὐτοὺς, πᾶς ὁ μὴ ὢν τοιοῦτος εἶναι ἀντιπατριώτης, εἶναι προδότης, εἶναι ἄξιος ἀγχόνης! Ἴδου τὸ πᾶν! »...

Ἄλλ' ἅς ἐξετάσωμεν καὶ ἐνταῦθα τὰ πράγματα, καὶ ἅς ἴδωμεν ὁποῖα ὑπηρεσίας προσέφερον εἰς τὴν Πατρίδα.

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐθνικῶν πάντοτε φρονημάτων των, ἡμεῖς δὲν ἐνδιαφερόμεθα· ἀδιαφοροῦμεν, ἂν ἦσαν ἐπαναστάται καὶ εἶχον συγχρόνως ἀλληλογραφίαν καὶ μὲ τοὺς περὶ τὸν Ὀθωνα. Ἀδιαφοροῦμεν ἂν ἦσαν φρούραχοι Παλαμιδίου καὶ αὔριον ἐξέπιπτον

τῆς θέσεώς των, ἀπολέσαντες τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν συναδέλφων των διὰ τὴν διαγωγὴν των.

Ὅα τοὺς ἐξετάσωμεν μόνον ὡς πρὸς τὰ Κρητικά.

Τὸν Χαρ. Ζυμβρ. κατὰ πρῶτον ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω προσωπικῶς, ὅτε τὸ 63, δ' ἐ ν ἐ ν θ υ μ ο ὄ μ ε θ α κ α λ ῶ ς, διὰ ποίας δυσαρρεσκείας του πρὸς τὸ Ἔθνος προσεκάλεσε Συνέλευσιν τῶν ἐνταῦθα Κρητῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ του, πρὸς ἣν ὑπέβαλε τὰ ἐξῆς,

«Ὅτι ὁ αὐτοχθονισμὸς πολεμεῖ ἡμᾶς φαντικώτατα, καὶ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐτυχήσωμεν καὶ νὰ εὐδοκιμήσωμεν ἐν Ἑλλάδι ἐκ τούτου.» ἐζήτησεν ὅθεν νὰ τὸν διορίσωμεν πληρεξούσιόν μας ἐν Κων]πόλει, ὅπως διαπραγματευθῆ ἐν ὀνόματι τῆς Κρήτης Ἡγεμονείαν κτλ. Ἐρωτῶ ἤδη πάντα φρόνιμον καὶ τίμιον ἄνθρωπον, ἦσαν ταῦτα ἔργα ἀνθρώπου πατριώτου μεγάλου, ὡς ἐιασμονίζονται οἱ περὶ αὐτὸν, νὰ τὸν ἀποκαλῶσι, ἀγαθοῦ, καὶ ὑγιεῖς ἔχοντος τὰς φρένας καὶ τὴν καρδίαν; Ἐπρεπεν ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, μέλος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν πρὸ ὀλίγου, νὰ ἐνσπείρῃ τοιαύτας ἰδέας εἰς τὴν σπουδαζούσαν νεολαίαν τῶν Κρητῶν; (διότι ἐκ ταύτης κυρίως καὶ ἐξ ὀλίγων ἐντίμων μὲν, ἀλλ' ἀπλοϊκῶν Κρητῶν συνεκροτήθησαν αἱ Συνελ. ἐκεῖναι, ἐπειδὴ οἱ σημαίνοντες, τὸν ἄνδρα γινώσκοντες, ἀπέσχον ἀπὸ αὐτάς.)

Ἐπειτα δὲ τοιαύτη ἀξίωσις δὲν ἠδύνατο, ἢ νὰ ἦναι ἀποκύημα κεφαλῆς νοσοῦσης· διότι τὸ νὰ νομίζη μὲν τις, ὑπαρχούσης ἐπαναστάσεως, ὅτι δύναται νὰ γείνη Ἡγεμῶν, εἶναι ὑποφερτὸν, τὸ νὰ πιστεύσῃ ὁμῶς τοῦτο, καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἦτο αὐτόχρημα μονομανία.

Ἐκ πατριωτισμοῦ ὅθεν ὠρμᾶτο εἰς τούτο, ἢ ἐξ ἰδιοτελείας καὶ ἐγωισμοῦ, διαβουκολῶν οὕτω τοὺς

Κρητας και ἑμπαίζων, ὅπως ἐπιδειχθῆ εἰς τὴν Κυβέρνησιν πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἀπλῶς ἀτομικῶν συμφερόντων ;

Τὸ ἐκτεθὲν πολλοὶ θὰ διστάσωσιν ἴσω; νὰ πιτεύσωσι, καὶ ὅμως εἶναι γεγονὸς, διότι ἐπανειλημμένως ἐγένοντο Συνελεύσεις ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ εἰρημένου Χαρ-Ζυμβρ. καὶ οὕτω τὴν σπουδάζουσαν νεολαία τῶν Κρητῶν, ἀντὶ νὰ συμβουλευῆ πατρικῶς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν δόξαν τῆς πατρίδος, καὶ νὰ προτρέπη αὐτοὺς εἰς τὴν παιδείαν, διέλυσε διὰ τῶν ἐντίμων πάντοτε ἐνεργειῶν του, καὶ τὸν συστηθέντα ὑπ' αὐτῆς σύλλογον, διότι ἐξελέξαντο δικαίως πρόεδρον αὐτοῦ τὸν ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τῶν Κρητῶν ἀκαταπαύστως προσπαθοῦντα κ. Β. Βυβιλᾶκη, ἧτις ἔκτοτε διηρέθη εἰς δύο στρατόπεδα, εἰς Ἑγεμονιστὰς καὶ Ἑνωτικούς, καὶ σφοδραὶ ἠγέρθησαν μάλιστα λογομαχίαι μεταξὺ των καὶ ἐντὸς τοῦ συλλόγου, μιχριστότου διελύθη ἔπειτα δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὰς ἐνεργείας ταύτας, ἀλλ' ἔγραψε καὶ πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος εὐρισκομένους Κρητας τὰ αὐτά. Ἐκ δὲ τῶν ἐπιστολῶν του καὶ ἡ ἐξῆς ἐν εἶδει ἐγκυκλίου, δημοσιευθεῖσα πολλάκις εἰς τὴν «Δικαιοσύνην» καὶ εἰς τὸν «Ραδάμανθυν», ἣν καὶ ἐγὼ ἀνέγνωσα ἐν πρωτοτύπῳ ὡς ἐξῆς.

Φίλοι Συμπατριῶται

Κύριοι.

Ἰωάννη καὶ Ν. Ῥικάκη, Ἰωάννη Γεραωνιώτα, Γεώργιε Κοζώνη, Κυδωνάκη, Ἐμ. Πωλιουδάκη, Αναγνώστη Τσουδερῆ, Σταυρούλη Νιῶτα, Ἰωάννη Σγουρῆ, Ἀντώνιε Καλλέργη, Χαράλ. Παππαδάκη, Σχλοῦστρε, Μενέλαε Σακρόβαφε, Ἀσημάκη, Λεβεντάκη καὶ λοιποί.

Ἐνόμισα ὅτι δὲν θέλω πράξει πρὸς τὸ καθήκον μου,

νά σᾶς εἰδοποιήσω ὅτι ἐφ' ὅσον ἠδυνήθην ἔπραξα τὸ καθήκον μου ἀντιπροσωπεύσας ἐν τῇ Β. ἔθνικῇ Συνελεύσει τοὺς συμπατριώτας μου· ἀλλ' ἐπειδὴ δυστυχῶς αἱ προσπάθειαι ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν συναδέλφων μου ἀπέβησαν εἰς μάτην, καθότι ἡ ἔθνικῇ Συνέλευσις καὶ πάλιν μᾶς καθυστέρησε τὸ δικαίωμα τῆς ἀντιπροσωπείας, ὅπερ μόνον εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι Ψαργιανούς ἐχορήγησε, δι' αὐτὸ τοῦτο ἔκρινα εὐλογον καὶ ἀξιοπρεπές μου καθῆκον ν' ἀποσυρθῶ τῆς Συνελεύσεως, καὶ ἀπεσύρθην.

Πεποιθὼς δὲ ὅτι καὶ διὰ τὴν γενομένην πρὸς ἡμᾶς ἐσχάτην ταύτην ἀδικίαν καὶ περιφρόνησιν, δὲν ἐλπίζομεν πλέον ἐν Ἑλλάδι τοῦ λοιποῦ ἠθικὴν ἡμῶν προαγωγὴν καὶ βελτίονα τύχην περὶ τῆς δούλης ἡμῶν πατρίδος, ἧς μετὰ μεγάλης θυσίας στερούμενοι διακείμενοι ἐνταῦθα, περιφρονούμενοι καθ' ἐκάστην, νομίζω ὅτι δὲν πρέπει νὰ μένωμεν πλέον ἀπαθεῖς καὶ ἀνεκτικῶς εἰς τὴν περιφρόνησιν ταύτην τῶν δικαιωμάτων μας, τῶν ἀκαταλογίστων, ἀλλὰ νὰ φροντίσωμεν πλέον περὶ βελτίονος τύχης καὶ προαγωγῆς ἡμῶν καὶ τῆς ταλαίνης πατρίδος μας· πρὸςπραγματοποιήσιν ὅθεν τῆς ἰδέας ταύτης φρονῶ ὅτι ὀφείλομεν ὁμονοοῦντες πάντες οἱ ἐνταῦθα Κρήτες νὰ ἐκλέξωμεν ἐπιτροπὴν, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ δώσωμεν τὴν ἐντολὴν νὰ πραγματοποιηθῇ μετὰ τῆς Υ. Πύλης, ὅπως εὐαρεστουμένη χορηγήσῃ εἰς ἡμᾶς τὰ ἐν Κρήτῃ δημευθέντα κτήματά μας, προνόμιά τινα ἐν αὐτῇ, ὅπως ἐπανερχόμενοι ἐκεῖ, δυνηθῶμεν νὰ βελτιώσωμεν τὴν τύχην μας ἐν τῇ πατρίδι μας, καὶ ζήσωμεν οὕτω τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς μας εὐδαιμονέστεροι εἰς τὴν γεννέτειραν ἡμῶν γῆν ταύτην, ἐν ἧ εἶμαι βέβαιος ὅτι θέλομεν φανῆ μᾶλλον χρήσιμοι αὐτῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς, ἢ διατρίβοντες ἀσκόπως τοῦ λοιποῦ ἐν Ἑλλάδι. Πρὸς ἐπίτευξιν ὅμως τοῦ σκοποῦ τούτου ἀπαιτεῖται γενναῖα ἀπόφασις, τόλμη καὶ αὐταπάρνησις πατριωτισμοῦ.

Καὶ πρὸς τὴν ἰδέαν ταύτην διατρίβων ἐνταῦθα κατ' αὐτὰς ὁ Δήμαρχος Ἀδάμαντος κύριος Πρινόλης εἶναι κα.

τὰ πάντα σύμφωνος, ὅστις ἔγραψε περὶ τούτου πρὸς τοὺς ἐκεῖ Κρητάς· τὸ αὐτὸ δὲ ἐγένετο καὶ πρὸς τοὺς ἐν Σύρῳ καὶ Μεθώνῃ.

Δέξασθε τοὺς ἀσπασμούς μου καὶ τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀπεριόριστον ἀγάπην μου, μεθ' ἧς ἔχω τήντι μὴν νὰ διατελῶ.

Ὅλος ὑμέτερος· X. ΖΥΜΒΡΑΚΑΚΗΣ.

Τὸν ἀληθῆ δὲ σκοπὸν τοῦ Χαρχαλάμτους ἐννοήσαντες οἱ Κρηῖτες, ἀπέκρουσαν αὐτὸν τε καὶ τὰς προτάσεις του.

Ὅτε δὲ τὸν Μαΐιον τοῦ 66, ἡ Γεν. Συνέλ. τῶν Κρητῶν διώρισεν Ἐπιτροπὴν ἐν Ἀθήναις ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων προσώπων, τινὲς τῶν φίλων τοῦ X. Ζυμ. ἐπρότεινον καὶ αὐτὸν ὡς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης. Ἀλλ' ἡ Γεν. Συνέλ. ἀπέρριψε πανψηφεί τὴν πρότασιν ταύτην· ἐπιμένοντες οἱ εὐάριθμοι φίλοι του καὶ ἀπειλοῦντες ἀποχώρησιν, ἐπανάφερον τὸ ζήτημα τῆς Συνελεύσεως διαμενούσης ἐν Κάμποις Κυδωνίας.

Ἡ Συνέλ. ἐξελέξατο ἑπταμελῆ Ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἐκ τῶν κ. κ. Α. Μανουσογιαννάκη, Κ. Βελλουδάκη καὶ Α. Κασελάκη ἐκ τοῦ τμήματος Χανίων τοῦ Μανιουδάκη καὶ Τσίχλη ἐκ τοῦ τμήματος Ρεθύμνης, καὶ τοῦ Ἀντ. Ζωγράφου καὶ ἐμοῦ ἐκ τοῦ τμήματος Ἡρακλείου, ἵνα ἐξετάσῃ καὶ ἀποφασθῇ περὶ τούτου. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη δι' ἕξ καθ' ἑνὸς ψήφων ἀπεφάνθη ἐγγράφως καὶ πάλιν κατὰ τῆς προτάσεως, ἡ δὲ Συνέλ. ἐν δημοσίᾳ συζητήσῃ ἐπεκύρωσε τὴν κρίσιν τῆς Ἐπιτροπῆς ἀπορριπτύτης τὸν Ζυμβρακάκη· τὸ παράδειγμα τοῦτο, ἄς χρησιμεύσῃ πρὸς τὸν Χαρχαλάμπον, ὅπως τὸν πείσῃ περὶ τῆς ἀληθοῦς ἐπιτροπῆς του ἐν Κρήτῃ, τὸν διδάξῃ δὲ καὶ εἰς τὸ μέλλον, ἵνα μὴ πλανᾷ αὐτὸς ἐκυτὸν καὶ τοὺς μὴ γνωρίσαντας αὐτὸν, καὶ νὰ ὀνειρευῆται Ἡγεμονείας κλ.

Καὶ διὰ τὸ εἶπαι ἐν κεφαλαίῳ, ὁ Χαράλαμπος κατ' ἀρχὰς μὲν τοῦ κινήματος ἦτο κατ' αὐτοῦ, μετ' ὀλίγον δὲ ὡς ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν χάριν τῶν ἐγωϊστικῶν σχεδίων του ἐξῴθει μετ' ἄλλων τὴν Κρήτην εἰς τὴν ἐπανάστασιν, καὶ γίνεται ὄργανον πρὸς ἀντιπολίτευσιν τοῦ Καλλέργη, καὶ ματαίωσιν βελτίονος τύχης τῆς Κρήτης, πέμπων διὰ τοῦ Κωσαροῦ εἰς τὴν Συνέλ. τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο, ὅπερ ἀδιαφιλονεικῆτως κατέστρεψε τὴν Κρήτην, ἐθυσίασε δὲ καὶ τὸν ἀείμνητον Καλλέργην, ὅστις ὑπέσχετο τοῖς Κρητῶν βελτιώσιν τῆς τύχης των, ἐὰν δὲν προέβαινον εἰς ἔνοπλον μετὰ τῆς Τουρκίας ῥῆξιν. Κατόπιν ἀποτυχόντος τοῦ ἀδελφοῦ του τῆς στρατηγίας ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βαφέ, ὅτε οἱ Σφακιανοὶ ἀπέδιωξαν αὐτὸν ἐκ τοῦ Ἀσκύφου ζητοῦντα τὴν ἐπ' αὐτῶν ἀρχηγίαν, ὅπερ διὰ τῶν ἐπιστολῶν του ἐξέθηκεν ὡς προδοσίαν· ὁ δὲ Χαράλαμπος περιέρχεται τὰς Ἀθήνας, δεικνύων τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ κηρύττων τὴν ἐπανάστασιν ἐκπνεύσασαν, ἀπεκάλει τοὺς Κρητὰς προδότας, (εἶνε δὲ τοῖς πᾶσι γνωσταὶ αἱ ἐκ τῆς συκοφαντίας ταύτης ἐπελθοῦσαι προσβολαὶ εἰς Σύρον κατὰ τῶν ἀθῶων θυμάτων τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Κρητικῶν γυναικοπαίδων, αἵτινες ἤθελον συμβῆ καὶ εἰς Ἀθήνας, ἐὰν θάρρος πατριωτικὸν καὶ κρίσις ὀρθὴ δὲν τὰς ἀνεχαίτιζε) μετ' ὀλίγον ἀναίρει ταῦτα πάντα διαβεβαιῶν τὴν ἰσχὺν τῆς ἐπαναστάσεως· ἔπειτα ἐκπεσὼν τῆς ὑπουργείας, ἐξ ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τὴν διάδοχον κυβέρνησιν τοῦ Κουμουνοῦρου, κηρύσσεται κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπελπίζων πάντας τοὺς ἐνταῦθα μεταβαίνοντας Κρητὰς καὶ ἐρεθίζων παντοιοτρόπως κατὰ τῆς Ἐλ. Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Ἐλ. Ἔθνους· ἐπὶ Ἀαλῆ κατ' ἀρχὰς προτρέπει τὴν συνθηκολόγησιν μετ' αὐτοῦ, εἰς δὲ τὴν κρίσιμον ὥραν συνιστᾷ ἐπιμονὴν τῶν Κρητῶν εἰς τὸν ἀγῶνα, ὑποσχόμενος μεγάλα πράγματα· ἔπειτα μόλις ἀναχωρήσαντος τοῦ Ἀαλῆ, ἢ κατάλληλος εὐκαιρία τοῦ νὰ ἐπωφεληθῆ ἡ Κρήτη παρέρχεται, καὶ ὁ ἔξοχος οὗτος πολιτικὸς ἀπελπίζει τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἐκβάσεώς του, πα-

ρακινεῖ δὲ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ συνθήματος « ἔνωσις, ἢ θάνατος. » ἐλεγχθεὶς δὲ διὰ τὴν ἀλλοπρόσαλλον ταύτην διαγωγὴν του, ἥτις καὶ ἄσκοπος καὶ ἀσύμφορος πλέον ἦτον εἰς τὸν ἀγῶνα, διαψεύδει διὰ τοῦ « Ἐθνοφύλακος » τὰς πρὸς αὐτὸν μομφὰς ταύτας καὶ διακηρύττει, ὅτι ἐργάζεται καὶ ὑπερμαχεῖ ὑπὲρ τῆς κρατύνσεως τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐπὶ τέλους γίνεται πῖσὸν ὄργανον καὶ εἰσηγητὴς τῶν Ἀγγλικῶν ψηφισμάτων καὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι κατασχυσάσης πολιτικῆς, ὑπηρετεῖ πάντα τὰ σχέδια, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν ὀλέθρια πρὸς τὴν Πατρίδα του, καὶ παρίσταται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ὁ ἴδιος τῆς ἐπὶ προφάσει ἀραιώσεως καὶ ἀποπομπῆς τῶν οἰκογενειῶν εὐρῶν ὅμως ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν καὶ κινδυνεύων, πραιτεῖται ἀμέσως τῆς ἐπιτροπῆς, ἵνα δημοκοπήσῃ. Δαμβάνει ἔπειτα τὴν καθημερινὴν σχέσιν τοῦ νοήμονος πρέσβεως τῆς Τουρκίας κ. Φωτιάδη, καὶ ὀσφραϊνόμενος τὴν ἡγεμονείαν τῆς Κρήτης, καθιστᾷ κέντρον ἀπληπισμένων καὶ ἀντεπαναστατῶν τὴν οἰκίαν του, χαλκεύει, καὶ παρουσιάζει τὸ σχέδιον τοῦ γνωστοῦ ἤδη ἐγγράφου τῆς 24 Ἰμβρίου [68. συνιστᾷ αὐτὸ θερμῶς ὡς τὸ μόνον σωτήριον διὰ τὴν Κρήτην, διερεθίζει τοὺς φίλους καὶ ὀπαδοὺς του κατὰ τῶν ἐναντίων τῶν σχεδίων του καὶ καταβαίνει μέχρι προσωπικῆς κατ' ἐμοῦ αὐθαιρέτου ἐπιθέσεως. (α)

Κατακριθεὶς ὑπὸ σύμπαντος τοῦ τύπου, ἀντιπολιτευομένου τε καὶ μὴ, διὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ὑπηρετούμενα ξενικά

(α) Γνωσταὶ αἱ εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπιθέσεις τῶν ὀργάνων του κατὰ τῶν ἀντιπάλων του· γνωστὴ ἢ ἐν τῇ ἐν Νεαπόλει οἰκίᾳ, ἔνθα συνήρχοντο οἱ βουλευταὶ καὶ ἐπίσημοι τῶν εὐρισκομένων, τότε ἐνταῦθα Κρητῶν πρὸς σύσκεψιν κοινήν, κατ' ἐμοῦ δολοφόνος σκηνῆ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Καβροῦ, κατὰ παρακίνησιν τοῦ Βαρδιδῆ, προκαλέσαντος ἐν τῇ συζητήσει ἐπίτηδες μέγαν ἀναθρασμὸν καὶ διενέξεις μεταξὺ τῶν ἐνωτικῶν καὶ τῶν φίλων του ἀνθεωτικῶν· ὁ δὲ καὶ ἀπεβλήθη ταύτης, ὡς μὴ ἔχων δικαίωμα, καθὼ καὶ τολμήσας νὰ μεταβῇ εἰς Κρήτην καὶ συναγωνισθῆ, νὰ παραυρίσκηται εἰς τοιαύτας συζητήσεις τῶν ἐπισήμων ἀγωνιστῶν· γνωσταὶ αἱ μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ Χ. Ζυμβρακάκη λαβοῦσαι χώραν κωμικοτραγικαὶ σκηναί, διότι ταύτας ἐξέθισα ἐν τῇ « Παλιγγενεσίᾳ καὶ τῇ Δικαιοσύνῃ. »

συμφέροντα, δχυροῦται κατ' ἀρχάς τάχα ὀπισθεν περιφρο-
νήσεως, σιγῶν ὡς μὴ δυνάμενος νὰ μεταβάλη τὰ πράγματα,
ἔπειτα δ' ἀποπειρᾶται διὰ τοῦ «Αἰῶνος» νὰ ἀπολογηθῆ,
ἀρνούμενος τὴν συνενοχὴν του εἰς τὰ γινόμενα.

Ἢδη δὲ διὰ τοῦ φυλλαδίου τοῦ Σταυρούδη ἔρχεται,
νὰ δμολογήσῃ μὲν τὴν πλήρη συνεργασίαν καὶ συνενοχὴν
του εἰς τὰς τελευταίας ἐν Κρήτῃ ἀσυγγνώστους ἀσχημίας,
νὰ δημοκοπήσῃ δὲ καὶ πάλιν, ὅτι διὰ τῶν μέσων τούτων
κατειργάζετο Ἡγεμονίαν, ἀλλ' ὅτι ταύτην τῷ ἑματαιώ-
σαμην ἡμεῖς! Δόξα, τῇ ἀληθείᾳ, καὶ κλέος εἰς τὰς πατρί-
δας, αἵτινες γεννοῦν παρομοίους ἀνθρώπους! Οὐδ' ἔχουν
ἀνάγκην ξένων ἐχθρῶν! Τοιοῦτος δυσυχῶς, ὁ Χαράλαμ-
πος, καὶ τοιαύτην διαγωγὴν ἐτήρησεν εἰς τὴν πατρίδα
του!! Διὰ νὰ τὸν γνωρίσουν δὲ καλλίτερον οἱ Κρήτες καὶ
νὰ ἴδωσι τὴν ἀνέκαθεν πολιτείαν του, νὰ ἐννοήσωσι δὲ, οἱ
Πληρεξούσιοι πόσον δίκαιον εἶχον, οἱ ἀποκλείσαντες αὐ-
τὸν ἐν Κάμποις ἀπὸ τῆς Κεντρ. Ἐπιτροπῆς, παρατίθεται
ἡ κατωτέρω ἀναφορὰ, ἀπὸ τοὺς διακρίνοντας τοὺς ἀληθεῖς
ἀπὸ τοὺς δολίους πατριώτας.

Πρὸ πολλῶν χρόνων διεννοήθη ὁ κ. Χ. Ζυμβρακάκης, νὰ
δεσπόσῃ ὅπως δῆποτε τῶν πατριωτῶν του, ἐλπίζων νὰ
κατορθώσῃ τοῦτο διὰ μόνης τῆς Τουρκικῆς προστασίας,
ὡς αἱ τελευταῖαι αὐτοῦ ἐνέργειαι ἀπέδειξαν ἐναργέστατα,
καὶ ἔνεκα τούτου δὲν ἄφινεν ἀνενόχλητον οὐδὲ ἄτομον,
οὐδὲ κοινότητα Κρητικὴν, ἐπιτιθέμενος κατ' αὐτῶν ὡς
θρασὺς καὶ ἀκάθεκτος σατράπης πρὶν εἶτι χειροτονηθῆ τοι-
οῦτος ἀπὸ τὸν Σουλτάνον, ὡς παρατηροῦμεν ἀπὸ τὴν ἀ-
νάγνωσιν τῆς ἐπομένης ἀναφορᾶς τῶν ἐν Μινῶα συνωκισμέ-
νων Κρητῶν χρονολογουμένης τὴν 2 Ἰουλίου 1850. καὶ
δημοσιευθείσης ἕκτοτε εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 231 φύλλον τῆς
τότε ἐκδιδομένης ἐνταῦθα ἐφημερίδος, ἡ (Ἐθνικὴ), ὡς ἔξῃς,

ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΙΗ.

«Ἐπὶ τὴν σκέπην τοῦ ὑψηλοῦ θρόνου τῆς Α. Μ. τοῦ
ἀγαπητοῦ ἡμῶν Βασιλέως καὶ τῆς Σ. Κυβερνήσεώς του

δικτελοῦντες οἱ εὐσεβῶς ὑποφινόμενοι Κρητες, ἐφρο-
νούσμεν, ὅτι οὐδεμίαν ἔχομεν χρεῖαν κηδεμονείας ἐτέρας
καὶ ἰδίως ἀνθρώπων ἀγνώστων καὶ ἀσχέτων παντάπασιν
μὲ ἡμᾶς.

Ἄπαρὰ πᾶσαν ὁμῶς προσδοκίαν, βλέπομεν σήμερον εἰς
τὸ ὑπ' ἀριθμ. 1109. φυλ. τῆς ἐφημερίδος, « ὁ Αἰών »,
τὸν κ. Χ. Ζυμβρακᾶκην, ἀναλαμβάνοντα αὐτοκλήτως τὴν
ἡμετέραν κηδεμονείαν, δυνάμει δῆθεν πράξεως τοῦ δημ.
Συμβουλίου ὑπ' ἀριθ. 16 τῆς 21 Ὀκτωβρίου ε. ε. (1850)
μὴ καθυποβληθείσης εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Νομαρχίας, οὐδ'
ὑπογραφείσης ἐν γνώσει τοῦ περιχομένου παρὰ τῶν ἐν
αὐτῇ ὑπογεγραμμένων συμβούλων ὡς ἀγραμμάτων. Τὴν
πράξιν ταύτην σπεύδομεν νὰ κηρύξωμεν ἄκυρον, καθόσον
ἀφορᾷ τὴν διδομένην εἰς τὰ ῥηθέντα πρόσωπα πληρεξου-
σιότητα περὶ βουλευτικῆς ἐκλογῆς καὶ παντὸς ἄλλου ἀο-
ρίστου συμφέροντος τῶν συνοικούντων καὶ σινοικισθησο-
μένων, καὶ ψεύδη ἀνύπαρκα διαλαμβανόμενα, ἔτιδῆθεν
ὁ κύριος οὗτος ἀνέκαθεν διεκρίθη ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ δήμου,
καὶ ἀπολαύει ὡς ἐκ τούτου τῆς γενικῆς τῶν Κρητῶν ὑπο-
λήψεως. Καθόσον ἀφορᾷ τὸν κ. Χ. Ζυμβρακᾶκην, δὲν
γνωρίζομεν νὰ ἔπραξέ τι καλὸν, οὔτε εἰς τὴν πατρίδα,
οὔτε εἰς τὸν δῆμόν μας· διότι καταγόμενος ἀπὸ οἰκογένει-
αν ὅλως ἰσήμενον, οὐδεὶς τῶν οἰκείων του μετέσχε τῶν
κοινῶν τῆς πατρίδος πραγμάτων εἰς οὐδεμίαν περίστασιν.
Αὐτὸς νέος ὢν παρεισέφρυσεν ὅπωςδῆποτε εἰς τὸ σχολεῖον
τῶν Εὐελπίδων, χάριν τῶν κρητικῶν θυσιῶν καὶ ἀγώνων,
καὶ ἀναδειχθεὶς ἀξιωματικὸς ἀπὸ τὸ σχολεῖον αὐτὸ, ἐ-
φηντάσθη ἀπὸ τὸ 1841, νὰ γείνη ἀρχιστράτηγος τῆς
Κρήτης· λαβὼν δὲ ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τῆς τότε ἐπαναστά-
σεως σημαντικόν τι ποσὸν χρημάτων, διὰ νὰ φροντίσῃ πε-
ρὶ τινῶν ἀναγκαίων, ἐφρόντισε δ' ἑαυτὴν στολὴν χρυσοῦ-
φοντον στρατηγικὴν, ἐφίππιον χρυσοκέντητον καὶ σημαί-
αν πολυτελεῆ, καὶ περιπλυνόμενος τῆδε κίκεῖσε, δὲν εἶ-
δε τὴν Κρήτην, εἰμὴ ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Μαλέα.

Ἐπελθούσης δὲ τῆς 3 Σεπτεμβρίου, ἐφαντάσθη καὶ οὐ-

τος, ὅτι εἶναι ἐν τῶν μεγάλων τῆς Ἑλλάδος προσώπων, καὶ ἔκτοτε δὲν παύει ραδιουργῶν καὶ ἀναμοχλεύων τὰ πάντα, διὰ νὰ ἀναδειχθῆ, ὅτι σημαίνει τι μεταξύ τῶν Κρητῶν, καὶ νὰ φανῆ φοβερός εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἣ τις ἤδη ἀρκούντως γνωρίζει αὐτόν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ συγκροτήσεις ἐπιτροπῶν συνεκάλεσε διὰ καταχθονίους σκοποὺς, ἀλλ' οὐδεὶς τὸν ὑπήκουσε· καὶ δημαϊρεσίαν ἐζήτησε, νὰ ἐνεργήσῃ μὲ τὴν γελοιώδη καὶ ματαίαν ἐλπίδα, νὰ καταστήσῃ τὸν δῆμον εἰς ἑαυτὸν ὑποχείριον διὰ τῶν παρ' αὐτοῦ προτεινομένων συμβούλων καὶ λοιπῶν τοῦ δῆμου μελῶν, ἀλλ' οὐδεὶς συνῆλθεν εἰς τὴν ψευδοφορίαν, ἀποδειχθέντος ἐκ τούτου, ὅτι οὐδεμίαν ἔχει εἰς τοὺς Κρητας ἐπιβρόχον.

« Ἀπελπισθεὶς δ' ἐπὶ τέλους καὶ γογγύζων κατὰ τῆς Ἑλλάδος, τῆς δούσης αὐτῷ τὴν ὑπαρξίν, μαινόμενος προεκάλεε τοὺς πάντας εἰς τὴν τῶν καθεστώτων ἀνατροπὴν, ἀλλὰ καταγελώμενος ὑπεκρίθη, ὅτι ἀποδημεῖ διὰ τὴν Κρήτην, φρονῶν ὅτι ἤθελε πτοήσῃ μὲ τοῦτο τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἐνῶ προηγουμένως εἶχε πλάσει ὁμοίον τι τοῦ ἀνωτέρω μνησθέντος πληρεξουσίου, διὰ μόνον τὸ πρόσωπόν του, τὸ ὁ τοῖον ἐπιδεικνύων τοῖς πᾶσιν, ἐξέφρασε τὴν λύπην του, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποδημήσῃ, ἀνατεθείσης αὐτῷ παρακλητικῶς, ὡς μόνου καταλλήλου καὶ ἱκανοῦ, τῆς ὑπεραπίσεως τῶν κρητικῶν δικαιωμάτων.

« Μὲ τὴν αὐτὴν δὲ προπέτειαν καὶ θρασύτητα ἐπεμβαίνει καὶ εἰς τὸ περὶ βουλευτικῆς ἐκλογῆς τοῦ δῆμου μας ἀντικείμενον, ζητῶν διὰ μυρίων μέσων νὰ διαστρέψῃ τοῦ λαοῦ τὴν συνείδησιν, καὶ νὰ μεταβάλλῃ δυναστικῶς τὴν ἀπόφασίν του, καταχρῶμενος ἔτι καὶ τὸ ἱερὸν ὄνομα τῆς Υ. Μ., καὶ τοῦ Σ. Ἰπουργείου τῆς, μὲ τὴν ματαίαν ἐλπίδα νὰ ἐκλέξωσι τὸν παρ' αὐτοῦ προτεινόμενον ὑποψήφιον, διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι διευθύνει τὰ πνεύματα τῶν Κρητῶν.

« Ταῦτα πάντα ἐκθέτοντες εὐσεβᾶστως πρὸς τὴν Υ. Μ. παρακαλοῦμεν, νὰ μὴ δώσῃ τὴν παραμικρὰν προσο-

χὴν ἢ ἀκρόασιν εἰς οὐδένα τῶν ἀνωτέρω δῆθεν πληρεξου-
σίων μας εἰς πᾶν ὃ, τι ἤθελον προτείνει ἐξ ὀνόματος τοῦ
δήμου καὶ τοῦ συνοικισμοῦ μας, ἢ καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἐκ
τῶν εὐσεβάστως ὑποφαινομένων Κρητῶν.

«Πεποιθότες δὲ, ὅτι ἡ Υ. Μ. πρόνοοῦσα πατρικῶς περὶ
τῆς ἀληθοῦς τοῦ συνοικισμοῦ μας εὐημερείας, θέλει εὐδο-
κῆσει, νὰ διατάξῃ ἀρμοδίως, νὰ παύσωσι τοῦ λοιποῦ αἱ
παραβιάσεις τῆς συνειδήσεώς μας καὶ αἱ ἔμμεσοι καὶ ἄ-
μεσοι ἐπεμβάσεις, τὰς ὁποίας ὁ λοχαγὸς κ. Ζυμβρακάκης
προκαλεῖ εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν πολιτικῶν μας δικαιο-
μάτων, ν' ἀπομακρυνθῇ δὲ, εἰ δυνατόν, καὶ ὁ ἴδιος ἐκ
τοῦ δήμου μας, διότι ἡ περαιτέρω παρουσία του ἐπαπει-
λεῖ τὴν διάλυσίν του. Ὑποσημειούμεθα μὲ σέβας βαθύ-
τατον.» Ἐν Προνοίᾳ Ναυπλίας, 2 Νοεμβρίου 1850.

Τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος

*Οἱ εὐπειθέστατοι καὶ πιστότατοι γυπῆκοι, δημόται
Μιρώας καὶ λοιποὶ Κρητες.*

(Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν δημοτῶν τοῦ δήμ. Μιρώας.)

Τῆς ἀνωτέρω ἀναφορᾶς προηγήθη καὶ ἄλλη πρὸς
τὴν Α. Μ., ἑτέρα, μεταγεγευστέρα αὐτῆς, πρὸς τὸν Νο-
μάρχην Ἀργολίδος, κατὰ τῶν ἐπεμβάσεων τοῦ κ. Χ.
Ζυμβρακάκη, δημοσιευθεῖσαι ἔκτοτε διὰ τοῦ τύπου, ἃς
παραλείπομεν ὧδε χάριν συντομίας.

*Ἐλθωμεν δὲ καὶ εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην.

Ἀπόντων καὶ ἡμῶν καὶ πολλῶν ἄλλων πληρεξου-
σίων ἐκ τῆς Συνελ. ὑπουργοῦντος τοῦ Χαραλάμπους
καὶ προτείνοντος τοῦ Σταυροῦδου, καὶ συντροφίας
μετὰ εἰκοσαήμερον συζήτησιν καὶ ἀποτυχίαν κα-
τωρθώθη τέλος, ὥστε νὰ προσκληθῇ τῶν τεσσάρων
ἐπαρχιῶν τοῦ τμήματος Χανίων ὄπλαρχηγός, καὶ
οὐχὶ γενικὸς ἀρχηγός, ὡς διαδίδουσιν, ὁ ἕτερος τῶν
ἀδελφῶν. οἱ Σφακιανοὶ τὸν ἀπέκρουσαν ὀμοθυμαδὸν,

καὶ αὐτὸς ὁ γέρ. Κώστας κατ' ἀρχὰς τὸν ἐπολέμει. Ἡ κατὰ τμήματα ἐκλογή του καὶ ἐπομένως ἤγεν. ἀρχηγία του, ἦν ἐπεζήτει, ἐματαιώθη ὑπὸ νοσημόνων τότε ἐν τῇ Συνελεύσει εἰς Πρόσνερον τῇ 2 7 μὲρ. [66. Ἐνθυμεῖται ἴσως τὴν ἐπιστολὴν, ἣν τότε ἔστειλε τῷ Χ. Μιχάλη, καὶ τὸν διέταττε, νὰ τὴν ἀναγνώσῃ τοῦ γέρ. Κώστα καὶ νὰ τὴν σχίσῃ.

Ὁ Χαράλαμπος, ὡς ὑπουργὸς, ἐφοδιάσας αὐτὸν μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα καὶ μὲ κανόνια ἀκόμι, τὸν ἀπέστειλεν εἰς Κρήτην διὰ τοῦ Πανελληνίου, τὰ ὁποῖα, μόλις ἀπεβιβάσθη, ἔθαψεν εἰς τὴν γῆν, (τόσῃν εἶχον γνῶσιν ἀμφοτέρου τοῦ ὄρεινου καὶ ἰδίως τοῦ ἐν Κρήτῃ πολέμου.) Ἐπειδὴ δ' ἤδη ἐν τῷ Δυτικῷ Τμήματι εἶχον ἀποσαλῆ ἀρκετὰ πολεμεφόδια καὶ ἄλλα, εἰς δὲ τὰ Τμήματα Ἑρακλείου καὶ Ῥεθύμνης δὲν εἶχον σταλῆ παντάπασι, διετάχθη οὗτος παρὰ τῶν ἀρμοδίων ἐπιτροπῶν νὰ μεταβῆ ἐκεῖσε πρὸς συνδρομὴν τῆς κινδυνεύουσας ἐπαναστάσεως. Οὗτος ὅμως, ἀδιαφορῶν, ἂν ἢ ἐπανάστασις εἶχε μᾶλλον ἀνάγκην τῆς ἐπικουρίας του καὶ τῶν δι' αὐτοῦ ἀποτελλομένων μέσων ἀλλαγῆ, ἀδιαφορῶν, ἂν ἐχάνοντο σπουδαῖα μάχαι ἐν Ἀσιποπούλω, ἐν Βρύτινα (πρώτη,) εἰς Βορρίζα καὶ Κρουσώνα, Κασταμονίτζα καὶ Κερᾶ διὰ τὴν ἔλλειψιν πολεμεφοδίων, ἀδιαφορῶν, ἂν ἢ Πατρίς ἐμελλε, νὰ πάθῃ ἐκ τῆς παραβάσεως τῆς διαταγῆς τῶν ἀρμοδίων, ἧτις ἐν ἄλλοις ἔθνεσι τιμωρεῖται διὰ τουφεκισμοῦ, ἀδιαφορῶν διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπαναστάσεως καὶ εἰς ἰδίους κενοδόξους σκοποὺς αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του ἀποβλέπων, ἐπροτίμησε νὰ ἀποβιβάσθῃ εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς νήσου εἰς Λουτρὸν Σφακίων, ἐνθα πρὸ καιροῦ φατρία τις περιέμενε αὐτόν· καὶ συνδαυλίζων τοὺς τμηματισμοὺς, ἐκήρυττεν ἔπειτα εἰς ἄλλους ἐν-

ταῦθα, ἐπηρεάζοντας τὸν ἀγῶνα, ὅτι ἔπρεπε τὸ τμήμα τοῦ Ἡρακλείου νὰ γεωργῆ, τὸ τῆς Ρεθύμνης νὰ μεσάζη, καὶ τὸ τῶν Χανίων νὰ πολεμῆ, κατὰ τὸν Ὀμηρικὸν τρόπον, φαίνεται, ἐζήτει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς νήσου. Θέλων δὲ νὰ κολακεύσῃ τοὺς Σφακιανούς, ὅπως καὶ οὔτοι τὸν ἀνακηρύξωσιν ὡς Ἀρχηγόν των, διένειμεν αὐτοῖς ἀποκλειστικῶς ἅπαντα τὰ ὄπλα καὶ τὰ ἐφόδια. Οἱ δὲ ὀξύνοες Σφακιανοὶ καὶ τὰ πράγματα ἐδέχθησαν, καὶ τὸν Ζυμβρακάκην οὐδέποτε ἀνεγνώρισαν Ἀρχηγόν, ἀποδιώξαντες αὐτὸν, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἕνεκα τοῦ ὁποίου θυμωθεὶς ἔπειτα, διεκήρυξεν, ὅτι τὰ διήρπασαν.

Πρὸ τῆς ἐλευσεώς του ἡ ἐπανάστασις ἐθριάμβευεν, ὁ ἐνθουσιασμός ἦτον ὑπέρμετρος, ἡ ἀρμονία μεταξὺ τμημάτων καὶ Ἀρχηγῶν ἦτο πλήρης. Μετὰ τὴν ἐλευσίαν του τὸν θρίαμβον τῆς ἐπαναστασεως διεδέχθη ἡ ἀποτυχία τοῦ Βαφφέ, τὸν ἐνθουσιασμόν ὁ μακροσμός καὶ ἡ ἀπελπισία, τὴν ἀρμονίαν ἡ διαίρεσις κ.τ.λ. (α)

(α) Ἴδου δὲ τί λέγει καὶ ἕτερος φιλαλήθης Ἄγγλος, ὁ εἰλικρινῆς καὶ φιλέλλην καὶ συναγωνιστῆς τῶν Κρητῶν, κ. Σκίφερ, διὰ τὸν Κρητικὸν ἀγῶνα, πρὶν τῆς ἀφίξεως τοῦ κ. Ζυμβρακάκη εἰς Κρήτην, ὡς ἀρχηγοῦ τῶν ὀλίγων ἐπαρχιῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ τῶν Σφακιῶν χειροτονηθέντος εἰς Ἀθήνας, ἐνῶ οὐδενὸς ἀρχηγοῦ ὄνομα ἠκούσθη καθ' ὅλην τὴν πρὸ αὐτοῦ ἐποχὴν τῶν θριάμβων τῶν Κρητῶν, ἐνόσω ἐπολέμου μεμονωμένοι, καὶ δὲν εἶχεν εἰσχωρήσει μεταξὺ αὐτῶν ἡ ἀνωτέρω μνημονευομένη ὡς μετ' αὐτοῦ ἐλθοῦσα διαίρεσις, ἕνεκα τῆς δοξασμοῦ καὶ σκοπίμου φιλαρχίας του.

Ἡ ἐνδοξότερα ἐποχὴ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως εἶναι ἡ ἀμέσως μετὰ τὸ ψήφισμα τῆς καταργήσεως τῆς τουρκικῆς δυναστείας ἐπὶ τῆς νήσου· οἱ Ὀθωμανοὶ ἠττήθησαν

διατί δὲ ταῦτα πάντα; Διότι μόλις πατήσας τὸ ἔλαφος τῆς Κρήτης, ἐζήτησε νὰ ἐπιδειχθῆ καὶ νὰ ἐπιβληθῆ ὡς Ἀρχηγὸς πρὸς πάντας, περιφρονῶν τὴν Συνέλευσιν καὶ τοὺς ἐπισήμους Ἀρχηγούς. Ἡ διαγωγή του δὲ αὕτη ἐψύχρανε πάντας, ὡς προσβάλλουσα τὴν φιλοτιμίαν των, εἴηρεσε τὰς ἐπαρχίας διὰ τὴν ἄδικον διανομὴν τῶν ἐφοδίων· οὐσηρέσθησε τὸν Κωσταρὸν, ζητήσας παρ' αὐτοῦ λόγον τῆς διαχειρήσεως μικροῦ ποσοῦ χρημάτων, διὸ οὗτος ἐγκατέλειψεν αὐτὸν, λέγων, « Ἡμεῖς ἐστρώσαμεν τὸ τραπέζι, νὰ ἔλθουν ἄλλοι νὰ φάσιν; »

Μήπως δὲ ἐσωφρονίσθη ἐκ τῆς ἀποτυχίας τοῦ Βαφῆ, νὰ ἀλλάξῃ διαγωγὴν; ἄπαγε!—Ἐν Ἀσχύφῳ εὐρισκομένου τοῦ Ζυμβρακάκη μετὰ τῆς Συνελεύσεως καὶ πολλῶν ἄλλων Ἀρχηγῶν καὶ ἐπαναστατῶν, ἦλθεν εἰς Ἐμπρόγιαλον τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην φορὰν τὸ Πανελλήνιον, κατὰ τὴν 24 Ἰβρίου [66, πλοιαρχούμενον ὑπὸ τοῦ Ὀρλώφ, καὶ ἔβριψε 30 μόνον σάκκους ἄλ' ὕρου καὶ ἀνεχώρησε· διὰ τούτους, οὓς ἐγκηρίως καὶ καταλλήλως δὲν ἐφρόντισε νὰ διασώσῃ ὁ Ζυμβ. διέταξεν ἔπειτα, ἐν πλήρει μέθῃ εὐρισκόμενος, ἐπανειλημμένως, νὰ μεταβῶσιν ὅλοι οἱ ἐπαναστάται, ἵνα σφάξωσι καὶ λεηλατήσωσι τοὺς ἐν Ἐμπροσγιάλῳ Σφακιανούς, διανείμας πρὸς τοῦτο διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν του τὰ ὀλίγα σωζόμενα ἔτι πολύτιμα φυσέκια, μηδὲλως ἀναλογιζόμενος τὸν κίνδυνον τῆς Πατρίδος, καὶ ὅτι προσέκρουεν οὕτω ἐπαρχικὰς φιλοτιμίας.

ἀμέσως εἰς ὅλα τὰ μέρη, ἢ δὲ συνθηκολόγησις τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, ὅστις ἀφρότως ἐπροχώρησε εἰς τὰ ἐνδότερα, παρέσχεν εἰς τοὺς ἐπαραστάτας ἐλπίδας ἐπιτυχῶς ἀντιστάσεως, τῶν ὁποίων προϊόντες δὲν ἐφείσθησαν.»

(Ἴδε Ταχυδρόμον Ἀθηνῶν 14] 26 Ἰβρίου. Ἄρ. 15.)

Μὴ εἰσακουόμενος δὲ εἰς τὰς τοιαύτας διαταγὰς του, καθότι θὰ ἐπήρχετο φρικώδης ἐμφύλιος πόλεμος, ἐμάνη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπέσπα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του, καταβλασφημῶν. — Εὐτυχῶς ἡ φρόνησις τῆς Συνελεύσεως καὶ τῶν ἐντοπίων Ἀρχηγῶν, ὡς καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν ἐθελοντῶν, οἵτινες συνελθόντες ἰδιαίτερος καὶ σκεφθέντες ἀπεφάνθησαν, ὅτι δὲν κατῆλθον εἰς Κρήτην νὰ ὑπηρετήσουν πάθη καὶ νὰ πολεμοῦν Χριστιανοὺς, καὶ ἰδίως ἡ διαγωγὴ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Νικολαΐδου, μεταβάντος αὐτοπροσώπως εἰς Ἐμπρόσγηλον καὶ συμβιβιάσαντος τὰ πράγματα, ἀπῆλλαξαν τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τὴν μελαιναν κηλίδα τῆς ἐμφυλίου ῥήξεως, τὴν ὁποίαν ὁ Ζυμβρ. προεκάλει.

Μὴ θέλων δὲ νὰ διαμεῖνῃ ἐφεξῆς ἐν Σφακίοις, μετήρην ἐκεῖθεν τὸ ἀρχηγεῖόν του καὶ τὸ μετέφερεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Κυδωνίας εἰς Ζοῦρβαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὴν αὐτὴν διαγωγὴν ἔδειξε, καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως τὴν αὐτὴν ἐτήρησε ῥαδιουργῶν, φατριάζων, διεγείρων ἐπαρχικὰ πάθη καὶ ἐρεθίζων μίση καὶ ἀντιζηλίαν.

Μὴ κατορθώσας νὰ ἔχῃ συμφασίας ἐν τῇ Συνελεύσει, ἐπροθυμοποιεῖτο ἐκάστοτε, ἔχων συνεργοὺς ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις, νὰ κατεργάζεται πρὸς διαλύσιν αὐτῆς. Μὴ δυνάμενος ἐπίσης διὰ τῆς εἰλικρινείας, τῆς νοημοσύνης, τῆς στρατιωτικῆς δεξιότητος καὶ τῆς ὑπεροχῆς νὰ συγκεντρώνῃ πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν ἀρχηγῶν, ἠρέθιζε τοὺς μὲν κατὰ τῶν δὲ, ἵνα ἐν τῇ διαιρέσει εὕρισκῃ ὑπαρξίν.

Ἀντεπολιτεύθη μανιωδῶς τὸν γίγαντα τῆς ἐπαναστάσεως Κριάρην, τὸ πρότυπον τοῦ ἠρωϊσμοῦ καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως, καὶ σοβαρὰς ἤψε διενέξεις μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ ἀχωρίσου συναδέλφου καὶ συνεπρ-

χιώτου του, νοήμονος καὶ γενναίου ἀρχηγοῦ Γ. Κορ-
κίδου· ἐκηρύχθη ἀπ' ἀρχῆς ἐχθρὸς ἄσπονδος τοῦ
Σκαλίδου, ἐρραδιούργει τὸν Χ. Μιχάλην διὰ τῶν καπε-
ταναίων τῆς ἐπαρχίας του, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Τίς
δὲ καὶ ἡ πρὸς τοὺς ξένους ἀρχηγούς καὶ σωματάρχας
διαγωγὴ του, ἔτι ἀξιόμεμπτος. Ὁ Ἰωάν. Ζυμβρ., ὁ
μη' ἐμίαν σταθερὰν ἀρχὴν καὶ ἰδέαν ἔχων, ὁ σήμερον
ἐνωτικὸς καὶ αὐριον ἡγεμονιστῆς, ὁ τὴν ἐσπέραν συν-
ισῶν τὸν μουτισμὸν εἰς τοὺς Κρητὰς καὶ τὸ
πρωὶ τὴν ἔνωσιν ἐπιμόνως, ὁ ἀπὸ σιγμῆς εἰς σιγ-
μὴν μεταβάλλων πολιτικὰ φρονήματα, ὁ διερεθίζων
τοὺς ἡμίσεις τῶν Κρητῶν κατὰ τῶν ἐτέρων ὑπὲρ τῆς
ἰδανικῆς ἡγεμονείας, κατήγγειλε τὸν ἐντιμὸν Τριτά-
κην καὶ δι' ἄλλα εἰς τὴν Συνέλ. ἐπισήμως, καὶ ὡς
διασπείροντα ἰ ἕας ὑπὲρ τῆς ἡγεμονείας.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10βρίου [66., ἐν ᾧ ὁ μὲν
Μουσαφὰς ἦτο ἐτρατοπεδευμένος εἰς Λάκκουσ καὶ ἠ-
πέλει νὰ εἰσβάλλῃ εἰς Σέλινον, καὶ ἅπαντες οἱ ἐπα-
νατάται, ἦτοι ἡ Συνέλευσις, ὁ Κόρακας, Ντε-
τιδάκης, Κορωνάιος, Βυζάντιος, Γενισαρλής, Νι-
κολαΐτης, Τριτίκης, Σμονλένσκης, καὶ Σαράτζο-
γλοῦς, συνεπομένων καὶ τῶν ἐκ τῶν Δυτικῶν ἐπα-
ρχιῶν πάντων ὁμοῦ, ἦσαν συγκεκεντρωμένοι ἐν
Σελίνῳ πρὸς ἀπέκρουσιν τοῦ Μουσαφᾶ, ἡ δὲ περί-
στασις ἦτο λίαν κρίσιμος, διότι ἂν ὁ Μουσαφὰς εἰσῆρ-
χετο εἰς Σέλινον, ἡ ἐπανάστασις ἔτρεχε τὸν μέγιστον
τῶν κινδύνων, ἂν τούναντίον ἀπεκρούετο, ἡ ἐπανά-
στασις ἐξηπλοῦτο καὶ ἐθριάμβευεν (ἀμφοτέρωθεν δὲ
κατεβάλλοντο μεγάλα προσπάθειαι ὑπὲρ τῆς νίκης·)
πολλοὶ ἔκρινον ἀναγκαῖον εἰς τὴν σπουδαιστάτην ταύ-
την περίστασιν νὰ διορισθῇ διευθυντῆς τῆς μάχης ὁ
Κορωνάιος· ἀλλ' ὁ Ζυμβρ. ἀπῆτει, ἡ νὰ ἦναι Ἀρχι-
στράτηγος, ἡ γαῖα μιχθήτω πυρὶ!

Πρὸς ἀποφυγὴν περισσοτέρων δυσχερειῶν ἀφέθη εἰς τὸν Ζυμβ. ἢ διεύθυνσις τῆς μάχης. Συνεπῶς ὅθεν ὤφειλε, νὰ κατοπτεύσῃ τὸν ἐχθρὸν, νὰ ἐπιτηρῇ τὰς κινήσεις του, νὰ προσδιορίσῃ τὰς ἀναγκαίας θέσεις, εἰς ἃς ἔπρεπε νὰ τὸν προσβάλωσιν οἱ ἡμέτεροι, νὰ διατηρήσῃ τὰς ἀναγκαίας φρουράς, καὶ ἐν γένει νὰ προβλέψῃ, ὅσα παρόμοιαι περιστάσεις ἀπαιτοῦν νὰ ἐνεργήσουν νοήμονες καὶ ἀξιοὶ ἀρχηγοί.

Ἄλλὰ τί συνέβη; Ὁ Ζυμβ., ἀντὶ νὰ μεταβῆ πρὸς τὸ κεντρικώτερον μέρος τοῦ Χριστ. στρατοπέδου, ὅπως ἐκαίθεν ἐνεργήσῃ ἀποτελεσματικώτερον τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ Μουσταφᾶ, διευθύνεται πρὸς τὰ ἐνδότερα τοῦ Ὀμαλοῦ εἰς Ἀχλασίδι. Ἱερεὺς δέ τις, συλληφθεὶς μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μουσταφᾶ, ὑπεχρεώθη νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὸ Σέλινον. Οὗτος κατορθώσας, νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν ἐχθρὸν ἐν καιρῷ νυκτός, ἐπορεύθη εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Χριστιανῶν, καὶ δεικνύων εἰς τὸν σωματάρχην Τριτάκην καὶ εἰς ἄλλους 20 λίρας, τὰς ὁποίας εἰς ἀμοιβὴν ἔλαβε παρὰ τοῦ Μουσταφᾶ, ἠρώτα, πόθεν ἔπρεπε νὰ τὸν ὀδηγήσῃ πρὸς ἀποτυχίαν καὶ ὄλεθρόν του. Τὰς πληροφορίας ταύτας ἔπεμψεν ἐγκρίτως ὁ Τριτάκ. καὶ ἄλλος δι' ἐπίτηδες πέζου πρὸς τὸν Ζυμβ. Ἄλλ' οὗτος δυσθυμῶν, ὅτι παρηνωχλεῖτο, τὸν ἀπέπεμψεν ἐπὶ προφασει, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ Ἱερεὺς ἦτο κατὰσκοπος, καὶ ἐξηκαλούθησεν ἀμερίμνως νὰ κοιμηταῖ. Μετ' ὀλίγον τρεῖς ἀλλεπάλληλοι ἀγγελιοφόροι ἐκ μέρους τοῦ συνταγματάρχου Γενίσκλη, τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα εἶχε καταλάβει, ὡς πρόσκοποι τὴν ἐπικαιροτέραν διάδοσιν τοῦ Μουσταφᾶ, εἰδοποιηθεὶς καὶ αὐτὸς περὶ τῆς ἐκκινήσεως του, προσεχάλει νὰ τῷ πέμψῃ βοήθειαν, πρὶν ἢ ἐξημερώσῃ. Ἄλλ' οἱ

φρουροὶ τοῦ Ζυμβ., διαταγὴν ἔχοντες παρ' αὐτοῦ, ἀπέπεμπον πάντα τὸν προσερχόμενον, ἐν ᾧ ὁ Γενίσαρλης μ' ὄλην τὴν διηνεκῆ ραγδαίαν βροχὴν ἐφύλαττεν ὁ ἴδιος σκοπὸς δι' ὄλης τῆς νυκτός, μὴ θελήσας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν μάνδραν, ἔνθα ἔμενεν ὁ Κόρακας· εἰὸ καὶ πρῶτος εἶδε τοὺς νύκτωρ ἐπελθόντας Τούρκους, καὶ πρῶτος ἐτουφεκίσθη, ἐρωτῶν, « τίνες εἰσθε; » καὶ σπεύδων, ἀναγγέλλει εἰς τὸν Κόρακα τὴν ἐπιδρομὴν. Ὁ Μουσταφᾶς λοιπὸν λίαν πρῶτὶ περιεκύκλωσεν ἡδὴ πανταχόθεν τὸν Γενίσαρλην, ἐν ᾧ ὁ Ζυμβ. ἀνεπαύετο εἰς τὸ ἐνδότερον μέρος τοῦ Ὀμαλοῦ, ῥέγγων . . .

Καὶ οὕτως ὁ μὲν Κριάρης καὶ γενναῖος Γενίσαρλης καὶ τὰ ὑπ' αὐτοὺς σώματα διὰ μεγάλης ἀνδρείας καὶ διὰ τῆς νοημοσύνης τοῦ ἀξιωματικοῦ Οἰκονομίδου, διεσώθησαν. Ὁ δὲ Ζυμ. καμαρόνων, ὡς ἀπλοῦς θεατῆς ἀπὸ Ἀγλαδίδι τὴν ἦταν τῶν ἡμετέρων, θριαμβευτικῶς εἰσῆλασε τὴν ἐπαύριον εἰς Κουστογέρακον, ἔνθα ἐκ νέου μὲ τὸ σπαθὶ διεφιλονείκησε τὰ πρωτεῖα τῆς ἀρχηγίας. Ἀμυχρητὶ λοιπὸν ὁ Μουσταφᾶς ἐγένετο κύριος τῆς ἡρωϊκῆς καὶ ἐνδόξου ἐπαρχίας Σελίνου ἀπορῶν καὶ ὁ ἴδιος.

Εἶναι ἀνάγκη, νὰ εἰπώμεν, τί ἡδύνατο νὰ πράξῃ εἰς τὴν τοιαύτην περίστασιν πᾶς ἄλλος ἀρχηγός, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς του 5 χιλ. ἐθελοντῶν καὶ ἐντοπίων. καὶ κατέχων τὰ στενὰ, εἰ ᾧν ἐμελλε νὰ διέλθῃ ὁ Μουσταφᾶς; Πῶς λοιπὸν δύναται τις νὰ χαρακτηρίσῃ τοιαύτην διαγωγὴν, καὶ ὁποίας τιμωρίας θὰ ἐκρίνετο ἄξιος, ἐὰν ἐδικάζετο ὑπὸ Στρατοδικείου;

Ἐν γένει δὲ ἡ διαγωγὴ του, ἡ ἀδράνειά του, ὁ δειλὸς χαρακτήρ του, ἐβλαψαν οὐσιωδῶς τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῷ Δυτικῷ τμήματι, ἔνθα καὶ θέσεις ὑπάρχουσι πολεμικώτεραι καὶ ἄνδρες ἐμπειροπόλεμοι καὶ ἄνδρῆσι.

Ἐνῶ δὲ οὐδεμίαν μάχην ἐκτὸς τοῦ Βαφφὲ διήθουνεν αὐτοπροσώπως, οἰκιοποιεῖτο τὰς ἐκθέσεις χάριν τῶν 300]20 φράγ. ἅτινα ἐλάμβανε κατὰ μῆνα· πράγματι ὁμως οὐδεμίαν ἀρχηγίαν εἶχε, διότι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ἐθελονταί, ὡς ἐκ τῆς διαγωγῆς του, τὸν ἐγκατέλιπον, οἱ δὲ ἐντόπιοι ἀρχηγοὶ Κριάρης, Σκαλίδης καὶ Καμπουρογιώργης τὸν ἀπεκήρυξαν καὶ ἐν στρατιωτικῷ συμβουλίῳ γενομένῳ ἐν Ἀποκορώνῳ ὑπὸ τῶν ἐντοπίων ἀρχηγῶν καὶ ὄπλαρχηγῶν κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 67 πρὸς προσβολὴν τοῦ Μεχμέτ Πασσᾶ ἀπεκλείσθη, θεωρηθεὶς ὑπὸ τούτων ὡς ἀπλοῦς σωματάρχης.

Ἰδοὺ ἡ ἀποκήρυξις

Ἐν Σταυρῷ Σελίου τῇ 9 Ἰουλίου 1867

Πρὸς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν καὶ τὴν Πρὸς Κυβέρνησιν τῶν Κρητῶν.

Διὰ τὰς τυραννικὰς τοῦ ἐχθροῦ πράξεις καὶ τοὺς δυσθαστάκτους φόρους, οὓς ἐπέβαλεν ἡμῖν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξουσίας του, μὴ ἀνεχόμενοι αὐτοὺς, ἀπεστατήσαμεν κατ' αὐτοῦ τοῦ τυράννου, ὑψώσαντες τὴν σημαίαν τῆς ἐντελοῦς ἐλευθερίας μας μετὰ τοῦ συνθήματος, « ἔνωσις ἢ θάνατος ». Κατὰ δὲ τὰς ἐνάρξεις τῶν ἐχθροπραξιῶν, διὰ περισσοτέραν συνάσπισιν καὶ σύνδεσιν τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν ἀπεφασίσαμεν ἀπὸ κοινοῦ οἱ διέποντες τὰ πράγματα, ἵνα προσκαλέσωμεν ἕνα ἐκ τῶν διακεκριμένων πατριωτῶν μας, δηλονότι ἔχοντα τὴν πολεμικὴν ἐμπειρίαν, ἵνα διοικῶν φρονίμως καὶ δικαίως συμμορφώσῃ τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας. Ὡς τοιοῦτος λοιπὸν προσεκλήθη ὁ κ. Καλλέργης εὐρισκόμενος εἰς Ἑλλάδα, ἀρνηθεὶς δὲ ἐκεῖνος προσεκλήθη ἕτερος ὁ κ. Χ. Ζυμβρακάκης, κἀκεῖνος δὲ μὴ θελήσας εἰς Κρήτην νὰ μεταβῇ ἐξ αἰτίας ἀγνώστου, ἀπέστειλε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην, τὸν ὁποῖον ὑπεδέχθημεν φιλικῶς, ἀγνοοῦντες τότε τὴν ἀνικανότητά του ἠλπίζομεν ὅτι θέλει συνασπίσει τὰς ἐπαρχίας καὶ

παροτρύνει αὐτὰς εἰς κάμμίαν μάχην. Ἄλλ' ἐξεναντίας εἶδομεν αὐτὸν ἀντὶ νὰ πλησιάσῃ νὰ διευθύνῃ τὰς μάχας, ὡς ἀρχηγός, νὰ ἀποφεύγῃ αὐτὰς, διαμένων εἰς ὑψηλότατα ὄρη καὶ εἰς τὸν Ὀμαλὸν καθ' ὅλον τὸ διάστημα ἀπὸ τῆς εἰς Κρήτην ἀφίξεώς του. Ἄχρι σήμερον οὐδέποτε ἐφάνη ἐν καιρῷ μάχης πλησίον τοῦ ἐχθροῦ, δίδων τὰς ἀπαιτούμενας ὁδηγίας. Ἰπὲρ τὰς 80. μάχας ἔχομεν συγκροτήσει κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδέποτε ἐφάνη . . . .

Ἔτερον.— Εἰς τὴν κρίσιμωτάτην περίστασιν τῆς πατρίδος μας κατὰ τὸν 10βρίον τοῦ 1866, ὅτε ὁ Μουσταφᾶ Πασσὰς εἰσέβαλεν εἰς Σέλινον, συναθροισθέντες ἵνα πολεμήσωμεν τὸν ἐχθρὸν καὶ μὲ τοὺς λοιποὺς σωματάρχας τῶν θελοντῶν καὶ ἐντοπίων, ὁ κ. Ζυμβρ., παρακινούμενος ἀπὸ φθόνον, ἐδίωξε τὸν Κορωναῖον καὶ λοιποὺς σωματάρχας τῶν ἐθελοντῶν καὶ ἐντοπίων τῶν ἀνατολικοκεντρικῶν Ἐπαρχιῶν, ὡς μὴ ἔχοντας τάχα τὸ δικαίωμα νὰ παλαίσωσιν εἰς τὸ Τμήμα τῆς ἀρχηγίας του· καὶ οὕτως ὁ στρατὸς ἐδιάλυσε, ὅπου μετὰ τοσοῦτου πολυαρίθμου στρατοῦ διοικουμένου ὑπὸ ἐμπείρου Ἀρχηγοῦ, ἡδύνατο οὐ μόνον τὸν ἐχθρικὸν στρατὸν νὰ καταστρέψῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον στρατάρχην αὐτοῦ νὰ συλλάβῃ ζῶντα, εἰς ἐποχὴν μάλιστα ὅπου ἐμάστιζεν αὐτὸν καὶ ὁ δριμύτατος χειμῶν εἰς τὰ ἐνδότερα καὶ ὄρεινά τῆς ἐπαρχίας μέρη. Ἀναχωρησάντων λοιπὸν αὐτῶν, κατέστημεν ἀδύνατοι τοῦ νὰ σταματήσωμεν τὸν ἐχθρὸν, καὶ ἀφοῦ ὁ Ζυμβρ. συνεβούλευσε τοὺς Σελινιώτας, νὰ παραδοθῶσι πρὸς ὑποταγὴν, διὰ νὰ σωθῶν, ἀνεχώρησεν εἰς Ὀμαλόν. Ἔσπε, ἐὰν δὲν μετεχειριζόμεθα αὐστηρὰ καὶ κολακευτικὰ μέτρα πρὸς τὸν λαόν, καὶ τὸ κατὰ δύναμιν πολεμικὰ πρὸς τὸν ἐχθρὸν, ἡ ἐπανάστασις ἦτον ἐσθεςμένη, καὶ εἰς ἐποχὴν μάλιστα καθ' ἣν ἦτο περιορισμένη εἰς τὰς ἐπαρχίας μας. Οὐδέποτε δὲ μᾶς ἐβοήθησεν, οὔτε ἔκκαμε στρατήγημά τι ὠφέλιμον πρὸς τὰς αἵματοβρεγμένας ἐπαρχίας μας, ἀλλὰ παντοῦ ὡς ἐκ τῆς ἀνικανότητός του ἀναφύονται διχόνοιαι, διαιρέσεις καὶ προσκόμματα.

Διὰ τὰς ἀνωτέρω αἰτίας, καὶ διὰ τὴν μὴν ὑποπέσουν αἱ ἐπαρχίαι μας εἰς χείρονα κατὰστασιν, τὸν ἀποκηρύττομεν ὡς ἀνάξιον τοῦ κυβερνᾶν αὐτάς, καὶ πρὸς γινῶσιν ὑμῶν, ὅπως εἰς τὸ ἐξῆς περιορισθῇ μόνον εἰς τὰς εὐνοϊκὰς πρὸς αὐτὸν ἐπαρχίας.

Οἱ ἀρχηγοὶ, ὀπλαρχηγοὶ καὶ καπεταναῖοι.
Κωνσ. Κριάρης, Α. Σκαλίδης, Γ. Καμπούρης, καὶ
88. ὑπογραφεὶ Καπεταναίων καὶ ὀπλαρχηγῶν.

Ἰδοὺ καὶ ἕτερον ἔγγραφον πρὸς τὴν Συνέλευσιν,
δι' οὗ αἱ ἐπαρχίαι ἐπιμένουσιν εἰς τὴν ἀποκήρυξιν...

Ἐν Μορῇ Σελίνου τῇ 27 Ἰαννουαρίου 1867.

Πρὸς τὴν Γεν. Συνέλευσιν καὶ τὴν Πρ. Κυβέρνησιν τῶν Κρητῶν . . . .

Τὴν διὰ τῶν κυρίων Πληρεξουσίων, Παρθενίου Περιίδου, κτλ. σταλείσαν πρὸς ἡμᾶς συμβουλευτικὴν ἐπιστολὴν σας λαβόντες, ἀνέγνωμεν μετὰ πάσης εὐχαριστήσεως. Καὶ καθόσον μὲν ἀφορᾷ περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμονοίας καὶ ἀγάπης, καὶ ἡμεῖς θέλομεν προσπαθεῖ παντὶ σθένει νὰ ὑπάρχη εἰς τὰς ἐπαρχίας μας, ἧτις μέχρι τοῦδε δὲν ἐξέλιπε. Περὶ δὲ τοῦ κ. Ζυμπρακάκη ἀπαντῶμεν πρὸς ὑμᾶς, ὅτι ἦτο περιττὸν, ὕστερον ἀπὸ ἐξ μηνῶν δίκαια παράπονα πρὸς τε τὴν Γεν. Συνέλ. καὶ Πρ. Κυβέρν., καὶ ἀφοῦ ἠναγκάσθημεν νὰ προβῶμεν εἰς τὸ μέτρον τῆς ἀποκηρύξεως, ἡ ἀποστολὴ τῶν Κων. Πληρεξουσίων, διὰ τὴν μᾶς συμβουλεύσουν νὰ τὸν δεχθῶμεν καὶ πάλιν ἀρχηγὸν μας.

Ὁ κ. Ζυμβρ. ὄχι μόνον ἠλίκησε τὰς ἐπαρχίας μας, παραιοπῆσας εἰς τὰς ἐκθέσεις του 85 μάχας, τὰς ὁποίας αἱ ἐπαρχίαι μας εἰς τὸ διάστημα τοῦ ἱεροῦ μας ἀγῶνος συνεκρότησαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ ἐλθὼν ἐσχάτως εἰς τὰς ἐπαρχίας μας, διέσπειρε λόγους φατριαστικούς, καὶ διὰ ῥαδιουργιῶν καὶ ὑποσχέσεων ἐπέσυρέ τινὰς εἰς τὸ μέρος του, ὡς μετεχειρίσθη τὴν αὐτὴν ῥαδιουργίαν καὶ πρὸς

ἡμᾶς, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ ὁ Κ. Μαυροκορδάτος Κυβερνήτης εἰς τὴν Πατρίδα μας, καὶ ἡ ραδιουργία τοῦ Ζυμ. συνετέλεσε νὰ βραδύνωμεν ἡμεῖς, νὰ ἀποφανθῶμεν τὴν γνώμην μας πρὸς τὴν Συνέλ., καὶ ὡς ἐκ τῆς βραδύτητος ταύτης, ἀνεφύησαν ἄλλα προσκόμματα, καὶ ἐμποδίσθη ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Πατρίδα μας. Τὸν δὲ κ. Ζυμβρακάκην ἡμεῖς πρῶτοι ὑπερησπίσθημεν εἰς τὰς δεινότερας περιστάσεις, ἀλλ' οὐδέποτε εἶδομεν αὐτὸν νὰ διευθύνη οὐδεμίαν μάχην εἰς τὰς ἐπαρχίας μας. Οὐδέποτε, δὲ σάκις ὁ ἐχθρὸς ὤρμησε λυσσῶδῶς καθ' ἡμῶν, ἐλάβομεν κλμμίαν ὀδηγίαν, ἢ συνδρομὴν παρ' αὐτοῦ. Τοιοῦτον λοιπὸν ἀρχηγὸν τί τὸν θέλομεν ἐπὶ κεφαλῆς; Ἐὰν ὁ κ. Ζυμβρακάκης ἐκακουγήθη εἰς τὴν πατρίδα, ἢ Πατρίς, ἐλευθερωθεῖσα, δύναται νὰ τὸν ἀνταμείψῃ διὰ τοὺς κόπους του· δὲν δύναται ὅμως νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ καὶ Ἀρχηγόν, ἀφοῦ εἰς ὀλόκληρον ἔτος ἀπεδείχθη ἀνίκανος τῆς πολεμικῆς· διότι ὁ φύσει ἀνανδρὸς δὲν δύναται, νὰ γείνη ἀνδρεῖος, ὅσον καὶ ἂν σπουδάσῃ εἰς τὴν στρατιωτ. Σχολήν.

Ἡμεῖς ἀναγνωρίζομεν τὴν τε Συνέλ. καὶ Πρ. Κυβέρν. καὶ εἰς ταύτας μόνας θέλομεν ἀπευθύνεσθαι καὶ ζητεῖ τὰς ὀδηγίας καὶ δέχεσθαι τὰς διαταγὰς αὐτῶν.

Παρακαλοῦμεν δὲ τὴν τε Συνέλ. καὶ Πρὸς. Κυβέρν., νὰ μὴ μᾶς προτρέψῃ ἄλλοτε, τοῦ νὰ δεχθῶμεν τὸν κ. Ζυμβρ. ὡς ἀρχηγὸν μας.

Οἱ Ἀρχηγοί.

Γ. Καμπούρης, Α. Σκαλίδης, Κ. Κριάρης.

Σημ. Αἱ ἀποκηρύξεις αὗται εἶναι ἢ σπουδαιοτέρα αἰτία τῆς μαριώδους τοῦ Ζυμβ. καταφορᾶς κατὰ τοῦ Σκαλίδου, ὅστις πρόσφυξ ἐνταῦθα ἀπὸ τοῦ 58, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπαρτάσεως, προθύμως κατηλθεν εἰς Κρήτην, ὅπου ἐκλεχθεὶς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου, ἐπολέμησε πάντοτε γενναίως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, διακριθεὶς, ὡς εἰς τῶν καλητέρων ἀρχηγῶν τοῦ τμήματος Χαρίωρ. Ἡ τὸν ὁμόφρων καὶ ἀχώριστος τοῦ ἥρωος Κριάρη, καὶ ἀμφό-

τεροι μετὰ τῶν ἀνδρείων ὀπαδῶν των, ὑπεσῆριξαν μέχρι τέλους τὰς ἐθνικὰς ἀρχάς· ἀμφοτέροι ἐπίσης ἀπελιπισθέντες περὶ τοῦ Ζυμβρακάκη, καὶ βλέποντες τὴν ἐσχάτην ἀνικαρότητα του, ἀπεσπίασθησαν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἐπειδὴ οὗτος διὰ πολλῶν φραδιουργιῶν ἠθέλησε γὰ καταστρέψῃ τὴν ἐπιβρόχην των, αὐτοὶ ἐπὶ τέλους ἐζήτησαν καὶ ἐπέτυχον, ὅταν ἦσαν παρόντες εἰς τὰ στρατιωτικὰ συμβούλια, γὰ ἀποκλείεται ἐξ αὐτῶν ὁ κ. Ἰ. Ζυμβρακάκης.

Ἔπεται αἱ γενικαὶ ἀποκρυβῆεις τῶν τμημάτων Ῥεθύμνης καὶ Ἡρακλείου κατὰ τῶν ἐγγένει ἀρτεθρικῶν ἐνεργειῶν τοῦ κ. Ζυμβρακάκη καὶ τῶν ἐξαπατηθέντων ὑπ' αὐτοῦ.

ΑΝΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ (ἴδε Σελ. 54.)

Πρὸς τοὺς Κυρίους Μ. Σκουλούδην, Ἀναγ. Μαρουσέλην, Ἀντ. Μ. Πουμπουλιάκη καὶ Κωσαρὸν Βολουδάκη.

Ἡ ἐπανάστασις ἡμῶν τῶν Κρητῶν ἐπήγαγεν ἐκ τῆς συναισθητικῆς αὐτοῦ τοῦ κρητικῆς λαοῦ καὶ τῶν καταπιέσεων. Τοῦτο δὲ ἐξεδηλώθη διὰ τῶν νομίμων πληρεξουσίων του καὶ τῶν ἔργων τῶν στρατιωτικῶν ἐν γένει. Πᾶσα ἀρχὴ ἐπαναστατικὴ, κατὰ λόγον αὐτῆς τῆς ἐπαναστάσεως ὑπαγορευομένη, εἶναι τότε μόνον παραδεκτὴ, ὅταν πηγάζῃ ἐξ αὐτῶν τῶν ὀργάνων, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν πεποιθήσεών του, δηλ. τῶν πληρεξουσίων του τῶν νομίμων. Τοῦτο ἐγένετο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὁ Κρητικὸς λαὸς διὰ τοῦτο ὑφιστάμενος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του, ὅσα ὑπέστη καὶ ὑφίσταται, ἀπέβλεψε πάντοτε εἰς τὴν Προσωρινὴν Κυβέρνησιν τῆς Κρήτης καὶ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν Κρητῶν. Ἀπὸ τῆς 4]13 Ἰουλίου καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς 24]6 Ἰουλίου λήγοντος ἔτους, καθ' ἓν ἡμέραν ἡ πατρίς τῶν Κρητῶν ἐμπορεύετο καὶ ἐπροδίδετο μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους σύμπαντος ἐπιδιωχθείσης τῆς Κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου ἐπὶ τῆς Κρήτης, ἢ οὐδέποτε οἱ χύσαντες τὸ αἷμά των καὶ οἱ προπάτορες ἡμῶν δὲν ἀνεγνώρισαν, ἢ δὲ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν Κρητῶν ἐπιέσθη καὶ

ὄργανον ἐγένετο μετὰ τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῶν προδιδόντων τὴν πατρίδα. Ἀμέσως ἡ Συνέλευσις διελύθη παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, αὐτοχειροτόνητοι δὲ ὑμεῖς παρουσιάζεσθε Κυβερνήται τῆς Κρήτης ἐν ὀνόματι τοῦ Κρητικοῦ ἀγῶνος, ἀφοῦ πρότερον ἐπεδιώξατε τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου ὑμεῖς αὐτοί.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν σὰς ἐξέλεξεν ὁ λαὸς τῆς Κρήτης, κηρύττομεν ὅτι δὲν ἀναγνωρίζομεν προσωρινὴν Κυβέρνησιν τῆς Κρήτης. Κηρύττομεν τὰς Ἐπιτροπὰς κατὰ τμήματα διοικούσας τὴν ἐπανάστασιν ἐν ὀνόματι τῆς ἐνώσεως. Οὐδεμίαν δὲ πρᾶξιν τῆς λεγομένης Κυβερνήσεως τῆς Κρήτης ἀπὸ τῆς 24]6 Σεπτεμβρίου, δὲν θέλομεν παραδεχθῆ οὔτε τὰς συνεπείας ταύτης εἰς τὸ μέλλον, ἐπιβαρύνει δὲ μόνον ἀτομικῶς τοὺς ἐργάτας ταύτης.

Ὅταν ὁ λαὸς τῆς Κρήτης συνέλθῃ εἰς ἐκλογὴν πληρεξουσίων μὴ ἐπισηκασάντων, καὶ ἡ Συνέλευσις ἤθελε συνέλθῃ ἄνευ ἐπιδράσεως καὶ ἐπιδείξει εἰς τὸν λαὸν Κυβέρνησιν τῆς πεποιθήσεως τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ ἔχουσαν σύνθημα τὴν ἔνωσιν, θέλομεν ἀναγνωρίσει ταύτην. Ὑμεῖς λοιπὸν κύριοι κατὰ συνέπειαν εἴσθε διαλυμένοι.

Ἀντίγραφον τῆς παρούσης πράξεως ἡμῶν θέλει κοινοποιηθῆ εἰς τὰς τρεῖς ἄλλας τμηματικὰς Ἐπιτροπὰς καὶ τὰς στρατιωτικὰς ἀρχάς, ἵνα αὗται συνεννοηθῶσι μὲ ἡμᾶς καὶ ἀναλάβωσιν ἐκάστη τὴν ἰσχύν της τὴν αὐτοδιοικητον ἐν τῇ ἐπαναστάσει μέχρι τῆς συνεννοήσεως ἡμῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἐφεξῆς καὶ τὸ κύρος ἀπέναντι τῶν πρακτόρων πάσης Κυβερνήσεως. Πρὸς δὲ καὶ εἰς τὰς ἐν Ἑλλάδι Ἐπιτροπὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἡμῶν. (α)

Δέξασθε κύριοι κτλ.

Ἐν Χουμργιάκῳ Μεραμβέλλου τῆ 30 10βρίου 1868.

(Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῆς ἐπιτροπῆς καὶ ὄλων τῶν πληρεξ. ἀρχ. ὀπλαρχ. καὶ καπετ. τῶν Ἀνατ. Ἐπαρχιῶν.)

(α) Τὰς ἀποκηρύξεις ταύτας καὶ ἄλλας πολὺ δριμυτέρας, ὡς καὶ ἐπίσημα ἄλλα ἔγγραφα κατὰ τῆς πράξεως τῆς

Καὶ τὸ τμήμα 'Ρεθύμνης, συνελθὸν προγενεστέρας ἐν γεν. συνελεύσει ἐν τῇ κώμῃ Κούμια τῆς ἐπαρ. 'Αγ. Βασιλείου, διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς ἀβούλου αὐτῆς πράξεως τῆς 24 7μβρίου 68, καθ' ἣν εἰ ἐκτελεσάι αὐτῆς ἀπεπειράθησαν καὶ διὰ φόνων ἔτι, νὰ ἐκδιώσωσι τὴν ὑπογραφὴν αὐτῆς εἰς Λειβάδια τοῦ Μυλοποτάμου, ἀπὸ τὴν μεγάλην καὶ ἀσύγκριτον πλειονοψηφίαν τῶν ἀνθισταμένων, (ὄτε καὶ τὸν ἐκ τοῦ αὐτοῦ τμήματος 'Εμ. Ψαρουδάκην ἐτραυματίσαν βαρέως) καὶ ἀπεκήρυξεν ἐπισήμως καὶ τὴν Γεν. Συνέλευσιν καὶ Κυβέρνησιν τῆς Κρήτης, ὡς ἀνεχθεῖσαν καὶ μὴ ἀποκηρύξασαν αὐτὴν δι' ἀποκηρύξεως αὐτοῦ χρονολογούμενης τὴν 10 9βρίου 68. καὶ ἀντεκαθίστα δι' ἄλλων τὰ μέλη αὐτῶν. 'Αντίγραφον δὲ τῆς ἀποκηρύξεως ταύτης ἔστειλεν ἀμέσως καὶ πρὸς τὴν Κεντρ. 'Επιτροπὴν ἐν 'Αθήναις, ἀπαγορευὼν αὐτῇ τοῦ ν' ἀναγνωρίζῃ περιπλέον τὰς ἐκπτώτους ταύτας ἀρχάς, ἀλλὰ τὰς συστηθησομένας.

'Ας ὑπολογίσῃ ἤδη πᾶς νουνεχῆς ἄνθρωπος, ποίαν διαίρεσιν ἔφερον καὶ εἰς ποῖον κίνδυνον ἐξώθησαν τὸν λαὸν τῆς Κρήτης οἱ εὐάριθμοι δῆθεν 'Ηγεμονισταί, ν' ἀλληλοσφαγῆ, ἐὰν εὔρισκον περισσοτέρους ὀπαδοὺς τῆς ἀβουλίας των, λησμονήσαντες, οἱ ἀγνώμονες, ποῖος ἀ-

---

24 7μβρίου, καὶ ἐν γένει τῶν ἐργασιῶν ταύτης, μοὶ ἀπέστειλαν ἀμέσως ἐνταῦθα ἐκ Κρήτης μὲ τὴν ἐντολήν, νὰ τὰς δημοσιεύσω. Τοῦτο ἐγὼ ἔνεκα τῶν περιστάσεων δὲν ἔπραξα, διὰ νὰ μὴ προκλῶνται τμηματικαὶ διαίρέσεις καὶ διαπληκτισμοὶ πρὸς βλάβην τοῦ ἀγῶνος, δι' ὅπερ καὶ ἐπετιμήθην ἀπὸ τὰς ἐν Κρήτῃ 'Επιτροπὰς καὶ Ἀρχηγούς. Ἡ διαγωγὴ μου αὕτη, κατὰ Σταυροῦδην, εἶναι φητριαστικωτάτη καὶ τμηματικὴ καὶ σήμερον δὲ διὰ ἰσχυροὺς λόγους ἀποφεύγω, νὰ φέρω ταῦτα πάντα εἰς φῶς.

νεδείκνυεν, ἐνέδυσεν, ἔτρεφε, καὶ ἐμίθωνεν ἀκόμι αὐ-
 τοὺς, ἀδικοῦσα τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀδόλον πίστιν, καὶ δι-
 ατηροῦσα αὐτοὺς, καὶ εἰς ἀνωτέρας θέσεις· οἱ ὅποιοι
 εἶχον ἤδη ἐτοίμην καὶ τὴν ἡγεμονικὴν σφραγίδα ἐξ
 Ἀθηνῶν, καὶ ἤρξαντο μεταχειριζόμενοι αὐτὴν, καὶ
 μόνον μετὰ τὴν ἀποκήρυξιν αὐτῆς, φοβηθέντες, μὴ
 σπαραχθῶσιν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τὴν ἀπέκρυψαν. Πῶς δὲ
 ἠδύνατο πλέον, ἐπανάστασις νὰ διατηρηθῆ ἢ νὰ τελεσ-
 φορήσῃ, ἀφοῦ ἐνέβαλον εἰς αὐτὴν ταιαυτα σπέρματα
 διχονοίας, καὶ ἐπὶ τῆ ὑποθέσει ὅτι δὲν ἦτον οὐδεμία
 ἄλλη ἐπιβουλὴ ἢ πρόσκομμα; ! Καὶ ἀφοῦ μάλιστα ἡ
 προδοσία κατώρθωσε νὰ πείσῃ ὀλίγους τινὰς ἰδιοτε-
 λεῖς ἢ ἀσυνέτους, νὰ κηρυχθῶσι πανδήμως ἐπίορκοι,
 νὰ ἀρνηθῶσι τὴν ἔνωσιν, χάριν τῆς ὁποίας καὶ
 μόνον ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ κόσμος ὅλος συνεκ-
 νήθη ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τῶν Κρητῶν, ν' ἀναγνωρίσω-
 σιν ἐκ νέου τὴν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων καταργηθεῖσαν
 ἤδη κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, ὡς εἶδομεν ἐν τῷ
 μνησθέντι ἀνωτέρῳ (σελ. 54-57) ἐξευτελιστικῶ τῆς ἐπα-
 ναστάσεως ἐγγράφῳ· καὶ ποῖος ἐτόλμα πλέον νὰ πο-
 λεμήσῃ ἐχθρόν, ὃν ἀναγνωρίζει κυρίαρχον; Διὸ καὶ ὁ
 κ. Ἰ. Ζυμβρακάκης, καὶ πρότερον μὲν, ἀλλὰ μετὰ
 τὰς πράξεις ταύτας ἰδίως, ἀναχωρῶν, συνεβούλευε
 τὴν ὑποταγὴν, ἣτις καὶ ἐπραγματοποιήθη, κατὰ πρῶ-
 τον ἀπὸ τοῦ ὀλίγου ὁπαδούς του, ἐν ᾧ ἡ λοιπὴ
 Κρήτη ὅλη ἐπολέμει μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Πέτρο-
 πουλάκη, τὸν Δεκέμβριον 1868.

Τελευταῖον δὲ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐν Ἑλλάδι ἰσχυ-
 ούσης πολιτικῆς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς τὰ Ἀγγλι-
 κά ψηφίσματα, εἰργάσθη τοσοῦτον φανατικῶς καὶ ἀπρο-
 καλύπτως, ὁ Ζυμ. ὥστε πρῶτην φοράν ἐξελθὼν τοῦ Ὀ-
 μαλοῦ καὶ Δέσκου ἐφέρετο διδάσκων ὡς ἱεραπόστολος

εἰς τὸ τμήμα Ῥεθύμνης, ἵνα παραπονεθῆ εἰς Πετρά-
 δια, καθὼς τώρα καὶ ὁ Γραμματεὺς του, ὅτι δὲν ἐγι-
 νε πληρεξούσιος ἢ Κυβερνήτης, ἢ ἄλλο τι, καὶ διὰ τὴν
 λάβη ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ τμήματος Ῥεθύμνης
 πληρεξούσιον, ἀφοῦ δὲν ἤδυνήθη νὰ λάβη ἀπὸ τὰς
 ἐπαρχίας, ἐν αἷς ἐπεβλήθη ἀρχηγός, καὶ ἀπὸ τὴν Ἐ-
 πιτροπὴν Μαλεβυζίου καὶ Μεσσαράς καὶ Τεμένους,
 (ἀπὸ τὴν τῶν Ἀνατολικῶν δὲν ἐζήτησε προσκρούσας
 εἰς τὴν Ἰδην), νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα πληρεξού-
 σιος γενικός, νὰ εὔρη τὸν ἕτερον Γενικὸν τῆς Κρήτης
 πληρεξούσιον καὶ ἀρχιεπαναστάτην, ὡς εἰς ἰδιογράφους
 διατριβὰς αὐτοκηρύττεται, Παρθένιον Κελαϊῶτην, διὰ
 νὰ σώσῃσι δῆθεν τὴν Κρήτην, εἰς τὴν οἱ ἐσωτερικῶς δι-
 ευθύνοντες ταύτην ἦσαν ἀνίκανοι, οἱ δὲ ἐξωθεν μερι-
 μνῶντες ἦσαν ἀβέλτεροι. Ἀλλὰ λαδὼν ἀπὸ τὴν Ἐπι-
 τροπὴν Μαλεβυζίου κλ., οἷαν ἔχει εἰς χεῖρας του ἐγ-
 γραφον ἀπάντησιν καὶ κατηχήσας καλῶς τὸν Μιχαὴλ
 Σκουλαῖν καὶ τὸν ἠγούμενον τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος,
 καὶ τοὺς ἥρωας τῆς Δαμάστας, κατήλθεν εἰς Μπαλῆ,
 ἵνα ἐμβαρκαρισθῆ· τοσοῦτον δ' εἶχεν ἐξεγείρει κατ' αὐ-
 τοῦ τὰ πνεύματα τῶν πλειόνων, ὥστε πλὴν τοῦ ὅτι ἡ
 Ἐπιτροπὴ Μαλεβυζίου ἐσκέφθη, πῶς νὰ πολι-
 τευθῆ πρὸς τοῦτον, συνέβη καὶ τὸ ἐξῆς.—
 Ὅτε ἐξ ἄλματος μεγάλου ἐσκέφθησαν τινὲς νὰ μετα-
 φέρωσι εἰς τὰς ἠπειρωτικὰς ἐπαρχίας τὴν ἐπαναστα-
 σιν μὲ 60 τουφέκια, καὶ ἀνάλογα φυσέκια, καὶ 300
 σημαίας, καὶ μὲ τὴν πείναν καὶ τοὺς ἐθελοντὰς τῆς
 Κρήτης, ὁ Λόγιος ἔκρινεν ὅτι ἡ πρότασις αὕτη εἶναι
 ἴση μὲ ἐκείνην, ἣν ὁ τε Κωσταρὸς καὶ Συμβρακάκης
 ὑπεστήριζεν πάντοτε, καὶ τότε μάλιστα νὰ διώξωσι
 δηλ. τοὺς ἐθελοντὰς, ἀφοῦ εἶχον ἤδη κατηχήσει πολ-
 λούς ἀπηυδηκότας καὶ ἀπλυστάτους Κρητας, ὅτι ἔ-

νωσις δὲν γίνεται, καὶ ὅτι ὁ λαὸς πρέπει νὰ βιάσῃ, ὅπως δῆποτε τοὺς πληρεξουσίου νὰ ἔλθωσιν εἰς ἔνσημεϊον, εἰς ὃ νὰ σωθῇ οὗτος, ὡς ἔλεγον, πράγματι δὲ νὰ πέσῃ ἢ ἐπανάστασις σιωπηλῶς. Ἐν μυστικοσυμβουλίῳ τῆς Προσ. Κυβερνήσεως εἰς Βρῦσαις Ἀμαρίου καὶ ἐν νυκτὶ, ὑπεστήριξεν οὗτος νὰ δώσωσι διορισμοὺς εἰς τινὰς τῶν ἐν Κρήτῃ σωματάρχων νὰ κομίσῃ δὲ τούτους, οὓς ἔδει, τριμελῆς Ἐπιτροπὴ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἐκ τοῦ πλησίον ἐρευνῶσα νὰ ἴδῃ τὰς διαθέσεις καὶ τῶν ἐθελοντῶν καὶ τῶν Κρητῶν, καὶ τί ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ τί δύναται τῶ ὄντι νὰπραχθῇ, καὶ νὰ δώσῃ ὅσας ἐδύνατο ὁδηγίας.— τοιαύτη ἐξελέχθη αὐτὸς ὁ Λόγιος, ὁ Τζανουδάκης καὶ Φραγκομιχαλάκης. Ὁ Λόγιος ἀναμένων εἰς Μελιδόνι Μυλοποτάμου συνήντησεν ὅλους τοὺς σωματάρχας συμφωνήσαντας νὰ μὴ ἀπέλθωσιν. Ὁ κ. Ζερβομπεάκος δύναται νὰ ὁμολογήσῃ μετὰ πόσης σπουδῆς ἔπρεπε νὰ τρέξῃ μὲ τὸν Λόγιον καὶ τὸ σῶμά του εἰς Γωνιαίς πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Ἐπιτροπῆς Μαλεβυζίου, ἔνθα πρῶτον καὶ ἀμέσως ἐφάνησαν οἱ καρποὶ τῆς ῥαδιοουργίας τῶν ἐργατῶν τοῦ σκότους. Τότε ἐκομίσθη ἡ εἰδήσις, ὅτι τὸ ἀτμόπλοιον ἢ «Ἐνωσις» θὰ προσορμισθῇ εἰς Μπαλῆ, ἔνθα καὶ ὁ Ι. Ζυμβρακάκης περιέμενε νὰ ἀποπλεύσῃ, καὶ εἶπον νὰ καταβῶσι νὰ ἐξασφαλίσωσι τὸ φορτίον. Κατερχομένων, ὁ Μίτσας καὶ ἄλλοι εἶπον, «Δέχεσαι, Λόγιε, νὰ σοῦ συλλάβωμεν τὸν Ι. Ζυμβρακάκην, νὰ τὸν δικάσῃτε, δι' ὅσα κηρύττει καὶ νὰ τὸν τουφεκίσωμεν;» «Ὁχι ἀπεκρίθη οὗτος, διότι οὔτε φρόνιμον εἶναι, οὔτε καλόν. Ἐπειτα αὐτὸς ἀναχωρεῖ καὶ ἡμεῖς ἀδιαφοροῦντες δι' ὅ,τι καὶ ἂν εἶπε τυχόν, ἀποφεύγομεν μίαν κακὴν μνήμην εἰς τὸ ἔπειτα.» Θὰ τὸ μετανοήσῃς ἀργότερα, ἀνταπεκρίθη. Τῶ ὄντι τὸ με-

τενόησαν εἰς Λειβάδια καὶ Δαμάσταν. Ὁ αἰοίδιμος Κ. Τσάκωνας ἐφρύαξεν ἔπειτα εἰς τὴν ἄρνησιν ταύτην τοῦ Λογίου. Ὁ Α. Μίτσας καὶ ἄλλοι ὁμολογοῦσι ταῦτα.

Παραλείπων τὰ λοιπὰ, σὲ παρακαλῶ, ἀφοῦ τοὺς ἐκτιμᾷς διὰ τὰς μεγάλας θυσίας των εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ τὰς ἀπείρους ἐπιδαφιλεύσεις των πρὸς τὰς προσφύγους οἰκογενείας, νὰ μᾶς εἰπῆς ὠρισμένως, ὅποια ποσὰ κατέβαλον ἀμφοτέρω ὄντοι ὑπὲρ τῆς Κρήτης, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐτιμῆθησαν, ἐδοξάσθησαν καὶ ἀνήλθον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἔδραν τοῦ Ὑπουργοῦ, νὰ μᾶς ἀριθμήσῃς δὲ τὰ θύματα τῆς ἀσυνέτου πολιτικῆς των, τὰ ὅποια περιέθαλψαν, ἐνέδυσαν, ἐχόρτασαν, καὶ ἐφιλοξένησαν!!!

Σὲ παρακαλῶ ἐπίσης, ὡς γραμματέα του, νὰ μᾶς εἰπῆς, ὅποιαν χρῆσιν ἐποίησατο τῶν κατὰ μῆνα τακτικῶς ἀποστελλομένων αὐτῷ 300 [20 φργκ. ἐκτὸς τῶν ἐκτάκτων. Ἐπὶ ὑποθέσει, ὅτι ἐπὶ 20 μόνον μῆνας ἐλάμβανε ταῦτα, ἔλαβε 6000 | 20 φργ, ἧτοι 138 χιλ. δραχ. περίπου. Ἐκ τούτων, ἐξ ὅσων ὁ ἴδιος εἶδον, καθ' ἃς ἔχω πληροφορίας ἐκ τῶν ἐντοπίων ἀρχηγῶν τοῦ τμήματός του, Χανίων, καὶ κατὰ τὴν γενικὴν γνώμην τῶν Κρητῶν, ἐλάχιστον μέρος μόνον ἐχρησίμεισε πρὸς φατριασμοὺς καὶ διαιρέσεις πρὸς βλάβην τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς Κρήτης, τὰ δὲ λοιπὰ κατεχράσθη δύναται βεβαίως ὁ Ζυμβρακάκης νὰ ἀποστομώσῃ τοὺς κατηγοροὺς του, δίδων ἔλεγχον τῆς διαχειρήσεώς του ταύτης, καὶ ὀφείλει μάλιστα νὰ πράξῃ τοῦτο, καθὼ στρατιωτικὸς καὶ καθὼ διαχειριστὴς τοιαῦτα μέγала χρηματικὰ ποσὰ εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἄλλ' ἐν ὅσῳ δὲν πράξει τοῦτο, οἱ Κρητες σὺν τοῖς ἄλλοις δικαιοῦνται, νὰ τὸν θεωρῶσι καὶ ὡς καταχραστὴν τῶν αἱμάτων των.

Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ τοῦ Ι. Ζυμβρ. αἶ ἐν Κρήτῃ πραγματικαὶ ὑπηρεσίαι του. Ὅθεν καὶ δικαίως οὗτος ἀπεκλήρυχθη ἐπισήμως.

Ἄς ἴδωμεν δὲ καὶ τὸν ὑπὸ σοῦ θαυμαζόμενον Κωσταρόν.

Οὗτος εἶναι ἐκ Σφακίων μὲν, ἀποκατεστημένος δὲ ἐν καλῇ καταστάσει ἐν Βαφρῇ Ἀποχωρόου. Ἐλαβεν ἐνεργὸν καὶ σπουδαῖον μέρος εἰς τὸ κίνημα τῶν 58, κατὰ δὲ τὰ 59, διὰ συμβάν τι ἐν τῷ χωρίῳ του μεταξὺ Ἀλβανῶν φρουρούντων αὐτόθι καὶ τῶν χριστιανῶν, ἐν ᾧ ἐφονεύθησαν, ἂν δὲν μ' ἀπατᾶ ἡ μνήμη, τρεῖς Ἀλβανοὶ, ἀποδοθὲν εἰς αὐτὸν, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Χουσνὶ Πασσᾶ καὶ καθεύρηθη, πολλὰ ὑποστάς δεινά. Ἡ διαγωγή τοῦ Χουσνὶ ἀνύψωσε τὸν Κωσταρόν εἰς τὰ ὄμματα τῶν χριστιανῶν τῆς Κρήτης καὶ τὸν κατέστησε δημοφιλεῖ. Βραδύτερον ἀπήλαυσε τῆς ἰδιατέρας εὐνοίας καὶ προστασίας τοῦ Ἰσμαήλ Πασσᾶ, ὡς οὐδεὶς ἄλλος Κρήτης. Συναμα διετῆρει καὶ σχέσεις τινας μετὰ τινος Προξενείου . . . . ἐξ ὧν τούτων ἐλάμβανε καὶ τὰς ἐμπνεύσεις του εἰς τὴν ἐπανάστασιν, διότι αἰείποτε ἐχρημάτισεν ὄργανον· δὲν ἦν ἐξ ἰδίας φύσεως, ἀλλ' ἐξ ἐτέρων συμφερόντων, εἰς τὰ ὁποῖα συνέχεε καὶ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος του καὶ τὸ ἰδικόν του. Αἱ σχέσεις αὗται καθίστων ἰσχυρὸν τὸν Κωσταρόν εἰς τοὺς ἀπλοῦς Κρήτας, διὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ κινήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβε μέρος τῆ σ υ γ κ α τ α θ έ σ ε ι τοῦ Ἰσμαήλ κατώρθωσε, νὰ θεωρῆται ὡς τὸ ἐξοχὸν πρόσωπον, τὸ διαπεπιστευμένον τὰ μυστήρια τοῦ κινήματος. Καὶ ἡμεῖς κατ' ἀρχὰς ἀπεδώκαμεν σπουδαίαν ἀξίαν πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ δὲν ἐβραδύναμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἄλλοι, νὰ ἀνακαλύψωμεν, ὅτι ἤπατώμεθα, ἀφορμὴν λαβόντες ἐκ τοῦ ἐξῆς περιστατικοῦ.

Κατὰ τὸν Μαΐον 66 ἐν Κάμποις Κυδωνίας, συμβάσης σφοδρᾶς ἐρίδος μεταξύ τούτου, τοῦ Χ. Μιχαήλ καὶ τῶν Σελινιωτῶν, διέταξε τοὺς φίλους του, νὰ ἀποχωρήσωσι τῆς Συνελ. Τότε ἐγὼ μετὰ τοῦ Κρανοτάκη παρεμβάντες πρὸς συνδιαλλαγὴν, εὐρομεν καιρὸν νὰ ἀνιχνεύσωμεν τὰ νομιζόμενα μυστήρια τοῦ Κωσταροῦ. Ὅσα ἐμάθομεν, ἦσαν ἀσυνάρτητα καὶ πολὺ ἀπέχοντα τῆς βασιμότητος. Ἠκούσαμεν δηλ. παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἡ Κρήτη ὀφείλει νὰ προβῆ εἰς ἐπανάστασιν ὅτι ἡ Σερβία καὶ ἄλλαι ἐπαρχίαι θὰ ἀκολουθήσωσιν ἀμέσως τὸ παράδειγμα τῆς Κρήτης, ὅτι συμμαχίαι καὶ συνεννοήσεις ὑφίστανται μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ἰσχυρά τις δύναμις ἔχει τὴν ὑπερτάτην ἀφανῆ διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων καὶ ὅτι θὰ προστατεύσῃ αὕτη τὸν ἀγῶνά μας κτλ.

Πρὸς δὲ ἐκ τῶν λόγων του ἐννοήσαμεν, ὅτι καὶ μετὰ τοῦ Ἰσμαήλ εἶχε συμφωνίας τινὰς ἀποκρύφους καὶ ὅτι ἐπαίζετο πολὺ τικόν τι παιγνίδιον, ἄγνωστον ἔτι εἰς ἐμέ· διότι σὺν τοῖς ἄλλοις μᾶς παρεκάλεσε, νὰ μὴν τὸν ἐμποδίσωμεν, νὰ διατηρῆ τὰς μετὰ τοῦ Ἰσμαήλ σχέσεις του. Ἦδη τίς εἶχε τὸν ἕτερον ὄργανον, ὁ Ἰσμαήλ τὸν Κωσταρόν, ἢ ὁ Κωσταρὸς τὸν Ἰσμαήλ; Εἰς ἐμὲ ἔκτοτε βαρεῖται ἠγέρθησαν ὑπόνοιαι· εἰότι πῶς ἐξηγεῖται, νὰ θεωρῆται τὸ σπουδαιότερον πρόσωπον τοῦ κινήματος κατ' ἀρχὰς, καὶ ἐν τούτοις καὶ μετὰ τὴν ἐπίδοσιν ἔτι τῆς ἀναφορᾶς καὶ τοῦ μυστικοῦ ὑπομνήματος, νὰ διατηρῆ οὗτος σχέσεις μετὰ τοῦ Ἰσμαήλ, καὶ νὰ τὸν ἐπισκέπτηται ἐλευθέρως, ἐνῶ οὐδεὶς ἄλλος πληρεξ. ἐτόλμα, νὰ εἰσέλθῃ ἐν Χανίοις, φοβούμενος μὴ συλληφθῆ, ὡς ἐπαθεν ὁ κατὰ μίμησιν τοῦ Κωσταροῦ εἰσελθὼν Χ. Γεώργης, ὁ ἕτερος ἦρωσ τοῦ Μαχάοντος καὶ πλὴν τοῦ Κωστα-

ροῦ καὶ τοῦ ἀνταποκριτοῦ του Παρθενίου Κελαϊδῆ; ἐναπέκειται εἰς τὸν ἐν Ἀγγλία μέντορά του Ἰωαννίδη, εἰς τὸν γραμματέα του ἔπειτα Σταυρούδη καὶ εἰς τὸν σύμβουλον του πάντοτε Παρθένιον Κελαϊδῆν, νὰ μᾶς ἐξηγήσωσι τοῦτο· διότι συνῆναζόμενα πολλὰ ἔπειτα γεγονότα ὑπεμφαίνουσιν, ὅτι ὁ Κωσταρὸς ἦτο τὸ κοινὸν ὄργανον ὅλως ἀντιθέτων σκοπῶν. (α) Μετ' οὗ

(α) Μετὰ τὴν ἐπίδοσιν εἰς τοὺς Προξένους τῆς ἀναφορᾶς καὶ τοῦ μυστικοῦ ὑπομνήματος ὁ Ἰσμαήλ Πασσᾶς ἀπέστειλε μὲ τὸν ἐπίσκοπον Κυδωνίας, τὸν Μαριδάκην ἕνα ἀξιωματικὸν καὶ ἄλλους πολλοὺς ὑπαλλήλους ἔγγραφον διαταγὴν ἀπειλῶν νὰ καταδιώξῃ τὴν Συνέλ. εἰάν δὲν διαλυθῇ ἐντὸς ὠρισμένης προθεσμίας.

Ἡ Συνέλ. ἀπήντησεν ὡσχύτως ἐγγράφως ἀρνητικῶς εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην. Τὴν ἀπάντησιν δὲ ταύτην ὁ Τσουδερὸς, ὁ Κασελάκης, ὁ Τραπετάκης, ὁ Σ. Δημητρακάκης, ὁ Χ. Γεώργιος μετ' ἐμοῦ ἐπέλαβον νὰ κομίσωσιν εἰς τὸν Ἰσμαήλ, ἐπιφορτισθέντες συνάμα ὑπὸ τῆς Συνελ., ὅπως ἐξηγήσωσι καὶ προφορικῶς τοὺς λόγους, δι' οὓς δὲν δύναται ἡ Συνέλ. νὰ διχλυθῇ πρὶν λάβῃ ἀπάντησιν τῆς πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀναφορᾶς τῆς. Ὁ Ἰσμαήλ καὶ εἰς τὸ ἔγγραφον καὶ εἰς τὰς προφορικὰς παραστάσεις ἀπήντησε γελῶν εἰρωνικῶς, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἀναφορᾶς καὶ δικαιωμάτων, ἀλλὰ περὶ τινος ἄλλου. «Ἔσεῖς εἶπε (πρὸς τοὺς ἄλλους παρακαθημένους συναδέλφους μου ἀποτεινόμενος) δὲν ἤξεύρετε τί τρέχει, σεῖς (δακτυλοδεικτῶν τὸν Τσουδερὸν καὶ ἐμὲ) καὶ ἐγὼ ἤξεύρομεν.»

Μηντεύσαντες ἡμεῖς ὅτι ὑπενόει τὸ μυστικὸν πρὸς τὰς Δυνάμεις ὑπόμνημα, προσεπαθήσαμεν νὰ τὸν μεταπέσωμεν καὶ νὰ τὸν διαβεβηλώσωμεν περὶ τῶν εἰρηλικῶν διαθέσεων τῆς Συνελ. ἀλλ' οὗτος ἐπέμενε ἀποδίδων ἐπαναστατικούς σκοποὺς καὶ ἐνεργείας εἰς τὴν Συνέλ. Τότε ἡμεῖς καὶ διὰ νὰ ὑποκλέψωμεν τοὺς σκοποὺς του καὶ διὰ

πολύ ὅμως, διεγερθείσης δυσπιστίας τινὸς εἰς πολλοὺς περὶ τῶν ἀποκρύφων σχεδίων τοῦ Κωσταροῦ, δὲν ἐβράδυνεν ἐκ τούτου νὰ ἀπολέσῃ τὰ πρωτεῖα ἐν τῇ Συνελ. Πολὺ δὲ μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου παραιτηθεὶς τῆς πληρεξ. ἐδέχθη νὰ γείνη ἀρχηγὸς τῆς Ἐπαρχίας Ἀποκωρόνου. Ἀλλὰ δυστυχῶς οὔτε εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀρχὴν ἠδουκίμησε.

νὰ τὸν καθησυχάσωμεν διὰ τοὺς περὶ τῆς ἐπαναστάσεως φόβους του, τοῦ ἐπροτεῖναμεν νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Συνελ. νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων καὶ νὰ διαμείνῃ αὐτόσε μέχρι τῆς ἀπαντήσεως τῆς Ὑψ. Πύλης διὰ νὰ ἐξαλειφθῶσιν οὕτω καὶ αἱ ὑπόνοιαι τῆς Αὐτ. Κυβερνήσεως καὶ αἱ ἀνησυχίαι καὶ οἱ φόβοι τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Εἰς τὴν πρότασιν ἡμῶν ταύτην ὁ Ἰσμαὴλ οὕτως ἐταράχθη, ὥστε συστραφεὶς δις ἐπὶ τῆς ἔδρας καὶ ἀνασηκωθείς μετακινήσας πρὸς τὰ ἐμπρὸς τὸ φέσι του (δειγμα ταραχῆς) ἐστράφη ἔπειτα εἰπὼν «ἰδὲ τοὺς διαβόλους ποῦ θέλουσιν νὰ μοῦ βάλουν τὸ κεφάλι μου πηγαίνετε, πηγαίνετε!» Καὶ εἰς μὲν τοὺς λοιποὺς παρήγγειλε νὰ μεταβῶσιν ἀμέσως εἰς τὴν Συνελ. καὶ νὰ τῇ εἴπωσι διὰ τελευταίαν φορὰν ἐξ ὀνόματός του νὰ διαλυθῇ· εἰς δὲ τὸν Τσουδερόν καὶ ἐμὲ νὰ διαμείνωμεν εἰς Χανία, ἀφ' ὅπου δι' ἐξόδων του ἠδυνάμεθα νὰ μεταβῶμεν διὰ θαλάσσης εἰς τὰ τμήματά μας χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιμείνῃ πολὺ εἰς τοῦτο.

Ὁ Ἰσμαὴλ ὅθεν εἶχε γνῶσιν τοῦ μυστικοῦ ὑπομνήματος, ἀλλὰ πόθεν; ὁ ἀπαιτούμενος ὕλικὸς χρόνος δὲν ὑπῆρχε νὰ εἰδοποιηθῇ περὶ τούτου ἐκ Κων]πόλεως ἢ ἄλλοθεν. Ἀγινὸν ἐγὼ φρονῶ ὅτι τοῦτο εἶχε μάθει παρὰ τοῦ Κωσταροῦ, ὅστις παρέλαβε ταῦτα μετὰ τὴν ὑπογραφήν των, ὅπως τὰ διευθύνῃ καταλλήλως πρὸς τὰς Δυνάμεις· καὶ ὅτι ὁ Κωσταρὸς ὑπηρετεῖ διὰ τοῦ μυστικοῦ ὑπομνήματος τὴν πολιτικὴν ἐκείνην, ἣν ἐπεθύμει καὶ ἐπέσπευδε τὴν ἐπανάστασιν ἐν Κρήτῃ, συγχρόνως δ' ὑπηρετεῖ καὶ τὸν Ἰσμαὴλ,

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀαλῆ, ὅτε πάντες οἱ ἀρχηγοὶ προσεκλήθησαν ὑπὸ τῆς Προσωρ. Κυβερνήσεως εἰς τὴν ἔδραν τῆς Γεν. Συνελ. πρὸς σύσκεψιν, ἦτο μὲν σύμφωνος μετὰ τῶν θελώντων, νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ ἐπανάστασις ἐφεξῆς μετριωτέραν πολιτικὴν, δὲν ὑπερεμάχησεν ὁμως ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης. Τέλος τὸν προσεκάλεσαν εἰς Ἀθήνας οἱ φίλοι του καὶ τὸν ἐπότισαν

ὅστις εἶχε καταγγελθῆ ἤδη ἐν Κων]πόλει, ὅτι διὰ τῆς διαγωγῆς του προὐκάλεσε τὸ κίνημα τῶν Κρητῶν καὶ πρὸς δικαιολόγησίν του τὸ παρέστησεν ὡς ἐξωτερικὴν ἐνέργειαν· πράγματι δὲ τὸ ὑπόμνημα ἐδικαίου καθ' ὀλοκληρίαν τὸν Ἰσμαήλ. Σκεφθεῖσα τότε ἡ Συνέλ. ὠρίμως πῶς δύναται νὰ προλάβῃ καὶ ματαιώσῃ τὰς ἐξωτερικὰς ἐνεργείας καὶ τὰς ἐσωτερικὰς ῥαδιουργίας, ἃς ὁ Ἰσμαήλ ἐδύνατο, καθ' ἃ ὑπηνίξαστο νὰ μετέλθῃ πρὸς δικαιολόγησίν του καὶ ματαιώσῃ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Συνελ. ἀπεφάσισε λίαν ἐμβριθῶς πέμπουσα πληρεξουσίου νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ ἐν Σούδα σταθμεύοντος ὑποναύαρχου τῆς Τουρκίας Ἰμπραὶμ Πασσᾶ, ὅστις διὰ τοῦ εἰς Τσικαλαριά ἱεροδιακόνου ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἔλθῃ εἰς ἄμεσον συνέντευξιν καὶ συνεννόησιν μὲ τινὰς τῶν πληρεξουσίων, ὃν ἔθετεν οὕτως ἄμεσον διερμηνέα τῆς πρὸς τὴν Ἰψ. Πύλην. Ἀλλὰ τὸ ἔργον μετὰ τὴν τελευταίαν μετὰ τοῦ Ἰσμαήλ συνέντευξιν, ἦν κινδυνώδες καὶ ἕκαστος ἐσιώπῃ. Ὁ Τσουδερός τότε εἶπε, «ἐγὼ πηγαίνω, καὶ ὅστις ἄλλος θέλει ἃς ἔλθῃ», τότε ἠκολούθησαν καὶ οἱ πληρεξούσιοι: Χ. Γεώργιος, Βουλευτάκης Στυλ. Δημητρακάκης καὶ Ἐμ. Φουντούλης. Ἀμέσως δὲ μετέβησαν οὗτοι ὡς ἐπιτροπὴ τῆς Συνελ. πρὸς τὸν ὑποναύαρχον ἐν τῇ ναυαρχίδι, εἰς ὃν ἐξήγησαν λεπτομερῶς τὰ κατὰ τὸν Ἰσμαήλ καὶ τὰς διαθέσεις τῆς Συνελ. Εἰς τὰς ἐξηγήσεις τῆς Ἐπιτροπῆς παρετήρησεν, ὁ ὑποναύαρχος ὅτι ἡ Αὐτ. Κυβέρνησις ἔχουσα λόγους νὰ ὑποπτεύῃ ὅτι ἡ Συνέλ. προπκρασχευάζει τὸν

τὴν πολιτικὴν ἐκείνην, ἐξ ἧς προῆλθον ἔπειτα τὰ Ἀγγλικὰ ψηφίσματα καὶ ἡ ἐπίσημος ἀναγνώρισις πῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου. Λαβὼν ὅθεν τὰ περὶ τούτου σχέδια, κατῆλθεν εἰς Κρήτην πρὸς πραγματοποίησίν των. Ἐπὶ τούτῳ συγκαλέσας εἰς Ἀσκυφον ὑπὲρ τὰς 3 χιλ. ὀπλίτας, εἶπεν, ὅτι, ἐὰν ἡ Κρήτη ὑπογράψῃ τὰ παρ' αὐτοῦ ὑποβαλλόμενα ἔγγραφα,

λαβὼν εἰς ἐπανάστασιν ἔλαβε τὰ κατάλληλα μέτρα καὶ ὅτι περιμένονται 4 χιλ. τακτικὸς στρατὸς καὶ Ἀλβανοὶ διὰ νὰ τὴν διαλύσῃ στρατιωτικῶς, καὶ τὴν συνεβούλευσε πρὶν τοῦτο γίνῃ νὰ διαλυθῇ αὕτη ἐκούσιως. Ἡ Ἐπιτροπὴ τότε τῷ ἐξέθηκε τοὺς λόγους, δι' οὓς δὲν δύναται ἡ Συνέλευσις νὰ διαλυθῇ τῷ ἀνέφερε δὲ τὴν πρότασιν τῆς Συνελ. πρὸς τὸν Ἰσμαῆλ τοῦ νὰ διαμείνῃ αὕτη ἔν τινι δωματίῳ τοῦ Σεραγίου ἐν Χανίοις καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῆς εἰς τοῦτον. Εἰς τὰς ἐξηγήσεις ταύτας κατεπίεσθη καὶ εὐχαριστήθη ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ὑποναύαρχος, ὥστε διεβεβαίωσε τὴν Ἐπιτροπὴν ὅτι, ἐὰν οὕτως ἔχη, καὶ παρὰ τῷ Ἰσμαῆλ θὰ ἐνεργήσῃ καὶ παρὰ τῇ Κυβερνήσει θὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ τῆς Κρήτης· τῇ ὑπεσχέθη δὲ ὅτι τὸ προσεχὲς Σάββατον, ἀφοῦ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Ἰσμαῆλ θὰ ἐπισκεφθῇ ὁ ἴδιος τὴν Συνέλ. πρὸς πλειοτέραν ἐξήγησιν. Μάτην περιμείνασα ἡ Συνέλ. αὐτὸν εἰς τὴν προσδιορισθεῖσαν ἡμέραν καὶ ἐπὶ μίαν ἔτι ἑβδομάδα καὶ ὑπόπτεισασα καὶ ἐνταῦθα ραδιουργίαν τοῦ Ἰσμαῆλ καὶ μὴ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἀπολέσῃ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ ἔλθῃ δι' αὐτοῦ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Ὑψ. Πύλης ἀπ' εὐθείας ἀπεφάσισε νὰ γράψῃ ἐκ Δρακόνας Κυδωνίας πρὸς αὐτὸν ἐπισήμως ἐσωκλείσασα καὶ ἀντίγραφον τῆς πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀναφορᾶς. Ἀντιλογίας γενομένης περὶ τοῦ ἐγγράφου ἀπότσινας, ὁ Τσουδερός αὐτὸς ἀνέλαβε καὶ ἔγραψε τοῦτο ὁ ἴδιος εἰς ὕψος Κρητικόν, ὅπερ ἐπιδοκιμασθὲν ἀπερασίσθη νὰ σταλῇ, ἀλλὰ τὰ πράγματα εἶχον προχωρήσει καὶ ὁ κίν-

ὑπόσχεται δι' ἐγγυήσεως τῆς ζωῆς του, ὅτι ἐντὸς 15 ἡμερῶν θὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν Κρήτην Ἡγεμονεῖαν, ἄλλως τὸ πᾶν ἀπόλλυται. Διὰ τοιούτων λοιπὸν ὑποσχέσεων καὶ ἄλλων μηχανημάτων ἀποπλανήσας τὸν δυστυχῆ λαὸν τοῦ τμήματός του μόνον, τὸν πείθει νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ σχέδια ταῦτα.

Τοιοιουτρόπως ἐξεκίνησε πρὸς τὸ Ἀμάριον, ἔνθα

δυνος ἐφαίνετο μεγαλείτερος, καὶ δισταγμοὶ ἐφάνιντο. τὴν δυσχερῆ ταύτην ἐντολὴν ἀνεδέχθην τότε ἐγὼ, ἐπεὶ φημούντων ὄλων. Καταβάς ὄθεν μετὰ τινος μόνον ὁδηγῶ διὰ νυκτὸς καὶ εὐρῶν τὸν εἰς σχέσεις μετὰ τοῦ ὑποναυάρχου ἱεροδιάκονον εἰς Τσικαλαργιά ἐξηπατήσαμεν τὰς περὶ τὴν Σούδαν φυλακὰς τοῦ Ἰσμαήλ Πασσᾶ καὶ εἰσήλθομεν εἰς τὴν Ναυαρχίδα, ἔνθα ὁ ὑποναύαρχος ἐδεξιώθη ἡμᾶς μετ' εἰλικρινείας καὶ εὐχαριστήσεων. Ἐκφράσας εἰς τοῦτον τὴν λύπην τῆς Συνελ. ὅτι καθ' ἃ προηγουμένως ὑπεσχέθη δὲν ἐπεσκέφθη ταύτην, καὶ τὴν πεποιθήσιν, ἣν ἔχει αὐτῇ, ὅτι μεσολαβῶν οὗτος εἰς τὴν Ἰ. Π. καὶ παριστῶν τ' ἀληθῆ θέλει προλάβει τὰς ὀλεθρίας συνεπειὰς ἐν τῷ τόπῳ, τὰς ὁποίας ὁ Ἰσμαήλ προσεκάλεσε, δυσχεραίνων καὶ τὴν πορείαν τῆς Αὐτ. Κυβερ. ἐπέδωκα τὸ πρὸς τοῦτον ἔγγραφον τῆς Γεν. Συνελ. εὐχαριστηθεὶς ἐκ τούτων ὁ Ἰμβρ. ἱμμοὶ εἶπεν ἑλληνιστὶ ὅτι μεγάλην εἶχεν ἐπιθυμίαν νὰ φανῆ ὠφέλιμος εἰς τοὺς Κρήτας, ἀλλ' ὅτι εἶναι πλέον ἀργά, διότι οἱ πρόκριτοι δῆθεν τῆς Κρήτης (α) δι' ἀνκφορὰς τῶν πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀπεδοκίμαζον τὸ κίνημα ὡς ἔργον χρεωκόπων τινῶν καὶ ὀλίγων ταραξιῶν ἕνεκα τῆς ὁποίας ἡ Κυβέρν. εἶχε χαρακτηρίσει τὸ κίνημα ὡς ἀνταρτικόν, δι' ὃ καὶ ἡ ἐν Κων]πόλει προσδιορισθεῖσα Ἐπιτροπὴ, ὅπως

(α) Ταύτην εἶχον ἐνεργῆσαι καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Ἰσμαήλ τὰ ὄργανά του, Μητροπολίτης Διονύσιος καὶ λοιποί. Ἐρωτῶμεν ἤδη τί ἄρ' ἀγὰ γε ὑπηρέτουν οὗτοι, τὴν Ὀθωμ. Κυβέρνησιν ἢ ἐξηπάτουν ταύτην πρὸς βλάβην τῆς ψευδόμενοι;

ἡ Συνέλ. καὶ οἱ ἐκ τῶν ἄλλων τμημάτων ἀπεσταλμένοι εὐρίσκοντο.

Ἐνταῦθα ὁ Ζυμβρ. καὶ ὁ Κωσταρὸς ἐπαναλαμβάνουσιν, ὅσα καὶ εἰς Ἄσχυρον, καὶ ἐπωφελοῦμενοι τὴν ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως καὶ τῆς πείνης ἀπελπισίαν τοῦ λαοῦ, τὸ μὲν διὰ πειθοῦς, τὸ δὲ δι' ἐπιβολῆς, κατώρθωσαν νὰ ὑπογραφῆ ἐν μέρει τὸ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν γνωστὸν ψήφισμα.

κατέλθη καὶ ἐξετάσῃ ἐπιτοπίως ἐν Κρήτῃ τὰ παράπονα τοῦ λαοῦ κατ' αἰτησίαν τῶν ἐμποδίσθη, προσθέσας ὅτι εἶχε λάβει αὐστηρὰς διαταγὰς νὰ διαλύσῃ τὴν Συνέλ. διὰ τῆς βίας. Ἀντιτάττων εἰς ταῦτα τῷ ἀνέπτυξῃ τὴν πορείαν τοῦ Ἰσμαῆλ Πασσᾶ ἀπὸ τῆς ἐν Κρήτῃ ἐλευσεώς του, τὰς κερδοσκοπικὰς τάσεις του καὶ τὰς ἐκ τούτου ἀφορήτους φαρτρισμοὺς καὶ κατκλίσεις αὐτοῦ τε καὶ τῶν συνεταίρων του, τὴν ἐμπορείαν τῆς δικαιοσύνης διὰ τοῦτο, τῷ ἀνέπτυξῃ τὸ Μοναστηριακὸν ζήτημα, ἐξ οὗ θέλων μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν νὰ κερδοσκοπήσῃ καὶ νὰ καλύψῃ χρέη ξένα τὸ κατέστρεψε καὶ μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ μικτοῦ Συμβουλίου χάριν τῶν φίλων του καὶ πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ, τὸν ὑπενθύμησα τὴν κατὰ τὸ 1863 προγενεστέραν πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀναφορὰν τῶν Κρητῶν, τὴν ὁποίαν ναυαγῆσας ὁ Ἰσμαῆλ Πασσᾶς πρὸς ἐπίδειξιν ἰκκνότητος καὶ δικαιολόγησίν του προεκάλεσε τὴν σημερινήν, τῷ παρέστησῃ τὰς ἀνάγκας ἐν γένει τοῦ τόπου καὶ τοῦ λαοῦ καὶ τὸ ἄνισον ἐν τῇ αὐτῇ Νήσῳ φορολογικὸν σύστημα καὶ τὸ Διοικητικόν, καὶ τὸν ἐβεβαίωσα οὕτω τοὺς λόγους, δι' οὓς ἡ Συνέλ. πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τοῦ τόπου καὶ τῆς Αὐτ. Κυβερνήσεως δὲν δύναται νὰ διαλυθῇ, καθ' ὅσον τοῦτο ἔθελεν εἶναι μία ἀναβολὴ τῆς παραστάσεως ταύτης· τὸν παρεκάλεσα τέλος εἰς βεβαίωσιν τούτων νὰ μεσιτεύσῃ παρὰ τῷ Ἰσμαῆλ, ὅπως δεχθῆ οὗτος νὰ εἰσέλθῃ καὶ διχμὲν ἐν Χανίοις Ἐπιτροπὴ τῆς Συνελ. διαλυομένων τῶν λυσιπῶν μέ-

Μ' ὅλας ὁμως τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Κωσταροῦ, Ζυρ. καὶ τῶν συντρόφων των, ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις οὔτε ἀνεδέχθη καὶ, νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς Κρήτης, καὶ μόλις μετὰ τρεῖς μῆνας διὰ τοῦ ἐν Χανίοις Ἀγγλοῦ Προξένου ἀπήντησεν, ὅτι μὴ ἀναγνωρίζουσα Συνέλ. τῶν Κρητῶν, δὲν δύναται νὰ δώσῃ καμμίαν ἀπάντησιν. Τοιοῦτον τέλος ἔλαβε καὶ τὸ μέγα

χρὶς οὗ ἔλθη ἡ ἀπάντησις τῆς ἀναφορᾶς των, καὶ ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν δὲν ἤθελε δεχθῆ ἑκεῖνος, νὰ δεχθῆ οὗτος ταύτην εἰς τὴν Νκυαρχίδα μέχρι τοῦ ἀνωτέρω χρονικοῦ σημείου. Κατευχαριστηθεὶς ἐκ τῶν ἐξηγήσεων τούτων με ἐκράτησεν ὑπὲρ τὴν ὥραν καὶ ὑπεσχέθη πάντα ὅσα τῷ ὑπέδειξα ὠφέλιμα εἰς τὸν τόπον πλὴν τῆς ἀνοίξεως τῶν λιμένων, λόγῳ ὅτι οἱ ῥαδιοῦργοι καὶ κερδοσκοποὶ θὰ εὐρωσιν εὐκαρίαν νὰ γεμίσωσι τὸν τόπον ὄπλα καὶ πολεμοφόδια, καὶ πλὴν τῆς τραπέζης, ἣν ἐθεώρει μᾶλλον βλαβεράν, με συνεβούλευσε δὲ συγχρόνως, ὅπως δι' ἄλλης πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀναφορᾶς διασαφήσωμεν ταῦτα ὅλα, διαβεβαιῶν με ὅτι αὐτὸς λαμβάνων ταύτην θέλει στείλει ἀπ' εὐθείας δι' ἐπίτηδες ἀτμοπλοίου, ὑποδείξας ὅτι δυνάμεθα νὰ μελετήσωμεν ὅποιονδήποτε διοικητικὸν σύστημα ὁποιασδήποτε ἐπαρχίας τοῦ Ὄθωμανικοῦ Κράτους καὶ αὐτῆς τῆς Σάμου, ὅπερ καὶ εἰς τὴν πρώτην συνέντευξιν ἐπίσης εἶπε καὶ νὰ τὸ καθυποβάλωμεν εἰς τὴν Υ. Π. βεβαιῶν με ἅμα ὅτι αὕτη εἶναι εὐδιάθετος νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Κρητάς, ὅ,τι ἐκ τούτων ἤθελον ζητήσῃ πρὸς ὄφελος τοῦ τόπου ἀρκεῖ ἡ αἴτησις νὰ γίνῃ ἀρμοδίως καὶ εἰρηνικῶς, καθ' ὅσον μάλιστα ὁ Σουλτάνος τρέφει ἰδιαιτέρας συμπθείας πρὸς τὸν Κρητικὸν λαόν· διέταξεν ἐν τέλει νὰ μοὶ δεῖξωσι τὰ ῥαβδωτὰ κανόνια καὶ τὰ νέα εἶδη τοῦ ὀπλισμοῦ, συγκρίνων τοῦτον πρὸς τὸν παλαιὸν τῶν Κρητῶν καὶ ὑποδεικνύων τὸν κίνδυνον, εἰς ὃν ἐξεθέτομεν τὸν τόπον μας, ἂν καταραδιουργούμενοι καὶ ἐξαπκτώμενοι ἐφθάνωμεν εἰς

τοῦτο σχέδιον, εἰς τὸ ὁποῖον τόσον ἐπιμόνως ἐστήριξαν τὴν σωτηρίαν δῆθεν τῆς Κρήτης. Μετὰ τὴν ἐντελεῖν ἀποτυχίαν τοῦ μεγάλου τούτου σχεδίου, ὁ Κωσταρὸς καὶ οἱ σύντροφοί του, θέλοντες νὰ ἀποτελειώσωσι τὴν ἐντολὴν των, συνήγαγον πάλιν ἀρχηγούς καὶ στρατιώτας, καὶ πορευθέντες εἰς Μυλοπόταμον, ἐν ᾧ χρόνῳ καὶ ὁ ἐχθρὸς ἐξεστράτεψε πανστρατιᾶ, κατ'

πόλεμον καὶ μοι ὑπεσχέθη νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν Συνέλευσιν τὴν προσεχῆ Κυριακὴν πρὸς συνεννόησιν.

Ταῦτα ὅλα ἀνήγγειλα εἰς τὴν Συνέλευσιν, ἣ ὁποῖα κατευχαριστηθεῖσα ἠτοιμάζετο πρὸς ὑποδοχὴν του. Ἀλλὰ τὰ αὐτὰ ἀνηγγέλθησαν συγχρόνως καὶ εἰς τὸν Ἰσμαὴλ Πασσᾶ καὶ τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν ἐπανάστασιν, ἀγνοῶ πόθεν· διότι ὁ Ἰμπραήμ Πασσᾶς μοι παρήγγειλε σαχῦτητα καὶ φρόνησιν, ἐννοήσας τὰς πλεκτάνας τοῦ Ἰσμαὴλ. Οὗτος δὲ ταῦτα πληροφορηθεὶς, ἐκάλεσεν ἀμέσως τὸν Ἰμπραήμ Πασσᾶ εἰς Χανία καὶ τὸν ἔθηκεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του, διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰς ἐνεργείας του· προχειρίσας δ' ἀμέσως πληρεξουσίους ἐκ τῶν ὀργάνων του, τοὺς εἰσήγαγεν εἰς τὴν ὑποναυαρχίδα τὴν Κυριακὴν, καθ' ἣν ἐπρόκειτο ὁ Ἰμπραήμ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Συνέλευσιν· τοὺς ἀπεβίβασεν εἰς Σούδαν πρὸς ἐμπαιγμὸν τῆς Συνελεύσεως, καὶ τοῖς ἔδωκεν ἐν τῇ ναυαρχίδι ὁ Ἰμπραήμ ἐξκατηθεῖς γεῦμα, ἐμποδισθεὶς οὕτω νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Συνελεύσεως. Ταύτοχρόνως ὁ Ἰσμαὴλ διὰ στρατηγήματος ἠπέιλησε τὴν Συνέλευσιν, ν' ἀπομακρυνθῇ ὅσον δυνατὸν ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ τὴν Σούδαν, διὰ νὰ παύσῃ πᾶσαν πρὸς τὸν Ἰμβαήμ συνεννόησιν. Οὕτω δὲ ἐματαιώθη ἡ προσπάθεια αὕτη τῆς Γεν. Συνελ. τοῦ νὰ προλάβῃ τὸν πόλεμον.

Ἐκ τούτων καταδεικνύεται, πόσον ὁ Ἰσμαὴλ Πασσᾶς καὶ τὰ ἐπὶ ἀθῶων αἱμάτων ἐντροφῶντα σήμερον ὄργανά του συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἂν δὲν ἦσαν ἡ κυρία αἰτία, ὡς διασχυρίζομεθα· διότι, ἂν οὗτος εἰδέχετο τὴν Συν-

αὐτοῦ, συγκαλοῦσι πάλιν γενικὴν σύσκεψιν ἐν τῇ Συν-
ελεύσει καὶ ἐνώπιον τοῦ τρόμου τῶν ἐχθρῶν διὰ μυ-
ρίων μέσων ἐκβιάζουσι τὴν ὑπογραφὴν ψήφισματος,
δι' οὗ ἀνεκηρύχθη μὲν ἡ Κυριαρχία τοῦ Σουλτάνου
ἐπὶ τῆς Κρήτης, ἐπεκλήθησαν δὲ αἱ ἐξ Μ. Δυνάμεις,
ἵνα καταστήσωσι τὴν Κρήτην ἡγεμονίαν. Τὴν λεπτο-
μέρειαν τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθησαν εἰς ἐπι-

έλευσιν ἐντὸς τῶν Χανίων ὑπὸ τὴν κατοχὴν του, ἢ ἂν δὲν
ἐρραδιούργει τὸν ὑποναύαρχον, νὰ δεχθῆ ταύτην ἐντὸς τῆς
ναυαρχίδος, ἢ νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ ταύτης, τί
ἤθελε συμβῆ; Πᾶσα ὑπόνοια τῆς Αὐτοκρ. Κυβερνήσεως θὰ
ἐξέλειπε, καὶ ἐμπαυοῦτο πᾶσα ἄλλη ραδιουργία· ἡ Ἐπι-
τροπὴ ἐκ Κων[σταντινῶν] θὰ κατήρχετο, ὁ τόπος θὰ ἐβεβητοῦ-
το, ἡ δὲ ἐπανάστασις καὶ ἡ καταστροφὴ προελαμβάνον-
το· θὰ ἐγένετο πλέον τι τοῦ '58· καὶ ὁ Ἰσμαὴλ θὰ κατε-
κρίνετο. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐφρόντισεν ὁ Ἰσμαὴλ Πασσᾶς ἐν
τῶν δύο, ἢ νὰ διαλύσῃ τὴν Συνέλευσιν, καιροφυλακτῶν
νὰ τὴν ἐκδικηθῆ ἀμέσως καὶ δεικνύων ἱκανότητα, χωρὶς
νὰ ἀφήσῃ νὰ προσγείνη καλόν τι εἰς τὸν τόπον, ἢ τούτου
μὴ γενομένου νὰ ὠθήσῃ τὸν τόπον εἰς ἐπανάστασιν, διὰ
νὰ δείξῃ ὅτι, ὅσα ἂν ἐπραξεν εἰς τὸν τόπον κακῶς ἢ αὐ-
στηρῶς, τὰ ἐπραττε, διότι ἐβλεπεν ἐξωτερικᾶς ραδιουργί-
ας.

Τοῦτο κατ' ἐμὲ εἶνε ὅλον τὸ μυστήριον τῆς πολιτικῆς
τοῦ Ἰσμαὴλ. Τώρα ποίαν τῶν δύο τούτων πολιτικῶν ὑπη-
ρέτουν οἱ πολιτικοὶ μας ἐκεῖνοι, οἵτινες εἶχον συνεννοήσεις
μετὰ τούτου; Καλῶς καὶ πατριωτικῶς ἐσκέπτετο ἡ Συν-
έλευσις, ἢ ἄχι, εἰς τὴν οἱ τυχόντες κατὰ τὸν κ. Σταυροῦ-
δην εἰσήρχοντο; τίς προπαρασκεύαζε τὴν καταστροφὴν τῆς
πατρίδος καὶ ἐξώθει τὸ ἔθνος εἰς ματαίαις θυσίας, οἱ οὐ-
τω σκεπτόμενοι, ἢ οἱ σοί; Τῇ ἀληθείᾳ, ὅσας ἀναπολή-
σω εἰς τὴν μνήμην μου τὴν σύνεσιν καὶ τὸν πατριωτισμὸν,
ὃν ἀνέπτυξε τότε ἡ Γεν. Συνέλευσις, ὅπως προλάβῃ τὴν

τυχίαν τοῦ σκοποῦ των παραλείπων, δημοσιεύω μόνον ἐνταῦθα τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν, ἀναφερομένην εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, τοῦ Γεν. Ἀρχηγοῦ τοῦ τμήματος Ἑρακλείου, τοῦ γηραιοῦ καὶ ἐνδοξοῦ Κόρακα.

Τὸ Γενικὸν Ἀρχηγεῖον τοῦ Τμήματος Ἑρακλείου.

Πρὸς τοὺς Κύριους Πληρεξουσίους Βισάκη, Παπαδάκη, Σαρολλίδην καὶ Μιχελιδάκη.

Κύριοι!

Τὴν ἐπιστολήν σας ἔλαβον, σημειωμένην εἰς τὰς 14 λήγοντος Ἰουλίου, καὶ εὐχαρισῶ τὰ μέγιστα, διότι φωτίζομαι καλλίτερον, παρ' ὅτι ὁ ἀπλοῦς καὶ φιλόπατρις ἀγὼν μὲ ὀδηγεῖ δὲν βαςῶ, τέκνα μου, τὰς φατρίας καὶ ραδιουργίας τοῦ φανεροῦ προδότου κ. Κώσα καὶ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, ὡς σήμερον περὶ τὴν μεσημβρίαν οἱ θεράποντες αὐτοῦ ἐρραδιούργησαν καὶ ἔκαμαν καὶ τὸν ἀπλοῦν λαὸν, διὰ τὰς μετὰ δολοφονήσῃ διότι τόσον ἔφθασεν, ὡς τὸν καλὸν πατριώτην Ἡγούμενον Πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τὸν Ἐμ. Ψαρουδάκη ἐκτύπησε διὰ τῆς σπάθης καὶ ἐπλήγωσε τὸν Ψαρουδάκη εἰς τὴν πλάτην, τὸν δὲ ἀδελφὸν τοῦ Ἡγουμένου τοῦ ἀφῆρεσε τὸν δάκτυλον τοῦ δεξιοῦ βραχίονος· θὰ σὰς ἐξηγηθῶ, τέκνα μου, καταλεπτῶς. Ἀφοῦ διὰ τῶν θεραπόντων του ἔβαλε τὸν ἐχθρὸν εἰς τὸν ὄρμον Φώδελε, ἐσυγκέντρωσα τοὺς στρατιώτας Μεσσαράς καὶ Μαλεβυζότας καὶ τὰ σώματα τοῦ Μήτσα, Γάκη καὶ Κώσα ἀκόμι καὶ τοῦ Νικολαίδη μετὰ τὸ πυροβόλον, ἐπισυνήχθη

καταστροφὴν καὶ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τοῦ τόπου, καὶ τὴν γενναϊότητα, ἣν ἔδειξε καὶ τὴν αὐταπάρησιν, ἐκτραγέντος τοῦ πολέμου, καὶ τὴν στοθερότητα καὶ τὴν ὀξυδέρκειαν, πρὶν ἢ καταρραδιουργουμένη ἔξωθεν καὶ πιεζομένη ἐκ τῶν μεγάλων δεινῶν τοῦ λαοῦ ἔλθῃ εἰς ἀμηχανίαν, σεμνύνομαι, ὅτι ἐχρημάτισα μέλος αὐτῆς.]

σαν δὲ καὶ Μηλοποταμίται ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Σκουλῶν καὶ ἐπεριμένεμεν ἀκόμι ὀλίγην ὥραν, νὰ συναχθοῦν πολλοί. Ὁ ἐχθρὸς τῆς πατρίδος θέλει, νὰ παραιτήσω τὴν μάχην καὶ νὰ στείλω Πληρεξουσίους εἰς τὴν ἄτιμον σύσκεψίν του, ἀλλὰ μάτην κοπιάζει, δὲν θὰ τὸ ἐπιτύχη' ἀπεφάσισα μὲ τὰς ἑνδεκα ἐπαρχίας μου νὰ ἀποθάνω εἰς τὸ σύνθημά μου. Μόνον θαρῶεῖτε, τέκνα μου' μόνον, ἐπειδὴ γράφετε, ὅτι θὰ ἔλθητε μὲ τὸν κ. Ῥοδοκανάκην, παρακαλῶ, ἐνεργήσατε νὰ φέρητε ἐθελοντάς, τοῦλάχιστον τριακοσίους πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν στρατιωτῶν μου' παρακαλῶ ὅμως, προσέχετε καλὰ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Φωδέλου, ἐπειδὴ εἶναι αὐτοῦ περισσότερα παρὰ ἐδῶ, καὶ ἀκόμι τὸ κατέλαθεν ὁ ἐχθρὸς, ἀλλ' εἰς τὰ Καπετανιανά' μόνον ἰδεάσατέ με προτήτεια τοῦλάχιστον 8 ἡμέρας, νὰ προτέχω νὰ ἦναι ἀσφαλισμένον τὸ φορτίον. Τὸν κ. Ῥοδοκανάκην εἰδοποιήσατε περὶ τούτου, καθὼς καὶ ἐγὼ τοῦ γράφω ἰδιαιτέρως.

Θαρῶεῖτε φίλοι μου, τὰς ὁδηγίας σας ἐκτελῶ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡρακλείου, καθὼς καὶ ὄλαι αἱ ἐπαρχίαι μου' μόνον ἐνεργήσατε καὶ σεῖς τὰ δέοντα πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τιμὴν τῆς αἵματοφύρτου πατρίδος μας, νὰ νικήσωμεν τοὺς ἐχθροὺς μας ἠθικῶς. Πόλεμος συγκροτεῖται σήμερον εἰς Φώδελε' τὸ ἀποτέλεσμα ἀγνοῶ ἀκόμι' θὰ τὸ μάθετε διὰ τοῦ τύπου. Γαῦτα, καὶ σὰς ἀσπάζομαι.

Ὁ Γενικὸς Ἀρχηγός.

(Τ. Σ.) ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΡΑΚΑΣ.

Ὁ ὑπογραμματεὺς Ν. ΘΕΙΑΚΑΚΗΣ.

Καὶ ἐπειδὴ εἰς ὅσας ἀνωτέρω ἀνεφέρμεν ἐνεργείας τὸ ἐνεργητικώτερον καὶ σανατικώτερον ὄργανον ὑπῆρξε πάντοτε ὁ Παρθένιος Κελαϊδῆς, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὸ φυλλάδιον τοῦ κ. Σταυρούδη, οὐ μόνον σύμπωνος, ἀλλὰ καὶ συνεργάτης εἶναι, διὰ ταῦτα φέρε ἐξετάσωμεν τὸν ἄνδρα.

Ὁ ῥάσσαφόρος οὗτος ὑποκριτῆς φέρει τοσαῦτα σοβαρά καὶ ἀσύγγνωστα πλημμελήματα ἐπιτήης ἐπαναστάσεως, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ ἀπαριθμήσῃ τις. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἡ κυρία αἰτία, τὸ νὰ μὴ λάβουν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως μέρος μεταξὺ ἄλλων σπουδαίων καὶ οἱ γνωστοὶ Τσιρινδάνης καὶ Βαρδινογιάννης ἐκ Σφακίων. Οὔτοι δὲν ἦσαν φύσει ἀντιπατριῶται, τοῦναντίον μάλιστα διεκρίθησαν εἰς προγενεστέρως περιστάσεις ἐπὶ πατριωτισμῶ καὶ νοημοσύνη· ἀμφοτέροι δὲ μεγάλης ἐπιρροῆς καὶ σημασίας ἐν Σφακίοις.

Οὔτοι δυσαρεστηθέντες κατ' ἀρχάς, διότι δὲν προσεκλήθησαν εἰς τὴν συνεννόησιν, δὲν ἔλαβον μὲν μέρος ὑπὲρ τοῦ κινήματος, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀντέπραττον κατ' αὐτοῦ· δύο σπουδαῖοι πληρεξούσιοι, φίλοι καὶ συγγενεῖς αὐτῶν, ἐθεώρησαν τὴν ἔλλειψίν των εὐθύς ἀπ' ἀρχῆς σπουδαίαν, εἰς μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀναφορᾶς καὶ τοῦ μυστικοῦ ὑπομνήματος μετέβησαν πρὸς αὐτούς, ὅπως τοὺς πείσωσι, νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὸ κίνημα· καὶ ὁ μὲν Τσιρινδάνης ἤρνεϊτο, ὁ δὲ Βαρδινογιάννης τῇ κοινῇ συνεννοήθει μετὰ τοῦ Τσιρινδάνη πάλιν ὑπεσχέθη τὴν σύμπραξίν του, ὅταν κριθῆ ἀναγκαῖος· προμαντεύσας ὁ Παρθένιος τοῦτο καὶ γινώσκων, ὅτι, ἐὰν οὔτοι ἐλάμβανον μέρος ὑπὲρ τοῦ κινήματος, αὐτὸς θὰ ἐμηδενίζετο ἐντελῶς, προσεπάθηθησεν ἐν Κάμποις Κυδωνίας, νὰ πείσῃ τὴν Συνέλ. ὅπως γράψῃ πρὸς αὐτούς ἐπιστολὴν ὑβριστικωτάτην. Τὸ τέχνασμα τοῦ Παρθενίου ἐννοήσασα ἡ Συνέλ. καὶ ἔχουσα ἀπόλυτον συμφέρον, νὰ μὴν τοῖς δυσαρεστήσῃ, ἐλπίζουσα πάντοτε τὴν σύμπραξιν ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὸν κίνδυνον τῆς πατρίδος, ἀπέκρουσεν ὁμοθυμαδὸν τὴν πρότασίν του. Οὗτος ὅμως ἐξ ἰδίων ἐγράψε πρὸς αὐτούς, ἀπατήσας καὶ τινὰς ἄλλους νὰ συνυπογρά-

ψωσι. Οὕτω δὲ οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, δυσαρεστηθέντες ἔτι μᾶλλον, ἐκ πείσματος καὶ ἀντεκδικήσεως ἐκηρύχθησαν κατὰ τοῦ κινήματος. Ὅταν βραδύτερον ὁ Λόγιος σπουδαίως κατέβηλεν ἐνεργείας, ὅπως τοὺς μεταπίειση ὑπὲρ τοῦ κινήματος, ὁ Τσιρινδάνης ἐπιδείξας αὐτῷ τὴν ἐπιστολήν, τῷ εἶπε, «δύναμαι νὰ συμπράξω »μετὰ τοιούτων ἀνθρώπων; σεις δὲν τοὺς γνωρίζετε »καὶ συμπράττετε, ἀλλ' ἡμεῖς τοὺς γνωρίζομεν.»

Ὁ Λόγιος γνωρίζων λεπτομερεστέρας πληροφορίας, παρακαλεῖται νὰ τὰς δώσῃ. Τοῦτο δὲ μόνον ἐγὼ προσθέτω ἔτι, ὅτε κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 67 μετέβην εἰς Ἁγ. Ἰωάννην παρὰ τῷ Βαρδογιάννη μετὰ τοῦ Σαρολίδου καὶ τινος ἄλλου πληρεξουσίου συγγενοῦς αὐτῷ, ὅπως τὸν παρακινήσωμεν νὰ συμμερισθῇ τὴν τύχην τῆς πατρίδος του, αὐτὸς μᾶς εἶπεν ὅτι, «διατηρεῖ τακτικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Ι. Ζυμβρακάκη, ὅτι τοῦ στέλλει στρατιώτας, ὁσάκις τοῦ γράφει οὗτος καὶ ὅτι τὸν ἀποτρέπει τοῦ νὰ λάβῃ ἐνεργὸν μέρος φανερὰ εἰς τὴν ἐπαράστασιν, μέχρις ὅτου αὐτὸς ἴδῃ τὰ πράγματα καὶ τὸν ὁδηγήσῃ».

Ἐναπόκειται εἰς τὸν Ι. Ζυμβρακάκην νὰ διαψεύσῃ ταῦτα· διότι ἄλλως ἐγὼ δικαιῶμαι, νὰ ἔχω πίστιν εἰς τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Βαρδανογιάννη.

Οὕτω λοιπὸν ὁ Παρθένιος χάριν τοῦ ἐγωῖσμοῦ του ἐπέφερε καιρίαν πληγὴν κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως, προξενήτας τὴν ἀντίδρασιν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. — Ὁ αὐτὸς Παρθένιος ἐν Καραῖς Ἀποκορώνου κατὰ τὸν Ἰούνιον 66 ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἤγειρε σφοδρὰν συζήτησιν ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως τῆς Συνελ. νὰ μεταβληθῇ ὁ μέχρι τοῦδε τίτλος αὐτῆς «Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ», καὶ νὰ ὀνομασθῇ «Γενικὴ Συνελ. τῶν Κρητῶν», ῥαδιουργῶν τοὺς ἐκ τῶν Δυτικῶν Ἐπαρχιῶν, ὅτι ἡμεῖς προτεῖνομεν τὴν μεταλλαγὴν ταύτην, διὰ νὰ ἀφαιρέσω·

μεν δῆθεν τὴν τιμὴν καὶ τὸ κέντρον τῶν Δυτικῶν Ἐπαρχιῶν. Ὡσαύτως κατώρθου νὰ ματαιώσῃ ψήφισμα τῆς Συνελ. τοῦ νὰ φέρῃ ἡ σφραγὶς αὐτῆς περίε « ἡ Γενικὴ Συνέλ. τῶν Κρητῶν » διὰ τῶν ἐν Χανίοις φίλων του, ἔνθα αὕτη παρηγγέλθη. Τρὶς ἐπέστραψεν ἡ Συνέλευσις τὴν σφραγίδα, διὰ νὰ μεταλλαχθῶσι τὰ γράμματα καὶ τρὶς ἐπεστράφη ἡ ἰδίᾳ, ἔχουσα περίε « ἡ Κεντρ. Ἐπιτροπὴ τῆς Κρήτης. » Ὡστε ἡ Συνέλ. ἠναγκάσθη, νὰ καιαστρέψῃ αὐτὴν διὰ ῥιτίσματος καὶ νὰ παραγγεῖλῃ ἑτέραν ἐν τῇ πόλει Ῥεθύμνη.

Διατί δὲ ταῦτα; πολλοὶ εἶπον καὶ διατείνονται ἔτι καὶ ἐγὼ παραδέχομαι τὸ ἐξῆς. Σὺν τῷ μυστικῷ ὑπομνήματι, τὴν 14 Μαΐου 66, ὁ Παρθένιος Κελαϊδῆς καὶ ὁ Κωσταρὸς παρουσίασαν πρὸς ἐπικύρωσιν καὶ δύο ἕτερα ἔγγραφα φέροντα, ὡς ἐκ περισσοῦ, καὶ τὰς ὑπογραφὰς αὐτῶν καὶ πολλῶν ἐκ τῶν Δυτικῶν Ἐπαρχιῶν, χρονολογούμενα δὲ ἀπὸ τὰ 65. Ἐκ τούτων διὰ τοῦ ἐνὸς ἐπέμπετο ὁ Α. Ἰωαννίδης (νῦν δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ Α. Παπαδάκης) πρὸς τὸν φιλογενέστατον Βερναδάκη, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν του εἰς τὴν ἐπανάστασιν, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου διωρίζετο ἀπόλυτος πληρεξούσιος, ὅπως περιέλθῃ τὴν Εὐρώπην πρὸς ἀργυρολογίαν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῆς Κρήτης. Παρατηρήσαντος ὁμῶς τοῦ πληρεξ. Νικολάου Τυλλιανᾶκη, ὅτι τὴν θέσιν ταύτην θεωρεῖ τοσοῦτον σπουδαίαν, ὥστε θὰ διστάσῃ νὰ τὴν ἐμπιστευθῇ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐγνωσμένους καὶ ἐξόχους πατριώτας, Καλλέργην, Φενιέρην καὶ Παπαδάκη, καὶ ζητήσαντος πληροφορίας παρὰ τῶν ὑπαβαλλομένων τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ὁποῖος τις ἐστὶν ὁ Ἰωαννίδης, ὁ εἰς τὸν Παρθένιον καὶ τὸν Κωσταρὸν μόνον γνωστὸς, καὶ μὴ ἐχόντων τούτων οὐδὲν προηγούμενον νὰ εἴπωσιν ὑπὲρ αὐτοῦ, γενομένου δὲ λόγου

καὶ παρ' ἄλλων, ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο ὑπερέβαινε τὸν σκοπὸν τοῦ κινήματος, ἐματαιώθη ἢ ἐπικύρωσις τῶν ἐγγράφων τούτων.

Φαίνεται λοιπὸν, ὅτι δι' ἀπάτης κατορθώσαντες νὰ προσθέσωσιν ὑπογραφάς τινας, ἐπενόησαν νὰ ἐπικυρώσωσιν αὐτὰς καὶ διὰ σφραγίδος, κατασκευασθείσης ἐν Χανίοις καὶ φερούσης τὸν τίτλον, « Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Κρήτης. »

Ἴδου λοιπὸν κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν ὁ λόγος τῆς προτιμήσεως τοῦ ἐνὸς τίτλου ἀπὸ τοῦ ἑτέρου. Ἴδου ὡσαύτως καὶ ὁ σκοπὸς τῆς πρὸς ἐπανάστασιν τάσεώς των. Ὅτι αἱ ὑπόνοιαι αὐταὶ ἔχουσι βίσις καὶ ὑπότασιν, ἀπόδειξις ὅτι ὁ Ἰωαννίδης ἔγραψε πολλάκις, καὶ ἐσχάτως ἀπαντῶν εἰς τὸν κ. Στίλμαν, ὑπογράφεται, Α. Παππαδάκης τέως Πληρεξούσιος τῆς Κρητικῆς Συνελεύσεως, ἐνῶ οὐδ' ἐγνώρισε τὸ ἄτομόν του ἢ ἐπανάστασις, οὐδ' ἐτόλμησέ ποτε νὰ ἐξέλθῃ, ὅπως συμμερισθῇ τὸν κίνδυνον καὶ τὰς συνεπείας τῶν φαντασμαγορικῶν συμβουλῶν του, ἀλλὰ περιωρίσθη κατ' ἀρχὰς ἐν Χανίοις. ὀδηγῶν τὸν Κωσταρὸν, ἕως ὅτου, φαίνεται, ἔλαβε τὰ πληρεξούσια, καὶ συντάττων ἰδανικὰς ἐκθέσεις ὅτε ὡς Μαχάων, ὅτε ὡς Ποδαλήριος, καὶ ὅτε ὡς Σφυράκης. Τὸ αὐτὸ ἐξηκολούθησε καὶ ἐκ τοῦ ξενοδοχείου τῆς Ἀγγλίας ἐνταῦθα, ἕως ὅτου ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἀγγλίαν βραδύτερον. Ἐὰν ὅθεν τοιαῦτα ἐγγράφα ὑπάρχουσιν εἰς χεῖρας τοῦ εἰρημένου Ἰωαννίδου, καὶ ἐὰν ἐνῆται τοιοῦτων καλῆται Πληρεξούσιος, καταγγέλλονται ὡς πλαστογραφημένα καὶ ἄκυρα, αὐτὸς δὲ ἀνάξιος νὰ φέρῃ τὸν τίτλον Πληρεξουσίου τῆς Κρήτης.

Ὁ Παρθένιος Κελαϊδῆς εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις διὰ τῶν ἐν Χανίοις φίλων του, ἤτοι τοῦ εἰρημένου Ἰωαν-

νίζου καὶ τοῦ Πατσιμίδου, συνευδοκούντων καὶ ἄλλων.. ἐμπόδισεν ἐν Χανίοις ἐπὶ 40 ἡμέρας τὸ ψήφισμα τοῦ Καλλέργη, διὸ καὶ ἀπεβλήθη τῆς Συνελεύσεως, καὶ παρ' ὀλίγον κατεσπαράσσετο διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ. βραδύτερον δὲ μεσιτεία τοῦ Κωσσαροῦ ἐσυγχωρήθη.

Ὁ αὐτὸς ἐματαιώσε κανονισμόν τῆς Συνελεύσεως ἐν Καρράϊς Ἀποκορώνου κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 66. Ἐπὶ ἑπτὰ δὲ ἡμέρας ἐν κώμῃ Κομητάιαις Σφακίων κατώρθου, νὰ ματαιιόνη τὴν συζήτησιν ἑτέρου κανονισμοῦ, ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ Μανουσογιαννάκη καὶ ἐμοῦ συνταχθέντος κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 67. τότε δὲ μόνον κατωρθώθη ἡ συζήτησις αὐτοῦ, ὅταν οἱ Πληρεξούσιοι Σελίνου καὶ Κυδωνίας ἐξεδίωξαν αὐτὸν βιαίως τῆς Συνελεύσεως, καὶ ἔφερον πρότασιν, νὰ μὴ συζητηθῆ οὐδὲν ἀντικείμενον πρὸ τῆς συζητήσεως τοῦ Κανονισμοῦ. Διατί δὲ ταῦτα; Καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους καὶ εἰότι ὁ Κανονισμὸς τοῦ ἀφήρει τὸ δικαίωμα, τοῦ νὰ ἀποσφραγίσῃ ἰδιαίτερος τὰς ἐπιστολάς τῆς Συνελεύσεως καὶ ἄλλων, καὶ νὰ ἀνοίγῃ τὰ χρηματοῦματά τῆς Συνελ. καὶ ξένα, ὡς τὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ νὰ ὑπεξαιρῆ μέρος τῶν 20[φρ. κ.τ.λ. καὶ διότι τοῦ ἀφήρει τὸ μέσον τῆς ἀταξίας ἐν ταῖς συζητήσεσι τῆς Συνελ., ὡς μὴ ἐπιτρέποντος τοῦ Κανονισμοῦ τὴν συζήτησιν καὶ ψηφοφορίαν τῶν στρατιωτικῶν ἐν γένει, καὶ ἀπαγορεύοντος τὴν παρουσίαν τῶν ἀπλῶν στρατιωτῶν ἐν ταῖς συνελεύσεσι.

Ὁ Παρθένιος εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις καταβίβας ἐξ Ἀθηνῶν περὶ τὰ μέση Αὐγούστου τοῦ 67. καὶ τοι γενναίας λαβῶν χορηγίας, ἐξήμεσε τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα κατὰ τοῦ Ὑπουργείου Κουμουνδούρου καὶ τοῦ Ἔθνους ἐν γένει, ὅσα μόνον ἀσεβῆς καρδιά δύναται νὰ γεννήσῃ. Ἐφερε δὲ καὶ πρότασιν εἰς τὴν Συνελ., ἵνα αὕτη

ἀνεξαρτήτως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Ἑλ. Κυβερνήσεως διαπραγματευθῆ δάνειον πρὸς ἰδίαν ἀποκατάστασιν....

Σημ. Παρατηρῶ ἐνταῦθα, ὅτι ἐν ὄσῳ ὁ κ. Χ. Ζυμβρακάκης ἦτο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, θέλων νὰ ἀναδείξῃ τὸν ἀδελφόν του στρατάρχην τῆς Κρήτης, ἀπέστειλεν εἰς τὸ 1]4 τῆς νήτου, ἦτοι εἰς ἐν μόνον Τμήμα ἀπάσας τὰς βοηθείας ἀποκλειστικῶς, ἐγκαταλείψας ἐξ ἀσυγγνώσου πατριασμοῦ καὶ ἰδιοτελείας τὰ λοιπὰ Τμήματα Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου, χωρὶς νὰ σαλῆ οὐδὲ ἐν πλοιάριον εἰς τὰ σπουδαῖα ταῦτα τῆς ἐπαναστάσεως κέντρα, ὅπου ἦσαν ἀρχηγοὶ ὁ Κόρακας, ὁ Σφακιανάκης καὶ ὁ Κορωνάιος, ὅλως ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τοῦ Ζυμβρακάκη, καὶ πολὺ μάλιστ' ἀνώτεροι τούτου. Ἐκ τοιαύτης δὲ πορείας εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς περιῆλθεν ἡ ἐπανάστασις εἰς δυσχερεστέην θέσιν, καὶ ἦν ἐγγὺς νὰ κατασραφῆ.

Ἐλθόντος ὁμοῦ τοῦ Κουμουνδούρου εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων καὶ ὑποστηρίζαντος τὸν ἀγῶνα εἰλικρινῶς, ἀμερολήπτως καὶ συνετῶς, ἐξήπλωσε καὶ ἀνύψωσεν αὐτὸν κατ' ἅπασαν τὴν νήσον, καὶ ἀνέδειξε τὴν ἐπανάστασιν θριαμβεύουσαν. Ὁ τόπος, εἰς ὃν ἤδρευε τότε ἡ Συνέλ. καὶ Πρ. Κυβέρνησις, ἐπιμαρτυροῦσι τοὺς λόγους μου τούτους. Δύναται δὲ τις νὰ ἀποδείξῃ λίαν εὐκόλως διὰ πραγμάτων, ὅτι ἐὰν ἡ αὐτὴ πορεία τοῦ Κουμουνδούρου ἐξηκολούθει εἰς τὴν Κρήτην καὶ παρείχετο ἡ αὐτὴ ἠθικὴ καὶ ὕλική συνδρομὴ εἰς τὴν ἐπανάστασιν, οἷα καὶ ὑπὸ τούτου, αὕτη θὰ διετηρεῖτο ἐπ' ἀόριστον ἀκμυρία καὶ ἰσχυρά. Εἶναι δὲ ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος θὰ ἦτο ὅλως διάφορον τοῦ σημερινοῦ.

Ὁ Παρθένιος ὅθεν οὐδένα λόγον εἶχεν, ὅπως μετέλθῃ τοιαύτην διαγωγὴν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Κουμουνδούρου. Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς προτάσεώς του ταύτης πολλὰ ὑπέσχετο, ἤρκει μάλιστα νὰ διωρίζετο, ὡς ἐπεδίωκε, Πληρεξούσιος ἐπὶ τῇ εὐρέσει τοῦ δανείου· πολλὰ ἐμηχανεύθη καὶ ἐβραδιούργησεν. Ἄλλ' ὁ διακεκριμένος

καὶ ἔξοχος πατριώτης καὶ πρόεδρος τότε τῆς Πρωσ. Κυβερνήσεως κ. Μιχ. Τσουδερός, ὅστις καὶ κατ' ἀρχὰς ἤτο ὑπὲρ τῆς μετριοφρονος πολιτικῆς καὶ μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐτήρησεν ἀπαρεγκλίτως τὸ σύνθημα αὐτῆς «ἔνωσις, ἢ θάνατος», κατώρθωσε, νὰ ματαιώσῃ τὴν πρότασιν τοῦ Παρθενίου διὰ τοῦ ἐξῆς ἐγγράφου.

Ἐν Ἀλικάμπω Ἀποκωρόνου τῆ 8 7βρίου 1837.

Πρὸς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν Κρητῶν.

Κύριοι Πληρεξούσιοι!

Ἐπειδὴ βλέπω ὅτι ἐπανελημμένως γίνεται λόγος περὶ ψηφίσματος ἰδιαιτέρου δανείου, καὶ τινες τῶν ἐν Συνέλ. ἐντονώτερον καταγίνονται περὶ τῆς πραγματοποιήσεως αὐτοῦ, κρίνω καλὸν, ὅτι καὶ ὡς πληρεξούσιος καὶ ὡς Πρόεδρος ἔτι τῆς Πρ. Κυβερ. ὀφείλω νὰ δηλώσω ὁποῖαν γνώμην καὶ ἀπόφασιν ἔχω περὶ τοῦ προκειμένου δανείου. Ἐχων ὑπ' ὄψιν μου κύριοι, τὰς ἀρχὰς, ἃς τινὰς ὀφείλομεν νὰ προσθεύωμεν καὶ τὰς ἐκ τοῦ δανείου ἐναντίας συνεπείας, ἀρνοῦμαι νὰ δώσω τὴν ψῆφόν μου περὶ τῆς παραλαβῆς αὐτοῦ, καθότι κύριοι σκοπός μας ὑπῆξεν ἐξ ἀρχῆς τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ ἔθνους μας, μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, καὶ ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτον ἀντίκειται εἰς τὸν σκοπὸν μας αὐτὸν, παρορᾷ δὲ καὶ τὰς τῶν ὁμογενῶν καὶ φιλελλήνων ὑποχρεώσεις μας. Διὰ ταῦτα διχκορτύρομαι δημοσίᾳ κατὰ τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου, καὶ ἀποσύρομαι ἐν ταύτῳ καὶ τῆς Κυβερνητικῆς θέσεώς μου, καθότι ὡς ἀνέφερον εἰς τὴν πρὸ ὀλίγου ἠοθεῖσαν εἰς Ἰμάξ ἀπὸ τῆς Κυβερ. θέσεως, μετὰ τὴν ἔγκρισιν τῆς Συνελ. ἤθελε μοὶ ἐπιβληθῆ θέλῃσις νὰ δώσω ὑπογραφήν ἐναντίον τῶν ἀρχῶν μου.

Ὁ Συμπολίτης Σας.

ΜΙΧΑΗΛ ΤΣΟΥΔΕΡΟΣ.

Παραθέτω καὶ ὄρον μυστικὸν τῆς Συνελ. πρὸς συνομο-

λόγησιν τοῦ Κρητικοῦ δανείου τῶν 20 ἑκατομ. φράγκων, τὰ ὅποια ἐψηφίσατο τότε ἡ Συνέλ. καὶ ὄνπερ ὑπέγραψαν οἱ ἐν Ἀθήναις ἀπεσταλμένοι τῆς Συνελ. . . . .

«Τὸ δάνειον συνομολογηθήσεται, τηρουμένης τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως, ἣτις ἐστὶν ἡ ἔνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος· καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι πρὸς εὔρεσιν καὶ συνομολόγησιν αὐτοῦ Πληρεξούσιοι δὲν δύνανται, ἀλλὰ τοῖς ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς νὰ δεχθῶσιν, ἵνα συνομολογήσωσιν αὐτὸ ὑπὸ ὄρον ἀντιβαίνοντα ὅπωςδῆποτε εἰς τὴν εἰρημένην ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ δὲ Συνέλευσις ἐπιφυλάττεται τὸ δικαίωμα εἰς ἑαυτὴν τοῦ νὰ μὴ δεχθῇ δάνειον συνομολογηθὲν πρὰ τῶν Πληρεξουσίων ἀπεσταλμένων ὑπὸ ὄρους ἀντιβαίνοντα εἰς τὴν ἔνωσιν. »

«Ἐπὶ τούτῳ συνετάχθη, καὶ ἀνεγνώθησαν ἐπανειλημμένως ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει αὐτῆς, ἐνεκρίθη παμψηφεί ἡ παρούσα ἐπίσημος πράξις πρὰ τῆς Γεν. Συνελεύσεως καὶ τῶν Κ^ω Πληρεξουσίων ἀπεσταλμένων. »

«Περὶ τῶν συζητήσεων καὶ συναποφάσεων τῶν Κ^ω Πληρεξουσίων ἀπεσταλμένων θέλει κρατηθῆ πρακτικὸν περιέχον τὰς γνώσεις ἐκάστου εὐκρινῶς. Τὸ πρακτικὸν τοῦτό ἐστιν ἐνυπόγραφον. »

Ἀλίκαμπος Ἀποκορώνου, τῆ 10 Ἰουλίου 1867.

Οἱ ἀπεσταλμένοι.

- »ΙΩΣΗΦ Χ. ΡΟΥΣΣΑΚΗΣ.» «Η ΣΣΝΕΛΕΥΣΙΣ.»
 »ΜΑΝ. ΣΑΚΚΟΡΡΑΦΟΣ.» («Ἐπονται αἱ ὑπογραφαὶ
 »Α. ΠΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗΣ.» τῶν Πληρεξουσίων.»)
 «ΜΑΡ. ΤΣΑΝΟΥΔΑΚΗΣ.»
 «ΑΝΤ. ΖΩΓΡΑΦΟΣ.»
 «ΑΝΑΓ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΑΚΗΣ.»
 «ΠΕΤΡΟΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ.»

Καὶ οὕτω μὲν ἐσκέπτετο καὶ ἐνήργει τότε ὁ Παρθένιος. Μετ' ὀλίγον δὲ κατέρχεται ὁ Ἀαλῆς, προτεί-

νων εἰς τοὺς Κρήτας πᾶν ὅ, τι ἄλλο ζητήσουσιν, ἐκτὸς τῆς ἐνώσεως. Ὁ Παρθέν. Κελαϊδῆς εἰς τὴν περίεσιν ταύτην κηρύσσεται κατὰ πάσης ἰδέας ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως τῆς Κρήτης καὶ πάντα τὰ μέσα μετέργεται, ὅπως ὑπηρετήσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἐξ Ἑλλάδος ἀποσταλείσης ἐπιτροπῆς.. Ἀφοῦ δὲ τέλος ἀπῆλθεν ὁ Ἀαλῆς ἐκ Κρήτης, δούξ ἀμετάθετον σύστημα διοικήσεως καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον, ὁ Παρθένιος μετ' οὐ πολὺ μετέβη εἰς Ἑλλάδα, ὅπως ἐπωφεληθῆ τὰ κέρδη τῶν δημοκοπιῶν του. Κατορθώσας δὲ τοῦτο, ἐστράφη ἔπειτα καὶ ὁ πολεμήσας πᾶσαν ἀποκατάστασιν τῆς πατρίδος του, ὅταν αὕτη ἦτο πιθανὴ καὶ ἐφικτὴ, κηρύσσεται αἰφνης ὑπὲρ αὐτῆς, ὅταν πλέον αὕτη ἦτο ἀκατόρθωτος. (α)

Κατὰ τὸν ὄριον τοῦ 68 πολλοὶ Πληρεξούσιοι καὶ ἐπίσημοι Καπεταναῖοι μετὰ στρατιωτῶν, εὕρισκόμενοι ἐν Σύρῳ, συνεσκέφθησαν νὰ κατέλθωσιν εἰς Κρήτην καὶ ἐνεργήσωσι γενικὴν δ αμαρτύρησιν κατὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου καὶ ὁ μὲν εἰς καλὸν τῆς πατρίδος πάντοτε πρόθυμος καὶ γενναῖος Κων. Σαρολίδης καὶ ὁ Ἀντ. Μιχελιδάκης εὐχαρίστως κατήρχοντο εἰς τὸ τμήμα τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ ὁποῦ ἄλλως αἱ διαθέσεις εἶχον ἤδη ἐκδηλωθῆ. Ἐκ δὲ τοῦ τμήματος Ῥεθύμνης, οἱ

(α) Κατὰ τὴν περίεσιν ταύτην ἔγραψε πρὸς τὸν ἐν Κρήτῃ Πιερθ. Περίδην, νὰ προφθάσῃ νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Κρήτης, ἵνα μὴ ἡ φυγὴ αὐτοῦ γένηται ἐν χειμῶνι ἢ ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτου... Ὁ καλὸς οὗτος πατριώτης, ἀνάγνους εἰς Ἀγ. Ἰωάννην τοῦ Μυλοποτάμου τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐμπιστευτικῶς πρὸς τοὺς Πληρεξ. Σαρολίδην, Λόγιον, τοὺς τε Σελινιώτας καὶ Κισαμίτας, συνεβουλεύετο αὐτοὺς περὶ τοῦ πρακτέου.

γενναῖοι Ὀπλαρχηγοὶ Παππᾶ Μαρουλιανὸς καὶ Ἐπιμενίδης Μαρούλης, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς προθύμως ἐδέχθησαν ν' ἀκολουθήσωσι τοὺς ἐκ τῶν Δυτικῶν ἐπαρχιῶν ὑπὲρ τοὺς 300, ἵνα ἀποβάντες εἰς Κίσαμον ἐκτελέσωσιν ἐπικίνδυνόν τι σχέδιον. Τούτους ἐζήτησεν ἐντόνως καὶ ἀνέλαβε νὰ ὀδηγήσῃ ὁ Π. Κελαϊδῆς, ὡς εἰδήμων τῶν μερῶν τῆς Κισάμου. Ἄλλ' ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ κατευθυνθῆ ἑκεῖσε τὸ ἀτμόπλοιον, ὁ Παρθένιος διὰ διαφόρων τρόπων μετέπεισε τοὺς λοιποὺς ν' ἀποβιθασθῶσιν εἰς Σφακία. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασαν ἐκεῖ καὶ ἀπεβιβάσθησαν ἅπαντες, ὁ Παρθένιος μὴ τολμήσας νὰ ἐξέλθῃ, ἐπανῆλθεν εἰς Σύρον, ἐνῶ εἶχεν ἐκμεταλλευσθῆ τὴν ἰδέαν ταύτην, καὶ εἶχεν ἐπωφεληθῆ ἀρκετᾶ. Τὰ ὀλίγα ταῦτα καὶ περὶ Παρθ. Κελαϊδῆ, ὡς ἱκανά, παραλείπων ἅπειρ' ἄλλα χάριν εὐπρεπειᾶς.

Μεταβῶμεν δ' ἤδη εἰς τὰς προσωπικὰς ὕβρεις τοῦ Κ. Σταυροῦδῃ τὰς κατ' ἄλλων καὶ κατ' ἐμοῦ. Ἐκ τῶν 40 ὑπογραψάντων τὴν δευτέραν ἀναίρεσιν τοῦ πρώτου φυλλαδίου του, οἱ μὲν 32 θεωροῦνται ὅλως ἀσημαντοὶ ἀγωνισταὶ, καίτοι πολλοὶ τούτων φέρουσι πληγὰς, ὡς ὁ ὀπλαρχηγὸς Ζουδιάνος φέρων δύο σπουδαίας κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν σιαγῶνα, ἃς εἰς διαφόρους μάχας καὶ ἐποχὰς ἔλαβε. Τοὺς δὲ ἑπτὰ ἦτοι τοὺς Χ. Ἀγγελιδάκην, Ἐμ. Κοκκινάκην, Ν. Τυλλιανάκην, Ἄντ. Μιχελιδάκην, Κων. Σαρολίδην, Μιχ. Βιστάκην καὶ ἐμὲ, καί τοι μὴ συγκαταριθμῶν οὗτος εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν τῶν ἀγωνιστῶν, ὑβρίζει καὶ συκοφαντεῖ διὰ τρόπου εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ὁμοίους του μόνον ἀξίου. Ἰδίως δὲ τὰ φαρμακερὰ βέλη του, ἐκτοξεύει ἀφθόνως κατὰ τῶν τριῶν τελευταίων. Λέγει λοιπὸν ἐν τῇ β' καὶ γ' σελίδι,

« ὅτι π.ληρεξούσιος ἀπὸ π.ληρεξούσιου, καὶ ἀρχηγὸς ἀπὸ

ἀρχηγόν, ἔχει διαφορὰν, καὶ ὅτι ἕκαστος τούτων ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος τῶν Ἐπαρχιῶν του, ἀναλόγως τῶν ὑπηρεσιῶν του, παλαιῶν τε καὶ νέων, ἀναλόγως τῶν θυσιῶν του, ἀναλόγως τῆς ὑπηρεσίας του· καὶ ὅτι οἱ ὑβρίζομενοι οὐδὲν τοιοῦτον προσοἶ ἔχουσι·.

Δὲν σᾶς κάμνουν λοιπὸν, εὐγενέστατε Σταυροῦδη, ἐντύπωσιν αἱ Ἐπαρχίαι ἔκείναι, ἐξ ὧν οἱ τουρκοφάγοι Καζάνης Βασιλογιῶργης, Κουρμούλης, Ν. Ντεντιδάκης, Μαστραχᾶς, Κρανωτάκης, Κοκκινίδης, Τυλλιανάκης, Κόρακας, Ῥωμάνος, Σφακιανάκης, Ζωγράφος καὶ τόσοι ἄλλοι ἐνδοξοὶ παλαιοὶ τε καὶ νέοι ἀγωνισταί; δὲν σᾶς φρίνονται δὲ καὶ οἱ προμνησθέντες, διακεκριμένοι καὶ ἐπίσημοι; ἔχεις δίκκιον, διότι ὅταν οὗτοι προεκινδύνεουν μυριοτρόπως ὑπὲρ τῆς πατρίδος, σεῖς ἐτυροκομεῖτε ἢ ἐρραδ' ουργεῖτε πρὸς βλάβην τῆς πατρίδος ἐν Ὀμηλῶ, ἢ Σαμαργιᾶ καὶ ἐπομένως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τοὺς γνωρίσητε. Δεῦτε λοιπὸν ἴδωμεν περὶ αὐτῶν ἐν ὀλίγοις.

Οἱ τρεῖς πρῶτοι ἀρχηγοὶ, ὁ μὲν Ἀγγελιδάκης τοῦ Μονοφατσίου, ὁ δὲ Κοκκινίδης τοῦ Μεραμβέλλου καὶ ὁ Τυλλιανάκης τῆς Πεδιάδος, ἦσαν τρία στηρίγματα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐν ταῖς μάχαις διεκρίθησαν αἰεῖποτε κατὰ τῶν ἐχθρῶν· φέρουσι δὲ οὐχὶ μόνον ἀτομικὰς, ἀλλὰ καὶ οἰκογενειακὰς ἐκδουλεύσεις καὶ θυσίας ὑπὲρ τῆς πατρίδος· καὶ ὁ Α. Μιχελιδάκης τριετῆς τοῦ Πανεπιστημίου τὸ 64, δημόσιος διδάσκαλος τὸ 65 καὶ 66 ἐν Ἡρακλείῳ, ἀπολαμβάνων ὑπὲρ τὰς 200 κατὰ μῆνα δραχμὰς, ἐξεληθὼν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐκλεχθεὶς πληρεξούσιος, ὑπηρέτησε μέχρι τέλους τὴν πατρίδα· ἤδη ἐξακολουθεῖ τὰς σπουδὰς του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ ὀσονούπω λαμβάνει τὸ διπλωμά του.

Ὁ Μιχ. Βιστάκης συνεργάτης τοῦ Μοναστηριακοῦ ζητήματος, εἰς τῶν πρωτουργῶν τοῦ κινήματος, ἐξελέχθη εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς πληρεξούσιος, διετέλεσεν εἰς τὰς σπουδαιότερας περιστάσεις Γραμματεὺς τῆς Συνελεύσεως, ὑπῆρξε πάντοτε εἰς τῶν σφόδρα πολεμίων τῶν ἐξωτερικῶν ραδιουργιῶν καὶ τῶν σχεδίων τῶν πατρῶνων σου, εἶναι εἰς τῶν συνετῶν ἐκείνων Πληρεξ. οἵτινες ἐματαιώσαν πολλάκις τὴν ἀναφορὰν, ἣτις ἐπροκάλεσε τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Γουρκίαν, καὶ συνεπῶς τὴν σημερινὴν θέσιν τῆς Κρήτης, καὶ οἵτινες προεἶπον εἰς τὴν συζήτησιν αὐτῆς τὸν Ἰούνιον τοῦ 66 ἐν Τζιτζιφῆ Ἀποκορώνου καὶ ἐν Προσνέρῳ τὴν σημερινὴν θέσιν αὐτῆς, ἐὰν πραγματοποιηθῇ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐγγραφον· εἶναι ὁ συντάξας τὴν ἐκ μέρους τῆς Ἐπιτροπῆς Μαλεβουζίου διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς ὑπογραφῆς τῆς ἀναφορᾶς ταύτης, ἐν τῇ ἀπουσίᾳ ἐκείνων, οἵτινες ἐγίνωσκον τοὺς σκοποὺς τῆς καὶ τὰ ἐλατήρια, ὑφ' ὧν ἐκινουῦντο καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι καὶ οἱ ἐν Κρήτῃ ὑποβολεῖς τοιοῦτου ἐγγράφου, εἶναι ὁ δι' ἐκτενοῦς ἐκθέσεώς του πρὸς ἓνα τῶν ἐπισήμων εἰς τὴν πόλιν Ἡρακλείου παρατηρήσας τὸ ἀσύμφορον τῆς ἐν ὄπλου ῥήξεως καὶ καταδείξας διὰ μεγίστης κρίσεως τὰ δεινὰ καὶ τὰς συνεπείας, αἵτινες προσμένουν τὴν Κρήτην, ὡς ἐκ τῆς νέας πολιτικῆς, εἰς ἣν εἰσῆρχετο αὕτη, καὶ ὅπερ καὶ μόνον ἀρκεῖ νὰ τὸν τιμῆσῃ. Τέλος δὲ εἶναι εἰς τῶν ἐνταῦθα ἀποσταλέντων βουλευτῶν Κρήτης, οἵτινες ὑπερεμάχησαν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς τιμῆς. Εἶναι δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐξηρημένων τῆς ἀμνηστίας ἀπὸ τῆς Ὑψ. Πύλης. (α)

(α) Εἰς τρεῖς διαφόρους ἐποχὰς ἐθυσίασθη προφανῶς ἡ Κρήτη. Πῶς καὶ πότε θέλομεν ἀποδείξει διὰ γενικωτέρου

‘Ο δὲ Κων. Σαρολίδης ἀπὸ τὸ 63 λαβὼν μέρος εἰς τὸ Μοναστηριαχὸν ζήτημα, καὶ ἐξ ἰδίων πολλὰ καὶ ὑπὲρ τούτου Ουσιάσας, εἶναι εἷς τῶν πρώτων συλλαβόντων ἔπειτα τὴν ἰδέαν τοῦ κινήματος ἐν ‘Ηρακλείῳ. Τῇ κοινῇ ἀποφάσει τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπαρχιῶν, ὅταν οἱ λοιποὶ ἐξελέχθησαν πληρεξούσιοι καὶ μετέβησαν εἰς τὴν Συνέλ. οὗτος ἐπεφορτίσθη νὰ διαμείνῃ ἐν Κερᾶ, ὅπως συστήσῃ καὶ διευθύνῃ τὰ αὐτόθι καὶ τὴν Ἐπιτροπὴν. Μετὰ τὴν ἑναρξίν τοῦ ἀγῶνος διορίζεται ἀρχηγὸς Μεραμβέλλου, κατόπιν ἀποστέλλεται πληρεξούσιος εἰς τὴν Συνέλευσιν, ἔκτοτε χρηματίσας σχεδὸν διαρκῶς μέλος τῆς Πρ. Κυβερνήσεως, ἀπεστάλη ἑκτακτος ἀπεσταλμένος εἰς Ἀθήνας καὶ ἐπέμφθη ἐπὶ τέλους, ὡς βουλευτής. Λοιπὸν ἄσημοι καὶ μεσαίας τάξεως ἀγωνισταὶ διήρχοντο τοιαύτας θέσεις; ἔν μού ἀριθμοὶ δὲ πόσοι ἄλλοι προσέφεραν παρομοίας ὑπηρεσίας; Ὑβρίζεις ἐτι καὶ τὸν Βαρδῆ Πολισυδάκην, τὸν υἱὸν τοῦ Κριάρη τὸν Ἀν. Λουλούδη καὶ τὸν Ἐ. Παππαδημητρόπουλον; Ὁ πρῶτος ὑπαρχηγὸς τοῦ Σελίνου, τῆς ἐνδόξου ἐκείνης Ἐπαρχίας, ἥτις ἀριθμεῖ ὑπὲρ τοὺς 300 μάρτυρας ὑπὲρ τῆς πατρίδος, εἶναι εἷς τῶν κυριωτέρων στηριγμάτων τοῦ Κριάρη· ὁ δὲ δεύτερος καθ’ ὅλα γόνος ἀξίος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἠρίστευσε καὶ ἐν ἄλλαις μάχαις καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ γενναίου σωματάρχου Νικολαΐδου, (α) τοῦ Φρουδάκη, τοῦ Χ. Μι-

καὶ ἐκτενεστέρου φυλλαδίου. Καὶ εἰς τὰς τρεῖς ταύτας περιστάσεις ὁ Βιστάκης καὶ οἱ συνάδελφοί του ὑπερεμάχησαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἐνῶ οἱ πάτριων τοῦ Στχυροῦδη εἰς τὰς δύο, εἶναι τὰ κυριώτερα ὄργανα τῆς ἀπωλείας τῆς Κρήτης.

(α) Τὴν προτερσίαν τῆς μάχης ταύτης συνελθόντες οἱ

χάλη, τοῦ Κριάρη καὶ ἄλλων, συγκροτηθεῖσαν ἐν Με-
 λιδόνι, εἰς ἣν καὶ ἐπληρώθη εἰς τὴν χεῖρα ὀρμήσας
 μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Χ. Μιχάλη ν' ἄρπάσῃ τὴν ἐ-
 χθρικὴν σημαίαν. Ὁ δὲ Α. Λουλούδης ἦτον ὁ μυστι-
 κὸς διαγγελεὺς τοῦ κινήματος, ὅταν δὲ ἡ ἐπανάστα-
 σις μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βαφφῆ ἐκινδύνευεν, οὗτος ἀ-
 ναπετάσας τὴν σημαίαν εἰς Κομιτάδες ἀνῆλθε μὲ τοὺς
 ὑπ' αὐτὸν εἰς Ἀσκυφον πρὸς ὑποστήριξίν της. Καὶ ὁ
 Ι. Ζυμβρ. πρέπει εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ ὁμολο-
 γῇ χάριτας καὶ εὐγνωμοσύνην καὶ εἰς τοῦτον. Καὶ ὁ
 Ἐμ. Παπαδημητρόπουλος προσέφερεν οὐ μικρὰς ὑ-
 πηρεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐτήρησε καθαρὸν πάντοτε τὸ
 αἶσθημα καὶ τὸ φρόνημα ὑψηλὸν, καὶ ὡς ἰατρός δὲ πα-
 ρέσχε προθύμως τὴν ἰατρικὴν θεραπείαν τοῦ δωρεάν
 πρὸς τε τοὺς ἐντοπίους καὶ τοὺς ἐθελοντάς, ἀπώλεσε
 δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν του ἐν τινὶ μάχῃ. Τοιοῦτοι ἐν συν-
 τόμῳ οἱ ὑβριζόμενοι. Ὑμεῖς δὲ οἱ ὑβρισταὶ ὁποῖον προ-
 σὸν τούτων φέρετε ;

ἀνωτέρῳ ἐν Καραῖς Ἀποκορώνου ἐν στρατιωτικῷ συμβου-
 λίῳ, ἀπεφάσισαν τὴν ἐκτέλεσιν ταύτης ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ
 Ζυμβρ. καὶ προσδιωρίσθη καὶ ἡ θέσις ἐκάστου κατὰ τὸ σχέ-
 διον τοῦ Νικολαΐδου, ὅστις εἶχε κατοπτέυσει τὴν προτε-
 ραίαν τὸν ἐχθρὸν πάντες ἐκτὸς τοῦ Ζυμβρακάκη μὲ τοὺς
 ὑπ' αὐτοὺς ἐξετέλεσαν τὸ σχέδιον καὶ παρευρέθησαν εἰς τὴν
 μάχην· τὸ δὲ περίεργον εἶναι ὅτι οἰκειοποιηθεὶς ἔπειτα τὴν
 μάχην εἰς τὴν ἐκθεσιν ὁ Ζυμβρ. οὐδὲ ἀνέφερε καὶ τὸν Νι-
 κολαΐδην, καὶ τοὶ εἰσελθόντα ξιφῆρη ἐντὸς τοῦ χωρίου
 πρὸς παρόρμησιν τῶν ἡμετέρων καὶ μόνον διὰ τῆς ἐπιμο-
 νῆς καὶ τῆς γενναιότητος τοῦ Κριάρη σωθέντα, ἀλλ' οὔτε
 τὸν ὡς χάλαζαν δεχόμενον ἐντὸς τοῦ χωρίου τῶν ἐχθρῶν
 τὰς σφαίρας ἐκ τῶν παραθύρων καὶ δωματίων καὶ ὑπὸ ξι-
 φῆρων τούρκων διωκόμενον Ἄντ. Πετρίτσην τὸν μετ' ἀπειπι-
 σίς πλέον θεώμενον καὶ προκσπιζόμενον ὑπὸ τῶν ἡμετέρων.

Μένει ἔτι νὰ ἀπαντήσω εἰς τὰς ἐξῆς δύο κατηγορίας σας πρὸς με, ὅτι δηλ. εἶπον ὅτι θὰ καταβῶ εἰς Κρήτην, φέρεις δὲ μάρτυρα τὸν ἱεροδιάκονον Πλουμῆν, καὶ ὅτι ὑβρίσαμεν εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀγγλικῶν ψευδισμάτων τοὺς ἐπισημοτέρους ἀγωνιστὰς καὶ τὰ τμήματα Ῥεθύμνης, Χανίων καὶ τὴν ἐπαρχίαν Σφακίων. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἐν γνωρίζω τί εἶπον εἰς τὸν κ. Πλουμῆν, τὸν ὁποῖον δὲν ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ συναντήσω κατὰ τὴν ἐπανάστασιν· ἄλλως δὲ δὲν ἐσυνήθισα νὰ κοινοποιῶ τὰς σκέψεις μου εἰς τὸν τυχόντα καὶ μάλιστα εἰς τοιοῦτου εἶδους χαρακτῆρας. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀληθὲς καὶ δὲν τὸ ἀρνοῦμαι, ὅτι, προβλέπων τὴν σημερινὴν θέσιν τῶν προσφύγων, καὶ εἰς τὴν Κρήτην ἔγραψα μετὰ τὴν πτώσιν ἀμέσως τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἄλλοτε, καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ μεταβῇ ἡ Σαλαμάνδρα πρὸς διάσωσιν καὶ μεταφορὰν ἐνταῦθα τῶν ἐν τοῖς ὄρεσι τοῦ Ἡρακλείου λειψάνων ἐκ τοῦ ἀγῶνος, ἦτοι τοῦ Κόρακα, τοῦ Σφακιανάκη, τοῦ Ζωγράφου, Λογίου, Τυλλιανάκη, Ῥοδοκανάκη, Πετρίτση μετὰ τῶν περὶ αὐτοὺς, καθὼς καὶ τοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῦ Ὀμαλοῦ διαμένοντος Κριάρη, Κορκίδη καὶ ἄλλων, ὅτι ἔπρεπε νὰ συμβιθασθῶσιν, ὅπως δύνανται μετὰ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν καὶ νὰ διαμείνωσιν ἐν τῇ πατρίδι των. (α)

Καὶ τοὺς ἐνταῦθα εὐρεθέντας φίλους μου συνεβούλευσα νὰ ἀπέλθωσιν ἐγκαίρως εἰς τὴν πατρίδα των. Τῶ ὄντι δὲ ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπαναστάσει ἀποκλειστικῶν φίλων μου οὐδεὶς εὐρίσκεται νῦν ἐνταῦθα, ἐκτὸς τοῦ Μιχ. Βιστάκη. Ἐγὼ δὲ, ἂν καὶ δύναμαι νὰ ἔχω καὶ

(α) Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην εἶδε καὶ ἀνέγνωσεν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Δελιγιάννης.

ἐν Ἑλλάδι ἐντιμον ὑπαρξιν, ὅμως ἐθεώρησα καὶ θεωρῶ χρέος μου καὶ τιμὴν μου, τὸ νὰ δυνηθῶ νὰ ἐγκατασταθῶ καὶ ὑπηρετήσω ἐν τῷ τόπῳ τὴν πατρίδα μου.

Τὴν ἰδέαν δὲ ταύτην εἶχον πρὸ πολλοῦ κοινοποιῆσαι καὶ πρὸς τοὺς ἐνταῦθα νέους Κρήτας, οἵτινες καὶ φρόνησιν καὶ δραστηριότητα οὐ τὴν τυχοῦσαν ἀνέπτυξαν ἐν τῇ ἐπαναστάσει, διὰ νὰ κάμωμεν ἔτι μίαν θυσίαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καταβαίνοντες καὶ ἀποκαθιστάμενοι ἐν αὐτῇ ὅπως δὴποτε. Γνωστὸν ἔστω σοι, λοιπὸν, ὅτι σπουδαίας κατέβαλον ἐνεργείας, ὅπως ἀρθῇ ἡ ἐκ τῆς Κρήτης παρὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως προγραφή μου. (α)

(α) Ὁ κ. Σταυρούδης παραδέχεται μὲν τὴν ἐξαίρεσίν μας ἐκ τῆς ἀμνηστείας τῆς Ἰψ. Πύλης, ἀλλὰ διὰ πᾶν ἄλλο γενομένην, ἢ διὰ τὴν ἐπανάστασιν, διὰ νὰ ἀποδείξῃ δὲ τοῦτο, λίαν εὐφυῶς ἀναφέρει, ὅτι τινὲς τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν, οὐδόλως ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Οἱ μὲν δεκτοὶ ἐν τῇ Κρήτῃ εἰσὶν θ, τούτων οἱ μὲν θ, διότι εἰσὶν Ἕλληνες. Διὰ δὲ τοὺς τρεῖς, ἦτο ὁ τὸν Λόγιον, Βιστάκην καὶ ἐμὲ ὁ λόγος οὗτος δὲν ὑφίσταται· δὲν ὑπάρχει δέ οὔτε οὐδεὶς ἄλλος, ἐκτὸς τῆς ἐπαναστάσεως. Ἄν δὲ ὁ Σταυρούδης ἢ ἡ φατρία του γνωρίζει ἕτερον, παρακλοῦμεν νὰ μᾶς τὸν εἴπῃ ἄς βεβαιωθῇ ὅμως ὅτι καὶ ἐγὼ καὶ οἱ συνάδελφοί μου ἐλυπήθημεν διὰ τὴν αὐτὴν τιμὴν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, διότι ἀγαπῶ τὴν πατρίδα μου, εἰργάσθη τὸ ἐπ' ἐμοὶ δι' αὐτὴν, καὶ ἡ μόνη μου διακαὴς ἐπιθυμία ἦτο καὶ ἔσται ἡ ἐν αὐτῇ διαβίωσις μου.

Σημειωτέον, ὅτι καὶ πολλοὶ τῶν διακεκριμένων, Πληρεξουσίων, Ἀρχηγῶν καὶ Ὁπλαρχηγῶν, καίτοι πρὸς τὸ φαινόμενον συμπεριλαμβανόμενοι εἰς τὴν γενικὴν ἀμνηστείαν τῆς Υ. Π. οὐχ ἦττον ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν Κρήτην, ὑποφέρουσι τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν ἐντοπίων ἀρχῶν.

Ὁ, τι λοιπὸν ὑμεῖς θεωρεῖτε καταισχύνην, ἐγὼ θεωρῶ τιμὴν καὶ ὑποχρέωσιν. Ἐπόμενον ἦτο βέβαια, ἀφοῦ ἐν τῇ ἐπαναστάσει διεφωνήσαμεν ἐπὶ πάντων πρὸς τοὺς ὑποβολεῖς σου νὰ σκεπτώμεθα καὶ ἐπὶ τούτου ὁλως ἀντιθέτως.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ δεύτερον οὐδόλως εἶναι ἄληθές, διότι ὡσάκις ἐγράψαμεν, ἐξεθέσαμεν τὰ πράγματα πάντοτε ἐν μετριοπαθείᾳ καὶ οὐδέποτε ὑβρίσαμεν τινα, καθὼς τοῦτο δείκνυται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἠδυνήθης νὰ φέρης παράδειγμά τι. Ἄλλως τε τὸ ὑβρίζειν καὶ συκοφαντεῖν εἶναι ἴδιον εἰς σᾶς ὡς τὸ φυλλάδιόν σας μαρτυρεῖ, δι' οὗ ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐσυκοφάντησας καὶ ἀνθρώπους ἀκρωτηριασθέντας ἐν τῇ ἐπαναστάσει. Ἐπίσης μαρτυρεῖ καὶ τὸ κατωτέρω ἔγγραφο, γεγραμμένον ἀπὸ σᾶς τοὺς ἰδίους, δημοσιευθὲν ἐν ἐκτάκτῳ παραρτήματι, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου δὲν θὰ κατεδεγόμεν οὐδὲ σήμερον νὰ ὁμιλήσω, ἐὰν τοῦτο δὲν ἦτο μία τρανὴ ἔνδειξις τοῦ μέχρι τίνος δύναται νὰ φθάσῃ ἡ φανατικὴ κακία Σας. Ἰεοῦ τὸ ἔγγραφο τοῦτο.

Ἡ ἀληθὴς κατάστασις τῆς Κρήτης.

Ἀπ' ἀρχῆς τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως πλημμύρα διατριβῶν καὶ ἐκθέσεων ἐκ τοῦ τμήματος Ἡρακλείου κατέκλυσε τὰς Ἑλληνικάς Ἐφημερίδας. Ὀλίγοι τινὲς Λογιώτατοι Ἡρακλειῶται, οἱ μὲν διατρίβοντες ἐνταῦθα, οἱ δὲ ἐν Κρήτῃ, μὲ κυνικὴν ἀναίδειαν πλάττουσι καὶ δημοσιεύουσι μάχας Ναπολεονταίου, δημιουργοῦν ἥρωας, ὅπως ἡ ἀκόλαστος φαντασία των ἐπινοεῖ, σχηματίζουσι πεζικὰς καὶ ἵππικὰς δυνάμεις μυθῶδεις, κύριον σκοπὸν προθέμενοι, τὸ μὲν νὰ ἐπωφελῶνται ὑλικῶς, ἀφθόνως χορηγουμένων αὐτοῖς τῶν χρηματικῶν μέσων πρὸς ὑποστήριξιν δῆθεν τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ δὲ ὅπως παραστήτωσι τὸ τμήμα τοῦ Ἡρακλείου ὑπερτεροῦν τῶν ἄλλων. Εἰς ἀρμοδιωτέρους και-

ροὺς ἐπιφυλαττόμεθα, ν' ἀφαιρέσωμεν τὴν λεοντὴν ἀπὸ τοὺς κυρίους τούτους, καὶ νὰ τοὺς ἐξελέγξωμεν, οἷοι πράγματι εἰσιν. Ἦδη δὲ διὰ νὰ ἐξαγάγωμεν τῆς ἀπάτης τοὺς μὴ Κρητας, χαράττομεν τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις. Καθὼς καὶ εἰς τὰς προγενεστέρως ἐπαναστάσεις, οὕτω καὶ κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν τὸ Τμήμα τοῦ Ἡρακλείου μικρὸν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος· διότι κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἐχθροῦ ἐρροδον ὄλαι σχεδὸν αἱ ἐπαρχίαι αὐτοῦ ὑπετάγησαν. Τετρακόσιοι μόνον ἐπαναστάται ἐξ ὅλου τοῦ Τμήματος, ἦτοι ἐκ δώδεκα Ἐπαρχιῶν ἐδράξαντο τῶν ὄπλων· καὶ μόνον τοῦτο καὶ γενικὰ ἀρχηγεῖα παρ' αὐτοῖς ἐσχηματίσθησαν καὶ ὑπαρχηγεῖα καὶ μεραρχίαι, καὶ τοσαῦτα ἄλλα γελοῖα. Ἀπόδειξις δὲ τῆς ὑποταγῆς εἶναι, α'. Ἐκ τῆς Ἐπαρχίας τοῦ Ἡρακλείου ὀλίγιστοι πρόσφυγες ἤλθον εἰς Ἑλλάδα, διότι ὅλοι σχεδὸν εἶναι ἀρχῆθεν ὑποτεταγμένοι, ὅπερ κατὰ δυστυχίαν ὑπῆρξε καιρῖα πληγὴ κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως. β'. Καθ' ὅλας τὰς Ἐπαρχίας τοῦ Τμήματος εἰσιν ἐγκατεστημένοι Τουρκικαὶ ἀρχαί, στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαί, ἡγουν Μουδῖριδες, Ἐπαρχιακὰ Συμβούλια κτλ. Ἐγένοντο μὲν κατὰ καιροὺς μάχαι ἐν τῷ Τμήματι τούτῳ, καθὼς ἐκείνη ἐπὶ τοῦ Ὀμῆρ εἰς τὸ Λασιθιον, ἀλλ' οἱ λαβόντες εἰς αὐτὰς μέρος ἦσαν κυρίως ἐκ τῶν ἄλλων Τμημάτων τῆς νήσου, καὶ ἐθελονταί.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἠναγκάστημεν νὰ γράψωμεν, πρῶτον διότι οἱ ἀνικεῖς διατριβογράφοι ἐθρασύνθησαν παραπολὺ, καὶ δεύτερον διότι πολλοὶ τῶν ἐδῶ πολιτικῶν μας εὐρίσκονται εἰς πλήρη ἄγνοιαν τῶν πραγμάτων· π. χ. ὁ κύριος Σίμος, τῶς Ὑπουργός, εἶπεν ἐν συναναστροφῇ τινι, ὅτι τὸ Τμήμα τοῦ Ἡρακλείου ἀνεδείχθη κατὰ τὴν παρούσαν ἐπανάστασιν πολεμικώτερον τῶν ἄλλων. Ὁ ἄνθρωπος, φαίνεται, ἐθαμβώθη ἀπὸ τὰς ἐκθέσεις καὶ τὰς διατριβάς· ὤφειλεν ὅμως, ὡς σπουδαῖος ἄνθρωπος, νὰ ἐμβιβῆσθαι εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων καὶ νὰ μὴ ἀπατάται.

Τελευτῶντες λέγομεν, ἃς παύσωσιν οἱ ἐνταῦθα διατρίβοντες λογιώτατοι πληρεξούσιοι τοῦ νὰ φενακίζωσι τὸ

κοινόν διὰ τῶν ἀηδῶν ἐκθέσεων των, καὶ ἄς ἀρκεσθῶσιν εἰς τὸ νὰ διατρέφονται ὡς κηρῆνες ὑπὸ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ νὰ σφετερίζονται τῶν προσφύγων οἰκογενειῶν τὸν ἄρτον, ἄς ἐξακολουθοῦν ἐκμυταλλεόμενοι τὴν ἐπανάστασιν. Ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἵνα μὴ γνωστοποιηθῆ ἢ κατάστασις τῆς Κρήτης εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος, δημοσιεύεται τὸ ἄνω εἰς ἰδιαιτέρον πρόγραμμα. (α)

Ἐν Ἀθήναις τὴν 31 Ὀβρίου 1868.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Χ. ΡΟΥΣΣΟΝΙΚΟΛΟΥΔΑΚΗΣ, Ὀπλαρχηγός.

Ἡ ἀντιπαράθεσις τῆς φαιριαστικῆς ταύτης ἐκθέσεως αὐτῶν. πρὸς τὴν ἐξῆς σύντομον ἀφηγηματικὴν ἡμῶν ἐπιστολὴν, ἄρδην ἀναιρεῖ τὰς ἐμπαθεῖς κατηγορίας των, καὶ δεικνυσιν ὄντως, ὑπὸ ἠθικὴν δ' ἐξαιρέτως ἐποψιν, τὴν ἀληθῆ κατὰστασιν τῆς Κρήτης ἢν βραδυνούσης τῆς ζητουμένης ἀπαντήσεως, κατ' ἀνάγκην ἤδη δημοσιεύομεν, ὡς ὑποσχόμεθα ἐν αὐτῇ.

Φίλιππε Κ. Μιχαήλ Σκουλά!

Ἀθήναι τῇ 17 Δεκεμβρίου 1869.

Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 41 οὐδὲν ἄλλο

(α) Ὁ ὑπογεγραμμένος ἀπλοῦς καὶ ἄκακος πατριώτης, οὔτε ἤκουσε τοὺς λόγους τοῦ Σίμου βεβαίως, οὔτε νὰ γράψῃ ἐγνώριζε. Τοὺς ἤκουσεν ὅμως ὁ Χ. Ζυμβρ. καὶ ἤξευρε νὰ γράψῃ ὁ Σταυροῦδης καὶ συντροφία. Ἡ δύνατο δὲ ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρὸς τῆς Κρήτης καὶ τῆς ἐπανάστασεως νὰ γράψῃ παρόμοιαι; Πότε δὲ ἔγραψον ταῦτα; καθ' ὅν χρόνον ἢ ἐπίσημος ἐφημερὶς «Τουρκία» ἐδημοσίευσεν ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἐπέμενεν ἔτι ἐν τῷ τμήματι Ἡρακλείου, ἢ δὲ Σαλημάνδρα διαβαίνουσα ἐκ Σπιναλόγκας καὶ εὐρούσα τοὺς Τούρκους κεκλεισμένους ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ καταπεφοβισμένους, ἀνήγγελε τὴν περὶ τούτου εἰδήσιν εἰς Χανία.

ἔπραξαν ἢ ἐσκέφθησαν περὶ τῆς Κρήτης, εἰμὴ πῶς νὰ ἐκ-
 μεταλλευθῶσι καὶ ἐμπορευθῶσιν αὐτήν, καὶ οἵτινες καὶ
 κατὰ τὴν τελευταίαν ἔνδοξον μὲν, ἀλλ' ἀτυγῆ ἐπανά-
 στασιν διετέλεσαν ἐν ἐπιγνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ὄργανα παν-
 τοίων ξένων σκοπῶν πρὸς καταστροφὴν τῆς, ἔρχονται σή-
 μερον διὰ φυλλαδίων ἀνευθυριάστως, νὰ ἐπιρρίψωσι τὴν
 εὐθύνην τῶν ἔργων των εἰς ἄλλους, καὶ νὰ ὑβρίσωσι τὴν
 πατρίδα καὶ τὸν ἀγῶνα, ὃν παντοιοτρόπως ἐπεβουλεύθη-
 σαν καὶ κατέστρεψαν, νὰ κατηγορήσωσι δὲ τὴν Συνέλευ-
 σιν, τοὺς ἀγωνιστὰς καὶ ἡμᾶς, ὡς ἐπενεγκόντας δῆθεν τὰ
 δεινὰ τῆς Πατρίδος μας διὰ τῶν σφαλμάτων μας!

Καὶ τοὶ ἔχομεν ἀπείρους ἀποδείξεις ὑπὲρ ἡμῶν καὶ
 κατὰ τῆς ἐνοχῆς τούτων εἰς τὴν σημερινὴν τῆς πατρίδος
 θέσιν, οὐχ ἦτον θεωρῶ ἀναγκαῖον, νὰ ζητήσω τὴν μαρ-
 τυρίαν σου ἐπὶ τῆς κατωτέρω σπουδαίας περιστάσεως.
 Ἐλπίζω δὲ, ὡς καλὸς πατριώτης, δὲν θέλεις ἀρνηθῆ
 τὴν ἀλήθειαν. Ἦσο εἰς τῶν πρώτων τοῦ κινήματος, καὶ
 γινώσκεις τὰς αἰτίας καὶ τὸν ἀρχικὸν σκοπὸν τοῦ εἰμεθα
 φίλοι καὶ ὁμόφρονες κατ' ἀρχάς, καὶ δὲν ἀγνοεῖς τὰς ιδέ-
 ας καὶ ἐνεργείας μας· ὑπῆρξες κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας
 Πληρεξούσιος, καὶ θὰ διατηρῆς βεβαίως ἐν τῇ μνήμῃ σου
 περιστατικὰ τινα, ὧν αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος παρέστης.

Ὅταν δὲ τὸν Ἰούνιον τοῦ 66. ἀπεστάλημεν ὑπὸ τῆς
 Συνελεύσεως μετὰ τῶν ἀειμνήστων Ν. Ντετιδάκη καὶ Ἐμ.
 Κρανιωτάκη εἰς τὰς ἐπαρχίας μας, διήλθομεν ἐκ τοῦ χω-
 ρίου σου Ἀνωγείων πρὸς ἐντάμωσίν σου, εἰς τὴν περίστα-
 σιν ταύτην σοὶ ἐξεθέσαμεν ἐν λεπτομερείᾳ τὰ διατρέχον-
 τα, τὰς ἐξωτερικὰς πρὸς ἐπανάστασιν ἐνεργείας, τὰς ῥα-
 διουργίας τοῦ Ἰσμαήλ, τὰς διαθέσεις τοῦ Κωσταροῦ καὶ τῶν
 περὶ αὐτῶν ἀρειμανίων καὶ τινων καπεταναίων ἐξ αἰσθη-
 ματος, προσκειμένων εἰς τὴν ἐπανάστασιν· σοὶ ἐξηγήσα-
 μεν δὲ καὶ τὰς σκέψεις τῶν φρονιμωτέρων καὶ τὰς ἰδικὰς
 μας, αἵτινες ἦσαν αἱ ἐξῆς.

Ἡ Κρήτη νὰ μὴν προβῆ εἰς πόλεμον, διότι θὰ ἐγκατα-
 λειφθῆ εἰς τὴν τύχην τῆς, θὰ τὴν ἐπιβουλευθῶσιν ἐπὶ τέ-

λους καὶ θὰ καταστραφῆ, χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ κερδίσῃ τι.

Ἀλλὰ νὰ συνέλθῃ ἀμέσως ὁ λαὸς κατὰ Τμήματα ἐνό-
πλως μάλιστα, νὰ κηρύξῃ τὴν τοπικὴν ἀνεξαρτησίαν του,
νὰ ἀναθέσῃ τὴν τύχην του εἰς τὸν Σουλτάνον καὶ τὰς
τρεῖς Μεγάλας Δυναμείας, νὰ ζητήσῃ τὴν ἔλευσιν ἐπιτρο-
πῆς πρὸς ἐξέτασιν τῶν παραπόνων του, νὰ προσπαθῆσῃ
διὰ τῆς φρονήσεως στηριζόμενος εἰς τὸ δίκαιον καὶ τὰ
πρωτόκολλα, νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τοῦ 1858, καὶ νὰ
ἡσυχάσῃ περιμένων τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καθ' ὃν θὰ
ἐπέλθῃ ἡ ἔνωσις συμπάσης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Σοὶ ἐξηγήσαμεν δὲ συνάμα, ὅτι μεταβαίνομεν εἰς τὰς
Ἄνατ. ἐπαρχίας πρὸς διάδοσιν καὶ πραγματοποιήσιν τῶν
ιδεῶν τούτων, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Τὰς ιδέας ταύτας ἀντέ-
κρουτε μὲν ὁ γενναῖος καὶ ἀείμνητος ἀδελφός σου Ἐμμα-
νουήλ, ὑπὸ ἐνθουσιωδῶν ἐμπνεόμενος αἰσθημάτων, συνε-
μερίσθητε ὅμως σεῖς καθ' ὀλοκληρίαν, καὶ ἐπηνέσατε μάλι-
στα.

Ἀποχωριζόμενοι, σοὶ ἐδώκαμεν ὁδηγίαις τινὰς ἐπὶ τῇ
βάσει τῶν ιδεῶν τούτων, σοὶ συνεβουλεύσαμεν νὰ προβῆς
εἰς τὴν ἀποκήρυξιν τῆς ἐπιτοπίου Διοικήσεως ἐν τῇ ἐπαρ-
χίᾳ σου, καὶ εἰς τὴν σύστασιν νέων ἀρχῶν ἐξ ὀ-
νόματος τοῦ Λαοῦ· σοὶ ἐζωγραφήσαμεν δὲ προχειρῶς καὶ
σχέδιον σημάκις, φερούτης ἄνωθεν τὴν Τουρκικὴν, συστή-
σαντές σοι αὐστηρῶς αὐτὴν καὶ μόνην νὰ ὑψώσῃς ἐν και-
ρῷ, καὶ νὰ μὴ ἀπατηθῆς νὰ τὴν μεταβάλῃς εἰς «ἔθνικὴν»
κατὰ τὴν προπαρασκευὴν καὶ τὴν ἔκφρασιν τῶν ἀντιφρο-
νούντων. Τὴν περίστασιν ταύτην ὑπομνήσας σοὶ ἐνταῦθα
μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῷ κερφενεῖῳ τῆς
Ἑλπίδος, δὲν ἠρνήθης, καὶ τοὶ ἀκολουθῶν τότε τὰς ιδέας
τῶν Ζυμβρακάκιδων, διὰ νὰ κάμῃτε τὴν Ἡγεμονίαν,
ἐνώπιον πολλῶν πατριωτῶν, ἐπαινέσας πάλιν τὰς τότε
σκέψεις καὶ ἐνεργείας μας, καὶ ἀναθεματίσας τοὺς ὠθή-
σαντας τὸν τόπον μας εἰς τὴν καταστροφὴν.

Ἐπὶ τῆς περιστάσεως ἐκείνης καὶ πάλιν παρακαλῶ τὴν
ἔγγραφον μαρτυρίαν σου, ἵνα κάμω αὐτῆς χρῆσιν κατάλ-

ληλον. Ἰδίως σὲ παρακαλῶ ἐπὶ τῆς σημαίας, ἣτις διαχωρίζει καθαρῶς τὰς ἀρχὰς τῶν μετριοφρόνων τότε ἀπὸ τὰς τῶν ἀρειμανίων.

Ὅταν ἐνθυμηθῆς τὰ ἐν Καρράϊς κατὰ τὸν Ἰούνιον 66, ὅποταν ὁ Κωσκαρὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἠθέλησαν νὰ μᾶς ἐπιβάλουν τὰς ιδέας των, καὶ ἐζήτησαν νὰ τὸν θέσουν διὰ τῆς βίας Πρόεδρον, ὅτε ἡμεῖς, καίτοι ἠπειλήθημεν μέχρι θανάτου ἀπὸ τοῦ μαχαιροφόρου του, οὐ μόνον δὲν ὑπεγράψαμεν τὸ ὑπὸ τοῦ Παρθενίου Περιίδου παρουσιασθὲν ἔγγραφον τῆς προεδρείας τοῦ Κωσκαροῦ πρὸς ἐπικύρωσιν, ἀλλὰ καὶ διεμαρτυρήθημεν κατὰ τῆς τοιαύτης ἀθαιρέτου πράξεως μετὰ τῶν Τμημάτων Ρεθύμνης, Ἡρακλείου, καὶ τοῦ πλείστου Σφακίων καὶ ἄλλων ἐκ τῶν Δυτ. ἐπαρχιῶν, καὶ ἀπέσχομεν καὶ ἀπὸ τῶν συνεδριάσεων τῆς Συνελεύσεως, μεχρις οὗτοῦ ἐματαιώθη ἡ βραδύουργια τῶν περὶ τὸν Κωσκαρόν. Τὴν διαμαρτύρησιν ἐκείνην συνυπεγράψατε καὶ σεῖς, εἰπόντες μάλιστα καὶ τὰ ἐξῆς ἐν πλήρει συνεδριάσει· «Σεῖς οἱ νέοι, οἵτινες ἐννοεῖτε τὰ συμβαίνοντα, μὴ ὑποχωρήσητε χάριν τῆς Πατρίδος σας ἀπέναντι οὐδεμιᾶς βίης· ἀποῦ δὲ οὗτοι ζητοῦν νὰ σᾶς πιέσωσι διὰ τῶν στρατιωτῶν, ἐγὼ ἀναχωρῶ πρὸς τὰς ἐπρχίας μας, ὅπως συνεννοηθῶ μετὰ τῶν λοιπῶν προκρίτων, καὶ σᾶς πέμψωμεν 100 στρατιώτας ὑπὸ τὰς διαταγὰς σας.» Πράγματι δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀνεχωρήσατε τὴν αὐτὴν ἡμέραν.

Ὅταν συλλογισθῆς, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶναι ἐκείνοι, οἵτινες ἐβραδύουρησαν, καὶ ὑπεκίνησαν καὶ αὐτοὺς σου τοὺς στρατιώτας, νὰ δολοφονήσουν τοὺς ἐξοχωτέρους ἀγωνιστάς, καὶ αὐτὸν τὸν ἐνδοξὸν γηραιὸν Κόρακα!

Ὅταν ἀναλογισθῆς, πότα σᾶς ὑπέσχοντο, διὰ νὰ σᾶς ἀποπλανήσουν, νὰ ὑπηρετήσητε τὴν πολιτικὴν ἐκείνην, ἣτις ἐζήτησεν ἀτιμάσῃ τὴν Πατρίδα μας, καὶ διὰ νὰ σᾶς ἐξαπατήσῃ πλείοτερον σᾶς ἔλεγεν ὁ Κωσκαρὸς, νὰ τὸν φυλάξητε εἰς τι μέρος 15 ἡμέρας, καὶ ἐὰν δὲν γείνη εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ἡ Ἡγεμονία, νὰ τὸν κατακερματίσητε. Συνάμα δὲ, ὅτι ἔλεγεν ἐν Καρράϊς, διὰ νὰ ἐξαπατή-

ση τοὺς ἀπλουτέρους, ὅτι ὑπῆρχον ἔτοιμα ὄπλα καὶ πολεμφοδία καὶ τὰ πάντα, καὶ ὅτι θὰ ἐξασφαλίσῃ τοὺς ἐν τοῖς φρουρίοις Χριστιανούς, ἀρκεῖ νὰ ζῆ.

Ὅταν ἀναπολήσῃς ἐν τῷ νῶ σου, ὅσα σᾶς ὑπέσχετο ἀκόμι ἐνταῦθα μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ σᾶς ἀπεπλάνα διὰ νὰ σᾶς ἐμπορευθῆ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἔπακρον τῆς δυστυχίης σᾶς διότι τί ἀπεδείχθη ἔπειτα; ὅτι εἶχε συμφωνίας μετὰ τοῦ Σάββα Πασσαῖ ἀφοῦ δὲ ἐξησφάλισεν τὴν κἀθοδὸν ἑαυτοῦ καὶ μόνου καὶ διὰ τῶν Πρέσβειων, ἀφοῦ ἐξεμεταλλεύθη καὶ τὴν Ἑλ. Κυβέρνησιν, ἀφοῦ ἐμπορεύθη καὶ τοὺς ἀγωνιστάς, καταχρασθεῖς 200 [20 φρ. τὰ ὅποια ἀνήκον εἰς τούτους, καὶ διὰ τὰ ὅποια ἐζήτησαν νὰ τὸν ἐνάξουν εἰς τὰ Ἑλ. Δικαστήρια πρὸς μεγαλειότερον αἴσχος αὐτοῦ· ἀφοῦ, λέγω, ὁ μέγας οὗτος Πατριώτης Κωσκαρὸς ἔκαμε τόσα καὶ τόσα ἐνταῦθα, ἐγκατέλειψεν ἔπειτα τοὺς λοιποὺς ἀγωνιστάς εἰς τὴν τύχην των, καὶ κατῆλθεν εἰς Κρήτην.

Ὅταν ἐνθυμηθῆς, ὅτι διὰ νὰ ἀντιπολιτευθοῦν οἱ Πάτριωνες τοῦ Κωσκαροῦ τὸν Ὄθωνα εἰς τὰ 60, ὑπεκίνουν σᾶς εἰς ἐπανάστασιν μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν, νὰ κάμουν τὴν Κρήτην βασιλείον ἀνεξάρτητον, καὶ σᾶς εἶχον καὶ τὸν βασιλέα ἔτοιμον· ἔτι δὲ, τί σᾶς συνεβούλευον εἰς τὰ 63. Καὶ ὅταν τέλος ἀναλογισθῆς τὴν πορείαν αὐτῶν καὶ τὴν παλιμβουλίαν πῶν εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ τὴν θέσιν, εἰς ἣν ἔφερον τὸν τόπον μας σήμερον, — θέλετε αἰσθανθῆ, ἐὰν ἦσαι Κρής, τὴν ἀγανάκτησιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν καὶ πᾶς καλὸς πατριώτης αἰσθάνεται· δὲν θὰ διστάσητε δὲ ποσῶς, νὰ μοι πέμψητε τὰς αἰτουμένας πληροφορίας. Καθῆκον ἔχομεν, νὰ φυλάζωμεν τὸν τόπον μας ἀπὸ τοιοῦτου εἶδους λυμεῶνας, οἵτινες ἐγεννήθησαν, φαίνεται, πρὸς κακὸν τῆς Κρήτης.

Παράβαλε τὸ ψήφισμα, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ἡ Συνέλευσις τὸν Ἰούλιον τοῦ 66, καὶ τὸ ὁποῖον ἦτο ἔργον τῆς φρονήσεως τῶν Κρητῶν, καὶ ὅπερ ὄφειλε νὰ ὑπογράψῃ ὅλος ὁ λαὸς, μετὰ τῆς 24 Ἰμβρίου, καὶ θέλεις ἐννοήσῃς τὸ

κακόν, τὸ ὁποῖον ἐπροξένησαν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἰς τὴν Πατρίδα μας. Τί ἐξήτουν οἱ Κρήτες διὰ τοῦ ψηφίσματος ἐκείνου ἐντίμως (ὅπερ ἐπολέμησαν οἱ Ζυμβρακάκαι καὶ Κωσκραῖοι), μὲ πιθανότητα ἐπιτυχίας, καὶ πρὶν καταστραφῆ ἡ Κρήτη; ὅ, τι ἀτίμως, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐλπίδος, καὶ ὕστερον ἀπὸ τριετῆ κατασφραπτικὸν πόλεμον, καὶ ὅ, τι ὡς πρόσχημα μόνον παρουσίαζον οἱ Ζυμβρ. πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. . . Ὡ! οἱ ἄνθρωποι οὗτοι διὰ τὴν Κρήτην ἐπολιτεύθησαν πάντοτε, ὡς εἰς ξένην καὶ ἐχθρικήν γῆν! Ἡ θέσις τῆς Κρήτης εἶναι τοιαύτη, ὥστε οὐδέποτε θὰ λείψῃ ἡ βραδιουργία καὶ ἡ ἐπιβουλὴ κατ' αὐτῆς. Ὀφείλομεν ἕθεν, νὰ ἐργασθῶμεν, ὅπως προφυλάξωμεν αὐτὴν ἀπὸ νέαν καταστροφὴν ὀφείλομεν, νὰ ἐμμείνωμεν εἰς τὸ πρῶτον πρόγραμμα τοῦ κινήματος τοῦ 66, νὰ ἐπιδιώκωμεν ἀείποτε τὴν ἐσωτερικὴν βελτίωσιν τοῦ τόπου μας. Μὴ ἀμφιβάλετε δὲ, ὅτι ἐπὶ τέλους ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις θέλει ἐννοήσῃ, ὅτι ἐν τούτῳ καὶ μόνῳ ἔγκαιται τὸ συμφέρον τῆς, καὶ εἶναι ὁ ἀσφαλέστερος τρόπος τῆς Δεσποτείας, τῆς ἐπὶ τῆς Κρήτης.

Ἐὰν δὲν μοὶ ἀπαντήσητε ἐγκαίρως, θέλω δημοσιεύσει τὴν παροῦσάν μου, καὶ πρὸς γινῶσίν σας.

Ὁ φίλος σας.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ Μ. ΠΑΠΠΑΔΑΚΗΣ.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐνόμισα καθῆκον μου ἀπαραίτητον, προκαλούμενος νὰ γράψω ἅμα καὶ ἐπίζητῶν τὴν δημοσιογραφικὴν συζήτησιν, ἐξ ἧς ἐλπίζω νὰ ἐπιχυθῇ ὀλίγον φῶς ἐπὶ τῶν Κρητικῶν, περὶ τῶν ὁποίων ὁ κόσμος εὐρίσκεται εἰς ἐντελῆ πλάνην, καὶ περὶ ὧν τὸ ἔθνος καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ μυριοτρόπως θυσιασθέντες Κρήτες ἔχουσι μέγιστον ἐνδιαφέρον νὰ μάθωσι.

Ἡ Κρήτη ἡδύνατο σήμερον νὰ εὐρίσκηται εἰς ἐξαιρετικὴν καὶ ἐπίζηλον θέσιν, καὶ ὅμως εἶναι σωρὸς

ἐρείπιων! τὰ δὲ τέκνα της, ἐνῶ ἀπόλεσαν ὅ, τι εἶχον ἐπὶ γῆς προσφιλέστερον, καὶ ἐνῶ εἶδον ματαιωθείσας ἄρδην τὰς γλυκυτέρας ἐλπίδας των, κατήντησαν ἐνταυτῷ, ἄλλα μὲν νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς κατάστασιν, ἣν δὲν ἤθελον, ἄλλα δὲ νὰ περιφέρονται εἰς κίνη ἐπαίτου καὶ νὰ ὑφίστανται καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ σκληρὰν, ὡς μὴ ὤφειλε, τύχην! Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ μάθῃ ὁ κόσμος, ποῖοι ὑπῆρξαν ὄργανα τόσων μεγάλων συμφορῶν, πρὸς παραδειγματισμὸν τοῦλάχιστον εἰς τὸ μέλλον ;

ΤΕΛΟΣ.

